

LKI.430.001.2020
Nr ewid. 73/2019/P/19/075/LKI

Informacja o wynikach kontroli

**INDYWIDUALIZACJA KSZTAŁCENIA
PO WPROWADZENIU ZMIAN
W PRZEPISACH OŚWIATOWYCH**

DELEGATURA W KIELCACH

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

Informacja o wynikach kontroli

Indywidualizacja kształcenia po wprowadzeniu zmian w przepisach oświatowych

p.o. Dyrektor Delegatury w Kielcach

Grzegorz Walendzik

Akceptuję:

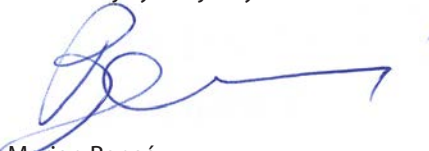
Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Marek Opiola

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Marian Banaś

Warszawa, dnia 26.05.2020

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ.....	4
1. WPROWADZENIE.....	6
2. OCENA OGÓLNA	12
3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI.....	14
4. WNIOSKI.....	21
5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	22
5.1. Kuratoria Oświaty.....	22
5.1.1. Przygotowanie wdrażania zmian w indywidualizacji procesu nauczania	22
5.2.1. Monitorowanie wdrażania zmian w indywidualizacji nauczania.....	27
5.2. Szkoły	37
5.2.1. Przygotowanie do wdrożenia zmian w indywidualizacji nauczania	37
5.2.2. Wdrażanie zmian w indywidualizacji procesu nauczania	40
5.2.3. Monitorowanie indywidualizacji nauczania	54
5.2.4. Efekty zmian w indywidualizacji procesu nauczania	60
6. ZAŁĄCZNIKI.....	73
6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe.....	73
6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych.....	86
6.3. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności.....	106
6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli.....	107
6.5. Stanowisko Ministra do informacji o wynikach kontroli	108

Wykaz stosowanych skrótów, skrótowców i pojęć

indywidualizacja kształcenia	dostosowanie oddziaływań dydaktycznych i wychowawczych do indywidualnych cech ucznia w celu zbliżenia jego osiągnięć edukacyjnych do indywidualnego maksimum ¹ ;
indywidualne nauczanie	forma kształcenia przeznaczona dla uczniów, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły ² . W ramach indywidualnego nauczania realizuje się obowiązkowe zajęcia edukacyjne wynikające z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły, w sposób dostosowany do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Zajęcia te prowadzone są przez nauczycieli w indywidualnym i bezpośrednim kontakcie z uczniem, w miejscu jego pobytu ³ ;
indywidualny program nauki	pozwala uczniowi kształcić się w zakresie jednego, kilku lub wszystkich obowiązujących zajęć edukacyjnych przewidzianych w tygodniowym rozkładzie zajęć dla danej klasy, według programu dostosowanego do jego uzdolnień, zainteresowań i możliwości edukacyjnych ⁴ ;
indywidualny tok nauki	uczeń kształci się według innego systemu niż udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, w ramach jednego, kilku lub wszystkich obowiązujących zajęć edukacyjnych przewidzianych w tygodniowym rozkładzie zajęć dla danej klasy ⁵ ;
IPET	indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny sporządzany dla uczniów objętych kształceniem specjalnym;
kształcenie specjalne	realizowane w szkole w związku ze stwierdzeniem przez zespół orzekający poradni psychologiczno-pedagogicznej, że uczeń, ze względu na swoje problemy ze zdrowiem czy dysfunkcje intelektualne, wymaga specjalnej organizacji nauki i metod pracy;
MEN	Ministerstwo Edukacji Narodowej;
nauczanie domowe	spełnianie przez dziecko/ucznia odpowiednio obowiązku rocznego wychowania przedszkolnego, poza przedszkolem, oddziałem przedszkolnym w szkole podstawowej lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą ⁶ . Rodzice lub prawni opiekunowie tworząc program i wybierając metody kształcenia swoich dzieci, organizują ich edukację w sposób zindywidualizowany – adekwatnie do wieku, potrzeb, predyspozycji i zainteresowań – przy zachowaniu zgodności z wymaganym na danym poziomie kształcenia zakresem wiedzy;
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji;
rozporządzenie w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej	<i>rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach</i> ⁷ ;

¹ K. Konarzewski, *Perspektywy indywidualizacji kształcenia. Raport o stanie badań*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2011, źródło: <http://bibe.ibe.edu.pl/5494-perspektywy-indywidualizacji-ksztalcenia.html>.

² Art. 127 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2019 r. poz. 1148, ze zm.).

³ § 4 ust. 4, § 5 i § 7 ust. 1 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania*.

⁴ § 1 *rozporządzenia w sprawie organizacji indywidualnego programu/toku nauki*.

⁵ § 2 ust. 1 *rozporządzenia w sprawie organizacji indywidualnego programu/toku nauki*.

⁶ Art. 37 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe*.

⁷ Dz. U. poz. 1591, ze zm.

rozporządzenie w sprawie organizacji indywidualnego programu/toku nauki	<i>rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki⁸;</i>
rozporządzenie w sprawie indywidualnego nauczania	<i>rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży⁹;</i>
rozporządzenie w sprawie kształcenia specjalnego	<i>rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym¹⁰;</i>
SIO	System Informacji Oświatowej;
ustawa o NIK	<i>ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹¹;</i>
WOPFU	wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia uwzględniająca w szczególności indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne, mocne strony, predyspozycje, zainteresowania i uzdolnienia ucznia, a także zakres i charakter wsparcia ze strony nauczycieli i specjalistów oraz przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu ucznia, w tym bariery i ograniczenia utrudniające funkcjonowanie oraz uczestnictwo ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym ¹² ;
zindywidualizowana ścieżka	zindywidualizowana ścieżka kształcenia to forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej przeznaczona dla uczniów, którzy mogą uczęszczać do szkoły, ale ze względu na trudności w funkcjonowaniu wynikające w szczególności ze stanu zdrowia nie mogą realizować wszystkich zajęć edukacyjnych wspólnie z oddziałem szkolnym i wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych; w tym przypadku zajęcia odbywają się na terenie szkoły, uczeń niektóre zajęcia odbywa indywidualnie, a pozostałe z klasą. Zindywidualizowanej ścieżki nie organizuje się dla uczniów objętych kształceniem specjalnym ani dla uczniów realizujących indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne albo indywidualne nauczanie ¹³ .

⁸ Dz. U. poz. 1569.

⁹ Dz. U. poz. 1616.

¹⁰ Dz. U. poz. 1578, ze zm.

¹¹ Dz. U. z 2019 r. poz. 489, ze zm.

¹² § 6 ust. 10 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*.

¹³ § 12 ust. 1, 2 i 10 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*.

1. WPROWADZENIE

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy wprowadzone w latach 2017–2018 zmiany legislacyjne wpłynęły na poprawę indywidualizacji procesu nauczania?

Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli

1. Czy wdrożenie zmian dotyczących procesu indywidualizacji nauczania przygotowano i zrealizowano prawidłowo?
2. Czy prawidłowo monitorowano wdrażanie zmian dotyczących indywidualizacji procesu nauczania?
3. Czy uzyskano zakładane efekty zmian dotyczących indywidualizacji procesu nauczania?

Jednostki kontrolowane

20 szkół ogólnodostępnych i z oddziałami integracyjnymi oraz pięć kuratoriów oświaty.

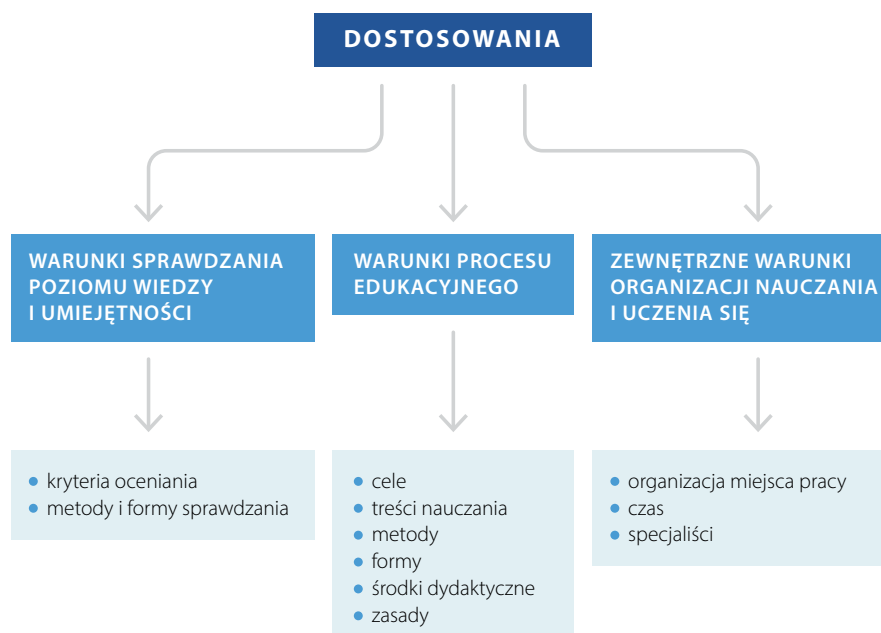
Okres objęty kontrolą

Lata szkolne 2017/2018 i 2018/2019 z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały związek z przedmiotem kontroli.

Specjalne potrzeby edukacyjne i rozwojowe występują u uczniów, którzy na skutek szczególnych zdolności, a także utrudnień, zakłóceń i zaburzeń rozwoju, spowodowanych przez rozmaite czynniki zdrowotne i społeczne, mają trudności w szeroko rozumianym uczeniu się, czyli w integralnym rozwoju biologicznym, psychicznym i społecznym. Uczniowie pozbawieni wsparcia są zagrożeni niepełnosprawnością i marginalizacją, a nawet wykluczeniem. Przede wszystkim jednak zagraża im ograniczenie aktywności i utrata potencjału rozwojowego, który mają¹⁴.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to zróżnicowana grupa pod względem możliwości uczenia się, a także przyczyn trudności. W tej grupie wyróżnia się zarówno dzieci wybitnie zdolne, jak i dzieci z problemami w uczeniu się. Powoduje to konieczność zindywidualizowania oddziaływań pedagogicznych podczas nauczania i oceniania tych uczniów oraz potrzebę udzielania im odpowiedniego wsparcia. Gdy system szkolny dostosuje się do możliwości uczniów, możliwe będzie efektywne uczenie się i lepsze ich funkcjonowanie (infografika nr 1). Klucz do rozumienia takiego podejścia zawiera sformułowanie: „Skoro dziecko z dysleksją nie uczy się w taki sposób, w jaki ty je uczysz, to czy nie możesz uczyć go w taki sposób, w jaki ono się uczy?”¹⁵.

Infografika nr 1
Dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania

Źródło: *indywidualizacja w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej*¹⁶.

¹⁴ *Diagnoza specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży. Standardy, wytyczne oraz wskazówki do przygotowania i adaptacji narzędzi diagnostycznych dla dzieci i młodzieży z wybranymi specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.* Praca zbiorowa pod redakcją K. Krakowiak. ORE, Warszawa 2017 r.

¹⁵ M. Bogdanowicz, A. Adryjanek, *Uczeń z dysleksją w szkole.* Operon, Gdynia 2005 r.

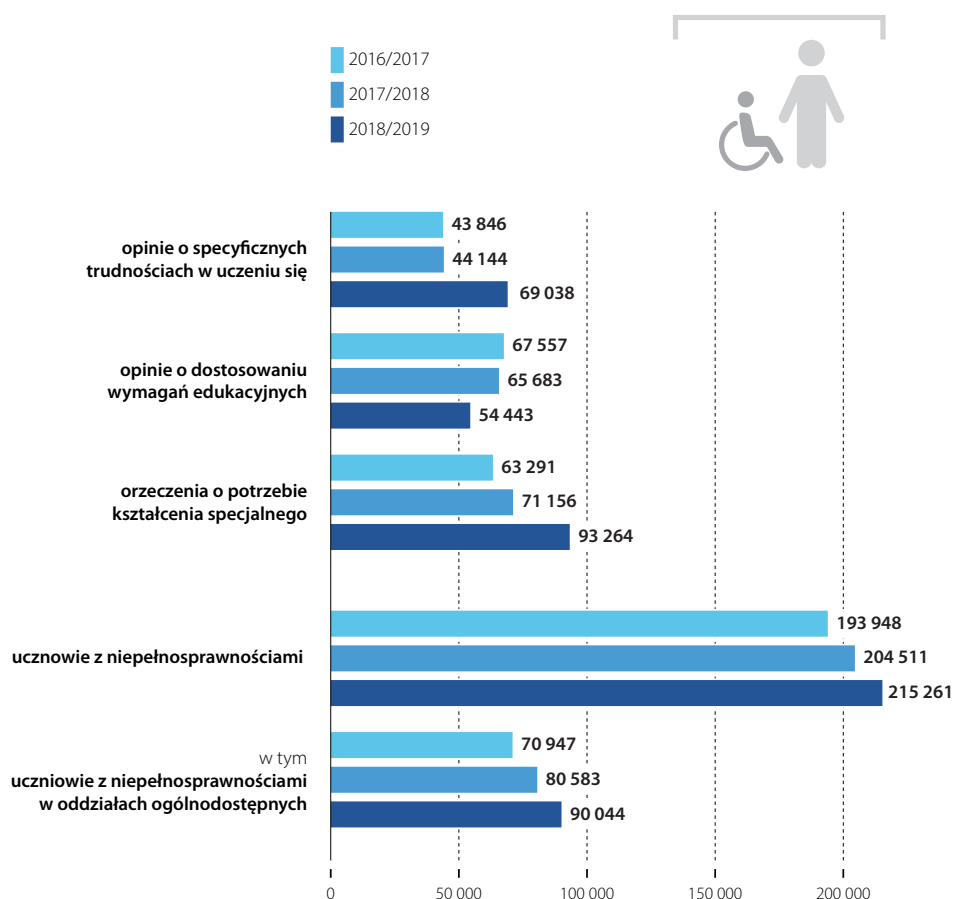
¹⁶ Praca zbiorowa, Bydgoszcz 2015 r.; https://kuratorium.bydgoszcz.uw.gov.pl/download/zal_00005601_01_01.pdf, dostęp 20 marca 2020 r.

WPROWADZENIE

Stale rośnie liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w polskich szkołach. W roku szkolnym 2018/2019 poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały 123,5 tys. opinii w sprawie dostosowania wymagań wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia oraz opinii o specyficznych trudnościach w uczeniu się¹⁷, tj. o 13,7 tys. więcej niż w roku poprzednim. W latach szkolnych 2016/2017–2018/2019 corocznie wydawano także więcej orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego (średnio o ok. 15 tys.). W systemie szkolnym przybywało uczniów z niepełnosprawnościami (wzrost ze 193,9 tys. w roku szkolnym 2016/2017 do 215,3 tys. w 2018/2019), w tym kształconych w szkołach ogólnodostępnych (infografika nr 2).

Infografika nr 2

Liczba orzeczeń i opinii wydanych w latach szkolnych 2016/2017–2018/2019 uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz uczniowie z niepełnosprawnościami w szkołach, w tym w oddziałach ogólnodostępnych

Źródło: dane SIO na 30 września 2016 r., 2017 r., 2018 r. i 2019 r.

¹⁷ Chodzi o dysleksję, dysgrafię, dysortografię oraz dyskalkulię. Są to trudności w uczeniu się odnoszące się do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi (art. 4 pkt 33 ustawy Prawo oświatowe).

Z dniem 1 września 2017 r. weszły z życia przepisy ustawy *Prawo oświatowe*¹⁸, reformujące system oświaty w Polsce. Wśród wprowadzonych zmian znalazły się przepisy dotyczące indywidualizacji procesu kształcenia¹⁹.

Zgodnie z art. 1 pkt 5 tej ustawy, system oświaty zapewnia dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów oraz dostępność pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej²⁰. W nowym *rozporządzeniu w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej* wzmocniono znaczenie indywidualnego charakteru wsparcia udzielanego uczniowi w szkole, poprzez wskazanie, że jego celem jest wspieranie potencjału rozwojowego ucznia i stwarzanie warunków do aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym. Analiza indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów ma na celu w szczególności poznanie ich mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień, przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu. W nowych przepisach wprowadzono także dodatkowe formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, tj. zindywidualizowaną ścieżkę, zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne i rozwijające umiejętności uczenia się, a także poszerzono zakres podmiotowy zajęć logopedycznych, które aktualnie skierowane są do szerszej grupy uczniów. Wydano także wiele innych rozporządzeń wykonawczych do ustawy *Prawo oświatowe*, w tym *rozporządzenie w sprawie kształcenia specjalnego*, w którym uwzględniono możliwość organizacji dla uczniów z niepełnosprawnościami części zajęć indywidualnie lub w grupie nie większej niż pięć osób.

Najwięcej kontrowersji wzbudziły zmiany dotyczące organizacji indywidualnego nauczania, którego od roku szkolnego 2018/2019 nie można już (jak wcześniej) prowadzić na terenie szkoły²¹.

MEN w uzasadnieniu wprowadzonych zmian wskazywało, że dotychczas indywidualnym nauczaniem bardzo często obejmowano nie tylko uczniów, których stan zdrowia utrudniał lub uniemożliwiał uczęszczanie do szkoły. Indywidualne nauczanie organizowano także dla uczniów sprawiających trudności wychowawcze lub napotyających na trudności w uczeniu się wybranych przedmiotów oraz uczniów niepełnosprawnych. Ograniczenia w funkcjonowaniu szkolnym, na które napotykali ci uczniowie mogły wynikać z niedostosowania środowi-

¹⁸ Art. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę *Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2017 r. poz. 60, ze zm.). Wcześniej, 25 stycznia 2017 r., weszły w życie przepisy rozdziału 6 *Prawa oświatowego*, dotyczące przyjmowania do publicznych przedszkoli i szkół.

¹⁹ Wyszczególnienie analizowanych w *Informacji* zmian dotyczących indywidualizacji nauczania opisano w pkt 6.2 Załączniki.

²⁰ Zadanie takie nakładał na placówki oświatowe także obowiązujący poprzednio art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2019 r. poz. 1481, ze zm.).

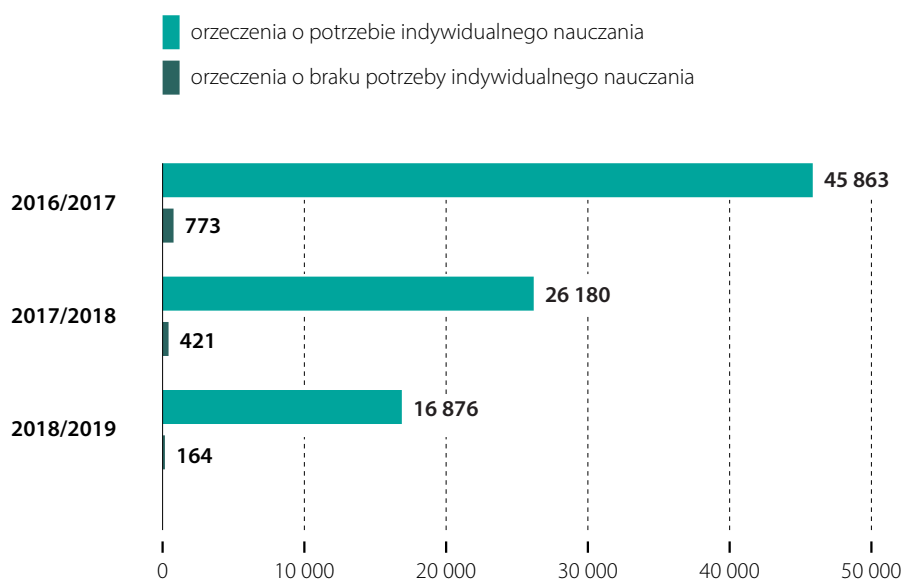
²¹ O niepokojach rodziców, wynikających z wprowadzenia tego przepisu, świadczyły doniesienia prasowe, liczne interpelacje i zapytania poselskie oraz zapytania kierowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka do Ministra Edukacji Narodowej (szerzej pkt 6.2. Załączniki, str. 104–105).

ska do ich potrzeb (np. nieusunięcia barier architektonicznych, braku wykwalifikowanej kadry, niewłaściwych metod kształcenia). Nowe przepisy, uwzględniając specjalne potrzeby edukacyjne uczniów, wprowadzają możliwość realizacji zajęć nie tylko w formie indywidualnego nauczania, ale także zindywidualizowanej ścieżki lub zajęć indywidualnych dla uczniów z niepełnosprawnościami, co powinno służyć jak najefektywniejszemu wsparciu, opartemu o rzeczywiste, zdiagnozowane potrzeby ucznia²².

Pierwsze skutki wprowadzonych zmian, polegające na ograniczeniu stosowania indywidualnego nauczania, można było dostrzec już w roku szkolnym 2017/2018. W stosunku do roku poprzedniego publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały o 43% mniej orzeczeń o potrzebie organizacji tej formy kształcenia (wykres nr 1).

Wykres nr 1

Orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wydane w latach szkolnych 2016/2017–2018/2019

Źródło: dane SIO na 30 września 2017 r., 2018 r. i 2019 r.

Po zmianie przepisów wprowadzających możliwość organizacji procesu kształcenia w formie zindywidualizowanej ścieżki, w wielu szkołach skorzystano z takiej możliwości. W roku szkolnym 2017/2018 indywidualne nauczanie zorganizowano dla 27 986 uczniów, a ze zindywidualizowanej ścieżki korzystało 1452 uczniów (tabela nr 1)²³.

²² Uzasadnienie do znowelizowanego rozporządzenia o indywidualnym nauczaniu; https://www.solidarnosc.org.pl/oswiataa/attachments/2769_indywidualneroczneprzygotow_uzasad.pdf, dostęp 20 marca 2020 r.

²³ Dane te nie obejmują obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego.

Tabela nr 1

Uczniowie realizujący indywidualne nauczanie lub zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia w roku szkolnym 2017/2018 (stan na 31 marca 2018 r.)

Typ szkoły	Uczniowie korzystający z indywidualnego nauczania	Uczniowie realizujący zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia
Szkoła podstawowa	13 232	923
Gimnazjum	7304	271
Zasadnicza szkoła zawodowa i branżowa szkoła I stopnia	548	7
Liceum ogólnokształcące	4006	186
Technikum i szkoła policealna	2141	59
Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	687	0
Ogólnokształcąca szkoła muzyczna I i II stopnia	21	1
Sześcioletnia ogólnokształcąca szkoła sztuk pięknych i czteroletnie liceum plastyczne	46	5
Razem	27 986	1452

Źródło: dane SIO²⁴.

Wydano także nowe *rozporządzenie w sprawie organizacji indywidualnego programu/toku nauki* oraz zmieniono niektóre przepisy dotyczące zezwolenia na spełnianie obowiązku szkolnego poza szkołą, które w *ustawie Prawo oświatowe*, są regulowane w art. 37.

Stosownie do art. 115 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe*, szkoły każdego typu umożliwiają zdolnym uczniom pobieranie nauki w nieco odmienny sposób, oferując indywidualny program lub tok nauki. Wprowadzając zmiany prawne, ustawodawca zachował dotychczasowe rozwiązania dotyczące udzielania i organizowania tej formy kształcenia, dokonując modyfikacji w zakresie czasu, na jaki udziela się zezwolenia na jej realizację. W roku szkolnym 2016/2017 publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały 4 tys. opinii w sprawie udzielenia zezwolenia na indywidualny program/tok nauki, w latach szkolnych 2017/2018–2018/2019 – po ok. 3,3 tys.

Możliwość nauczania domowego wprowadzono w Polsce w 1991 r.²⁵ Liczba uczniów objętych tą formą nauczania wzrosła z 1200 w 2015 r. do prawie 14 000 w 2017 r. (dane SIO). Od 1 września 2017 r. wprowadzono ograniczenie wyboru szkoły²⁶ oraz wymóg przedstawienia opinii sporządzonych przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną. Poszerzono także katalog zajęć szkolnych, w których uczniowie nauczani poza szkołą mogą uczestniczyć.

²⁴ https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/odpowiedz_MEN_w_sprawie_nauczania_indywidualnego_ze_statystykami_13.09.2018.docx.pdf, dostęp 20 marca 2020 r.

²⁵ Art. 16 ust. 8–14 ustawy *o systemie oświaty*.

²⁶ W uzasadnieniu tej zmiany podano, że zabezpieczając prawo dziecka do uczęszczania do najbliższej szkoły, ułatwia się tym samym korzystanie z jej zasobów i wsparcia (reformaedukacji.men.gov.pl/./realizacja-obowiazku-szkolnego-pozza-szkola-tzw-edukacja-html, dostęp 20 marca 2020 r.)

Źródłem finansowania form indywidualizacji kształcenia są m.in. środki przekazywane organom prowadzącym w ramach części oświatowej subwencji ogólnej. Realizacja kształcenia specjalnego uczniów jest finansowana dodatkowo w ramach środków naliczanych z uwzględnieniem wag odpowiadających rodzajowi niepełnosprawności. Zadania szkół w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej były do 2018 r. uwzględnione tylko w podstawowej kwocie standardu finansowego A²⁷. Od 2019 r. wyodrębniono środki na tę pomoc poprzez wprowadzenie nowych wag o wartości 0,025 (dla uczniów szkół podstawowych) i 0,012 (dla uczniów szkół ponadpodstawowych). Organy prowadzące szkoły i placówki otrzymują także w ramach ww. subwencji środki na finansowanie indywidualnego nauczania i nauczania domowego.

---

²⁷ Standard finansowy A to kwota części oświatowej subwencji ogólnej przypadająca na jednego ucznia „przeliczeniowego”.

2. OCENA OGÓLNA

Wdrażanie nowych przepisów stworzyło warunki do poprawy indywidualizacji nauczania, ale efekty tych zmian nie były dotychczas w pełni zadowalające

Pomimo że zmiany legislacyjne wprowadzone w latach 2017–2018 stworzyły warunki do poprawy indywidualizacji kształcenia, to nie wszystkim uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zapewniono adekwatne wsparcie. W prawie 40% szkół objętych kontrolą nie zastosowano właściwie nowych form pomocy uczniom, a niektóre formy indywidualizacji nauczania nie miały charakteru powszechnego, co w konsekwencji nie pozwoliło na uzyskanie pożądaných efektów. Wynikało to z nieprawidłowego stosowania przepisów oświatowych, braku gotowości szkół i rodziców uczniów do przyjęcia nowych rozwiązań oraz niezapewnienia przez część organów prowadzących szkoły odpowiednich warunków ich realizacji.

Wykorzystanie (w 19 z 20 objętych kontrolą szkół) nowo wprowadzonej formy pomocy w postaci zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, pozwoliło na lepsze dostosowanie organizacji i procesu nauczania do potrzeb uczniów wykazujących trudności w funkcjonowaniu szkolnym. Wdrożenie tej formy pomocy nie zawsze jednak odbywało się prawidłowo i przynosiło spodziewane efekty, co wynikało także z ograniczenia przez organy prowadzące liczby godzin tego wsparcia.

Wprowadzenie nowej formy organizacji kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami, tj. zajęć indywidualnych, stworzyło warunki do realizacji treści programowych w sposób dostosowany do ich potrzeb, bez pozbawiania tych uczniów kontaktu z rówieśnikami. Wsparcie to nie zostało jednak właściwie i powszechnie wdrożone. Tylko w trzech szkołach (z 20 prowadzących kształcenie specjalne) prawidłowo zorganizowano takie zajęcia, a dodatkowo w 12 szkołach nie zapewniono dużej grupie uczniów z niepełnosprawnościami wsparcia określonego w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego lub we wnioskach z wielospecjalistycznych ocen poziomu ich funkcjonowania.

We wszystkich szkołach objętych kontrolą zreorganizowano indywidualne nauczanie po wprowadzeniu nowych przepisów, wymagających by zajęcia te nie odbywały się na terenie szkoły. W wyniku ich zastosowania dla ok. 25% uczniów, wcześniej indywidualnie nauczanych, wdrożono nowe, bardziej dostosowane do ich potrzeb formy kształcenia (zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia lub zajęcia indywidualne) albo zapewniono im powrót do systemu klasowo-lekcyjnego. W pierwszym roku szkolnym zastosowanie zmienionych form kształcenia nie pozwoliło większości z tych uczniów na utrzymanie wyników edukacyjnych na poziomie z lat poprzednich, ale osiągnięto poprawę w integracji ich z grupą rówieśniczą. Dla pozostałej części uczniów indywidualne nauczanie odbywało się na nowych zasadach, przy czym nie zawsze prawidłowo. W czterech szkołach nie zapewniono niektórym uczniom realizacji podstawy programowej lub wymaganego wymiaru godzin, a dla dużej grupy uczniów z niepełnosprawnościami zajęcia te, na prośbę rodziców, nadal były organizowane w szkole.

Przepisy stwarzające możliwość poprawy indywidualizacji kształcenia poprzez organizację nowych rodzajów zajęć w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej nie zostały powszechnie wykorzystane.

Wynikało to z nieprowadzenia w większości szkół objętych kontrolą diagnozy potrzeb uczniów w zakresie poprawy umiejętności uczenia się, rozwijania kompetencji emocjonalno-społecznych lub likwidacji deficytów językowych. W ośmiu szkołach nie udzielano uczniom także innej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wynikającej z orzeczeń lub opinii wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne albo pomoc tę niewłaściwie zrealizowano (np. zajęcia prowadziły osoby bez wymaganych kwalifikacji). Ograniczenie pomocy psychologiczno-pedagogicznej wynikało z trudności kadrowych szkół i niedostatku środków na prowadzenie nowych rodzajów zajęć.

Przepisy dotyczące możliwości zorganizowania dodatkowych zajęć dla uczniów objętych nauczaniem domowym nie znalazły szerokiego zastosowania, gdyż rodzice nie byli zainteresowani taką formą wsparcia.

Kuratorzy oświaty prowadzili szeroką akcję informacyjno-edukacyjną przygotowującą szkoły i rodziców do zmian w przepisach oświatowych związanych z indywidualizacją kształcenia i monitorowali ich wdrażanie. Pomimo tego w niektórych szkołach objętych kontrolą nie zadbano o właściwe poinformowanie społeczności szkolnej o zmianach i nie zapewniono prawidłowego nadzoru nad ich wprowadzeniem.

3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

Zindywidualizowana ścieżka

W prawie wszystkich szkołach objętych kontrolą (19, tj. 95%) w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 wdrożono zindywidualizowaną ścieżkę – nową formę pomocy psychologiczno-pedagogicznej, o której mowa w § 6 ust. 2 pkt 7 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*. Pozwoliło to na udzielenie wsparcia uczniom, którzy mogli uczęszczać do szkoły, ale ze względu na trudności w funkcjonowaniu nie byli w stanie realizować wszystkich zajęć edukacyjnych wspólnie z oddziałem szkolnym. Dostosowanie organizacji procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb następowało na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej i wyników diagnozy szkolnej.

Trudności we wdrażaniu nowej formy pomocy

W dziewięciu szkołach objętych kontrolą (47%) wystąpiły trudności w prawidłowej organizacji zindywidualizowanej ścieżki. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły niezapewnienia wszystkich form pomocy przewidzianych w opiniach (np. zaleconych zajęć z psychologiem lub zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne), nieprawidłowego prowadzenia diagnozy szkolnej i/lub niewłaściwego zaplanowania i dokumentowania zajęć. Powodem trudności we właściwym zaplanowaniu pomocy było ograniczenie przez organy prowadzące liczby godzin tego wsparcia lub kłopoty organizacyjne szkół (wynikające np. z ograniczonych możliwości lokalowych lub kadrowych). W części szkół nie udało się w pełni zoptymalizować planów zajęć uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką (np. w planach tych występowały „okienka”).

Szkoły stosowały elastyczne rozwiązania w ustalaniu liczby godzin zajęć realizowanych indywidualnie z uczniem objętym tą formą pomocy. W większości z nich (12, tj. 63%) w formie indywidualnej prowadzono tylko część zajęć (średnio pięć godzin), podstawa programowa z pozostałych przedmiotów była realizowana z zespołem klasowym.

[szerzej pkt 5.2.2 i 5.2.3, str. 46–47, 56–57]

Organizacja zajęć w formie zindywidualizowanej ścieżki nie zawsze była efektywna

Większość uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką poprawiło swoje funkcjonowanie i uzyskało nie niższe wyniki nauczania w porównaniu z okresem przed wdrożenia tej formy wsparcia. Jednak w siedmiu szkołach (37%) dla części uczniów nie udało się uzyskać poprawy ich osiągnięć edukacyjnych lub rozwojowych. Dotyczyło to głównie uczniów, którzy wcześniej realizowali indywidualne nauczanie w szkole oraz uczniów, u których nasiliły się problemy zdrowotne. W opiniach zespołów nauczycieli i specjalistów, przyczyną niepowodzeń była reakcja na wprowadzone zmiany. Dla uczniów, którzy byli objęci (nawet przez kilka poprzednich lat) indywidualnym nauczaniem, konieczność realizacji większości zajęć z całą klasą spowodowała obniżenie możliwości odbioru i przyswajania wiedzy, czego konsekwencją były niższe oceny śródroczne i końcowo roczne. Uczniowie ci borykali się z trudnymi sytuacjami szkolnymi oraz nowymi wyzwaniami, wynikającymi z funkcjonowania w klasie.

[szerzej pkt 5.2.4, str. 61–62]

Tylko w pięciu szkołach (z 20 szkół prowadzących kształcenie specjalne, w tym w formie indywidualnego nauczania) wdrożono nowe rozwiązanie, tj. zajęcia indywidualne, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia o kształceniu specjalnym*²⁸. W dwóch szkołach zorganizowano te zajęcia nieprawidłowo (np. w domu ucznia – jak indywidualne nauczanie). Uczniowie, dla których część zajęć zorganizowano indywidualnie, osiągnęli zaplanowane postępy edukacyjne, rozwojowe i społeczne.

Rzadko stosowano nowe formy indywidualizacji kształcenia specjalnego, w tym nie zawsze prawidłowo

W dwóch innych szkołach nie wdrożono takich zajęć, mimo zaleceń zawartych w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego lub zaplanowania ich w IPET. Jak wynika z wyjaśnień uzyskanych w pozostałych placówkach, w których nie wykorzystano możliwości zorganizowania zajęć indywidualnych, wynikało to z braku takich zaleceń w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego (od czego, zdaniem dyrekcji tych szkół, zależało uzyskanie finansowania takich zajęć).

[szerzej pkt 5.2.4, str. 60–61]

Indywidualizacja kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami zależała od realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego i wynikających z dokonywanych w szkole wielospecjalistycznych ocen poziomu ich funkcjonowania (WOPFU), uwzględnianych w sporządzanych IPET. W sześciu szkołach objętych kontrolą (30%) nie w pełni prawidłowo opracowano WOPFU, a w ośmiu (40%) nieprawidłowo sporządzono IPET dla niektórych uczniów. W kwestionowanych dokumentach najczęściej nie zaplanowano wsparcia zaleconego w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego lub zaplanowano je w sposób niezgodny z przepisami. Nieprawidłowości w sporządzaniu WOPFU i IPET stwierdzone w 12 szkołach objętych kontrolą (60%), skutkowały o niezrealizowaniem niektórych zaleceń z orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego lub wniosków z przeprowadzonych diagnoz w odniesieniu do 35 uczniów z niepełnosprawnościami (29% uczniów, których dokumentacja była objęta badaniem).

Nieprawidłowości we wdrażaniu indywidualizacji kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami

[szerzej pkt 5.2.2, str. 43–45]

Do końca roku szkolnego 2017/2018, w szkołach objętych kontrolą, indywidualne nauczanie często było organizowane na terenie szkoły. Większość uczniów z niepełnosprawnościami (82%) oraz duża część (23%) pozostałych uczniów odbywało zajęcia w wydzielonym pomieszczeniu na terenie szkoły. Po wejściu w życie nowych przepisów dla niektórych uczniów (średnio 20%) zorganizowano zajęcia w szkole w formie zajęć indywidualnych, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego* lub zindywidualizowanej ścieżki. Pozostali uczniowie wrócili do systemu klasowo-lekcyjnego (gdyż rodzice nie akceptowali możliwości przeniesienia nauczania do domu), zostali przeniesieni do innych szkół (np. specjalnych) lub podjęto się nauczania indywidualnego według nowych przepisów (infografika nr 3). Jednak, dla dużej grupy uczniów kształconych specjalnie (67%) niezgodnie z § 5 *rozporządzenia w sprawie nauczania indywidualnego*, zajęcia nadal były organizowane na terenie szkoły. Powodem przyjęcia takich rozwiązań były nieodpowiednie warunki domowe oraz prośby rodziców.

Reorganizacja indywidualnego nauczania po wprowadzeniu nowych przepisów

²⁸ Zgodnie z tym przepisem, w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z WOPFU, w IPET określa się wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne, które są realizowane indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do pięciu uczniów. Ta forma wsparcia stanowi alternatywę dla indywidualnego nauczania.

SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

Organizacja zajęć w systemie klasowo-lekcyjnym dla uczniów objętych wcześniej indywidualnym nauczaniem, wymagała od szkół wdrożenia wielu zmian organizacyjnych (np. zapewnienia pomocy uczniom podczas zmiany sal lekcyjnych lub opieki w czasie przerw). Uczniowie mieli problemy z opanowaniem niektórych zagadnień z podstawy programowej, a nauczyciele pracujący z całym oddziałem nie mogli poświęcić im tyle czasu i uwagi ile zapewniało indywidualne nauczanie. Najczęściej oceny roczne tych uczniów były gorsze niż w poprzednich latach, ale zdaniem zespołów nauczycielskich, poprawiła się ich integracja z grupą rówieśniczą. W roku szkolnym 2018/2019 we wszystkich szkołach objętych kontrolą zmniejszyła się liczba uczniów korzystających z indywidualnego nauczania (średnio o 25%) w stosunku do roku poprzedniego.

[szerzej pkt 5.2.2, str. 48–50 i pkt 5.2.4, str. 60–61]

Nieprawidłowości w organizacji indywidualnego nauczania

W czterech szkołach (20%), stwierdzono nieprawidłowości w organizacji indywidualnego nauczania. Niezgodne z § 4 ust. 4, § 7 ust. 1 i § 9 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania nie zapewniono niektórym uczniom realizacji podstawy programowej, wymaganego wymiaru godzin lub nie uwzględniano zaleceń zawartych w orzeczeniach.

[szerzej pkt 5.2.2, str. 49–50]

Infografika nr 3

Reorganizacja indywidualnego nauczania po wdrożeniu nowych przepisów

INDYWIDUALNE NAUCZANIE

ROK SZKOLNY
2017/2018

dla większości uczniów z niepełnosprawnościami (**82%**)
i dużej części pozostałych uczniów (**23%**)
organizowane na terenie szkoły

dla uczniów, których stan zdrowia
nie pozwalał na uczęszczanie do szkoły
organizowano w domu

ROK SZKOLNY
2018/2019

- zindywidualizowana ścieżka
- zajęcia indywidualne dla uczniów z niepełnosprawnościami
- powrót do systemu klasowo-lekcyjnego
- przejście do innej szkoły (np. specjalnej)
- indywidualne nauczanie według nowych przepisów (poza szkołą)

organizacja utrzymana po zmianie przepisów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników kontroli.

Diagnoza specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz planowanie pomocy

W szkołach prowadzono działania mające na celu rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów, określano ich mocne strony, predyspozycje, zainteresowania i uzdolnienia oraz przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu, zgodnie z § 20 ust. 1 pkt 1–3 rozporządzenia

dzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Najczęściej koordynatorem tych działań był wychowawca klasy, a wyniki rozpoznania i zaplanowaną pomoc konsultowano z innymi nauczycielami i dyrekcją szkół. Współpracowano z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi. Tylko w jednej szkole wykorzystano, wprowadzoną nowymi przepisami, możliwość zwrócenia się, za zgodą rodziców, do poradni o pogłębioną diagnozę i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia. W części szkół prowadzono działania, skierowane do wszystkich uczniów, z wykorzystaniem nowoczesnych, standaryzowanych narzędzi diagnostycznych uzyskanych w ramach projektów dofinansowywanych ze środków unijnych lub z innych źródeł. [szerzej pkt 5.2.2, str. 50–51]

W ośmiu szkołach (40%) w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 prawidłowo, tj. systematycznie i w sposób zindywidualizowany wdrożono nowe zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się, zajęcia logopedyczne realizowane w rozszerzonej formule (organizowane nie tylko w przypadku stwierdzenia u uczniów zaburzeń sprawności językowych, lecz także deficytu kompetencji językowych) oraz zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne uczniów. W pozostałych szkołach nie organizowano takich zajęć, mimo że dla części uczniów były one zalecane w opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznych lub nie identyfikowano takich potrzeb, gdyż nie prowadzono diagnozy zespołów uczniowskich pod tym kątem. Niestosowanie tych form wyjaśniano także brakiem środków na ich prowadzenie oraz niedostatkami informacji dotyczących tych form pomocy.

[szerzej pkt 5.2.2, str. 51–52]

W siedmiu szkołach (35%) nie zapewniono uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej, mimo stwierdzenia potrzeb lub niewłaściwie zorganizowano zaplanowane zajęcia, o których mowa w § 6 ust. 2 pkt 2, 4–6 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*²⁹ (np. przekraczano dopuszczalną liczebność grup) albo niewłaściwie dokumentowano cały proces. Stwierdzono także nieprawidłowości dotyczące niezapewnienia odpowiednich specjalistów lub przydzielania zajęć nauczycielom niezgodnie z ich kwalifikacjami, co wynikało z trudności kadrowych szkół. [szerzej pkt 5.2.2, str. 51–52]

Zespoły nauczycieli i specjalistów monitorowały postępy edukacyjne uczniów, oceniały efekty kształcenia na koniec każdego półrocza i roku szkolnego. W sześciu szkołach (30%) nie dokonywano wymaganej oceny efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, nie formułowano wniosków dotyczących dalszego wsparcia albo nie dokonywano prawidłowo ewaluacji działań zaplanowanych w IPET. W ośmiu szkołach (40%) nierzetelnie prowadzono dokumentację działań związanych z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. Stwierdzone nieprawidłowości skutkowały ograniczeniem możliwości monitorowania przez nauczycieli postępów rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz prawidłowego prowadzenia nadzoru nad realizacją tych działań przez dyrektorów szkoły. [szerzej pkt 5.2.3, str. 54–57]

Rzadko stosowano nowe formy zajęć w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Nieprawidłowości w procesie planowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Monitorowanie efektywności udzielanego wsparcia

²⁹ Zajęcia rozwijające uzdolnienia, dydaktyczno-wyrównawcze, specjalistyczne oraz zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu.

Wielość form i rodzajów pomocy pozwala na ich elastyczne stosowanie

W części szkół, na podstawie oceny efektywności udzielonego wsparcia, elastycznie wykorzystywano katalog dostępnych form kształcenia i rodzajów pomocy psychologiczno-pedagogicznej, dostosowując je do potrzeb edukacyjnych i rozwojowych oraz stanu zdrowia uczniów. Dla uczniów objętych zajęciami indywidualnymi, u których zaobserwowano poprawę, rekomendowano powrót do systemu klasowo-lekcyjnego i wdrożenie innych form pomocy (np. zajęć dydaktyczno-wyrównawczych). W sytuacjach, w których indywidualizacja zajęć w ramach ścieżki nie przynosiła spodziewanych efektów, poszukiwano innych rozwiązań, np. na podstawie ponownej diagnozy i orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego zapewniono uczniom pomoc nauczyciela wspomagającego. W innych przypadkach wracano do indywidualnego nauczania, organizowanego w domu rodzinnym³⁰. [szerzej pkt 5.2.4, str. 64–66]

Indywidualizacja pracy z uczniami uzdolnionymi

Indywidualny program/tok nauki wdrożono w siedmiu z 20 szkół objętych kontrolą, w tym w jednej dla ucznia z zespołem Aspergera. Wprowadzone zmiany w przepisach polegające na tym, że zrezygnowano z określenia jednego roku szkolnego jako minimalnego okresu wdrożenia tej formy indywidualizacji, dotychczas nie przyczyniły się do poprawy jej upowszechnienia. W Polsce w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 indywidualny program/tok nauki realizowało ok. 6 tys. uczniów (0,11% wszystkich uczniów), podczas gdy w roku szkolnym 2016/2017 ok. 6,3 tys.

Barierą do stosowania indywidualizacji w kształceniu zdolnych uczniów, było ograniczenie wymiaru dodatkowych zajęć, wynikające z rygorów finansowych narzuconych przez organy prowadzące oraz z niewystarczającej liczby nauczycieli, którzy mogliby podjąć się prowadzenia zajęć wykraczających poza podstawę programową. Trudności takie wystąpiły w 43% ze skontrolowanych szkół prowadzących kształcenie w formie indywidualnego programu/toku nauki. W dwóch szkołach (z siedmiu) stwierdzono także nieprawidłowości polegające na niezachowaniu wymogów prawnych przy określaniu wewnątrzszkolnych zasad udzielania zgody na indywidualny program nauki lub przy udzielaniu tej zgody. [szerzej pkt 5.2.4, str. 67–68]

Inne działania skierowane do uzdolnionych uczniów

W celu wspierania dzieci zdolnych kuratorzy, w okresie objętym kontrolą, organizowali i współorganizowali konkursy i olimpiady tematyczne, promowali projekty edukacyjne i naukowe oraz inne wydarzenia rozwijające uzdolnienia. W szkołach objętych kontrolą badano zainteresowania uczniów i organizowano różne formy pozwalające na ich rozwijanie.

[szerzej pkt 5.1.2 str. 33–36, pkt 5.2.2, str. 51–52]

Nauczanie domowe

Nauczanie domowe było realizowane w dziewięciu szkołach objętych kontrolą. Nowe przepisy wprowadziły możliwość wsparcia tej edukacji poprzez organizację w szkole dodatkowych zajęć dla uczniów, w tym w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Z możliwości takiej nie skorzystano w skontrolowanych placówkach gdyż, jak wynika z uzyskanych wyjaśnień, rodzice nie byli zainteresowani organizacją takich zajęć dla swoich dzieci. Prawie wszyscy uczniowie realizujący obowiązek nauki poza szkołą (94%) uzyskali promocję do klasy programowo wyższej.

³⁰ Informacje uzyskane z 47 szkół nieobjętych kontrolą potwierdzają, że w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 podejmowano decyzje o zmianie formy indywidualizacji dla uczniów i elastycznie stosowano nowe, dostępne formy wsparcia. Zmiany takie wprowadzono w ok. 30% szkół.

Wprowadzenie przepisu ograniczającego stosowanie nauczania domowego w odniesieniu do uczniów zamieszkałych na terenie województwa, gdzie znajduje się szkoła, nie wpłynęło na realizację tej formy kształcenia w skontrolowanych szkołach. Z informacji uzyskanej z 13 szkół, nieobjętych kontrolą³¹, wynika, że przepis ten spowodował zmniejszenie o ok. 14% liczby uczniów realizujących nauczanie domowe (nie mogą już korzystać z tej edukacji dzieci, których rodzice mieszkają na stałe za granicą). W roku szkolnym 2018/2019 nauczanie domowe realizowało w kraju mniej uczniów niż w roku poprzednim (o 18%).

[szerzej pkt 5.2.4, str. 69–70]

W kuratoriach oświaty powołano wizytatorów – koordynatorów do spraw edukacji włączającej³² i specjalnych potrzeb edukacyjnych. Zapewniono im odpowiednie szkolenia w zakresie zmian w przepisach wprowadzonych po 1 września 2017 r., a pozostałym pracownikom – dostęp do materiałów szkoleniowych oraz możliwość konsultacji. Kuratoria zapewniły dostępność materiałów i szkoleń, pozwalających na przygotowanie merytoryczne także dyrektorów szkół i poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli i specjalistów. Do MEN przekazywano rzetelne informacje związane z wdrażaniem zmian. W dwóch kuratoriach zidentyfikowano czynniki ryzyka z tym związane, dotyczące np. braku źródeł finansowania dodatkowych zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wątpliwości, co do stosowania niektórych przepisów. Akcję informacyjną skierowaną do wszystkich zainteresowanych przeprowadzono odpowiednio wcześniej, na szeroką skalę i z wykorzystaniem różnych kanałów przekazania informacji, tj. spotkań, narad, konferencji prasowych, stron internetowych, wyjaśnień telefonicznych i odpowiedzi pisemnych. Pracownicy kuratoriów na bieżąco wyjaśniali wątpliwości związane ze zmianami przepisów dotyczących indywidualizacji nauczania.

[szerzej pkt 5.1.1, str. 22–24]

Kuratorzy oświaty, w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego, uwzględniali kierunki polityki oświatowej państwa wskazane przez Ministra Edukacji Narodowej, w tym m.in. zagadnienia dotyczące indywidualizacji kształcenia oraz organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Wnioski z prowadzonego nadzoru zawierały ocenę działań szkół związanych z procesem indywidualizacji nauczania, wskazywały jego ułomności dotyczące tego, że np. indywidualizacja procesu edukacji nie ma charakteru powszechnego.

Proces opiniowania arkuszy organizacyjnych szkół na lata szkolne 2017/2018 i 2018/2019 był przeprowadzony terminowo i rzetelnie (ujawniono braki średnio w 23% z nich). Wpływające skargi związane z pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz kwestiami indywidualizacji kształcenia były prawidłowo i terminowo rozpatrywane. [szerzej pkt 5.1.2, str. 24–26]

Szeroko zakrojone działania informacyjne kuratorów oświaty w celu przygotowania szkół do wdrożenia zmienionych przepisów

Kuratorzy oświaty monitorowali wdrażanie zmian w indywidualizacji procesu nauczania

³¹ Funkcjonujących w województwach, na terenie których realizowano kontrolę i obejmujących największą liczbę uczniów nauczanych w systemie edukacji domowej.

³² Edukacja włączająca stanowi sposób organizacji edukacji uwzględniający różnorodność uczniów wynikającą z niepełnosprawności oraz dostosowaniem systemu szkolnego do indywidualnego tempa nauki, uzdolnień i trudności każdego ucznia.

Nie wszystkie szkoły właściwie przygotowały się do wprowadzonych zmian

W szkołach objętych kontrolą przygotowywano się do wdrożenia zmian w indywidualizacji nauczania, poprzez opracowanie wewnętrznych regulacji oraz podjęcie akcji informacyjnej skierowanej do rodziców uczniów. W 35% placówek działania te nie były jednak prowadzone w pełni prawidłowo. Opracowane dokumenty wewnętrzne nie zawierały wszystkich wymaganych zagadnień lub zawierały postanowienia niezgodne z przepisami oświatowymi, a działania informacyjne podejmowano z opóźnieniem, np. dopiero w listopadzie 2017 r. Tylko 28% ankietowanych nauczycieli ze szkół objętych kontrolą stwierdziło, że byli dobrze lub bardzo dobrze poinformowani o wprowadzanych zmianach, pozostali ocenili przeciętnie, słabo lub źle dostępność tych informacji³³. Szkoły podejmowały działania, mające na celu przybliżenie i objaśnienie rodzicom uczniów nowych przepisów, jednak ponad połowa rodziców (55%) oceniła akcję informacyjną prowadzoną przez szkoły, jako przeciętną, słabą lub złą.

[szerzej pkt 5.2.1, str. 37–40]

Skutki wdrożonych zmian w opinii nauczycieli i rodziców

Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród nauczycieli i rodziców uczniów ze szkół objętych kontrolą wskazują, że zarówno rodzice (63%) jak i nauczyciele (66%) dobrze lub bardzo dobrze ocenili skuteczność szkoły w rozpoznawaniu i zapewnieniu realizacji potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jednak tylko ok. 15% nauczycieli pozytywnie lub zdecydowanie pozytywnie oceniło zmiany wprowadzone w przepisach oświatowych po 1 września 2017 r. Większość z nich (54%) zmiany te oceniła negatywnie lub częściowo negatywnie, a w uzasadnieniu najczęściej pojawiało się stwierdzenie, że źle oceniano bezwzględny zakaz organizacji indywidualnego nauczania w szkole.

[szerzej pkt 5.2.1, 5.2.3, 5.2.4, str. 54, 59 70–72]

Informacje ze szkół i poradni psychologiczno-pedagogicznych nieobjętych kontrolą

Dane uzyskane z 47 szkół nieobjętych kontrolą wskazują, że w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 bardzo często wykorzystywano możliwość zorganizowania zindywidualizowanej ścieżki, tj. odpowiednio w 64% i 94% szkół. Inne nowo wprowadzone formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej nie zostały powszechnie wdrożone, np. zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się odbywały się tylko w 19% szkół.

Zajęcia indywidualne, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego* zorganizowano odpowiednio w 55% i 68% placówek (w tym średnio 80% dotyczyło uczniów wcześniej objętych indywidualnym nauczaniem).

Corocznie wzrasta liczba orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego zawierających zalecenie organizacji takich zajęć. Z informacji uzyskanych od dyrektorów 23 poradni psychologiczno-pedagogicznych wynika, że w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 zalecenie takie znalazło się w odpowiednio 17% i 22% nowych orzeczeń³⁴.

[szerzej pkt 5.2.2, str. 54]

³³ W szkołach objętych kontrolą przeprowadzono badanie ankietowe, w którym wzięło udział 676 nauczycieli i 1409 rodziców.

³⁴ Dane te nie są ewidencjonowane w SIO.

4. WNIOSKI

Mając na uwadze wyniki kontroli, w celu zapewnienia uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w ramach indywidualizacji procesu kształcenia, stosowania oddziaływań dydaktycznych i wychowawczych, które sprzyjają rozwojowi osobowości oraz uzyskiwaniu najlepszych osiągnięć edukacyjnych, NIK wskazuje na potrzebę:

- 1) kontynuowania działań promujących formy indywidualizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wśród kadry kierowniczej i pedagogicznej szkół oraz rodziców;
- 2) monitorowania realizacji zindywidualizowanej ścieżki i zajęć indywidualnych dla uczniów z niepełnosprawnościami pod kątem eliminowania trudności dotyczących wdrażania przez szkoły tych form wsparcia;
- 3) prowadzenia analizy efektów wdrożenia *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania* w kierunku potrzeby wprowadzenia ewentualnych zmian, mających na celu dopuszczenie możliwości czasowego organizowania indywidualnego nauczania na terenie szkoły w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Minister Edukacji
Narodowej

- 1) kontynuowania kampanii informacyjnej dotyczącej nowych form indywidualizacji kształcenia, w tym w ramach działań wizytatorów ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych;
- 2) propagowania dobrych praktyk, poprzez upowszechnianie przykładów placówek, które efektywnie korzystają z dostępnych form indywidualizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz elastycznie wykorzystują i modyfikują dostępne formy w oparciu o zdiagnozowane potrzeby ucznia.

Kuratorzy oświaty

- 1) przekazywania w szerokim zakresie rzetelnych i czytelnych informacji rodzicom uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi o możliwości wdrożenia dla ich dzieci nowych form wsparcia i korzyściach wynikających z ich zastosowania oraz stworzenia warunków organizacyjnych umożliwiających pełne współdziałanie szkoły z rodzicami tych uczniów;
- 2) bieżącego nadzorowania procesu organizacji kształcenia specjalnego uczniów i stosowania nowych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także powierzania realizacji zajęć rewalidacyjnych oraz z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej nauczycielom i specjalistom mającym kwalifikacje odpowiednie do zajmowanego stanowiska oraz rodzaju prowadzonych zajęć;
- 3) wspierania nauczycieli w identyfikacji potrzeb uczniów, w tym uczniów zdolnych oraz tworzenia zachęt finansowych (np. w ramach tzw. dodatku motywacyjnego) dla tych, którzy tworzą własne programy nauczania będące odpowiedzią na specjalne potrzeby edukacyjne lub też dostosowują istniejące programy, uwzględniając oczekiwania i potencjalne trudności tej grupy.

Dyrektorzy szkół

Zapewnienia finansowania indywidualizacji kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych w formach i wymiarze godzinowym wynikających z orzeczeń i opinii wydawanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz diagnozy przeprowadzonej w szkole.

Organy prowadzące

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. Kuratoria Oświaty

5.1.1. Przygotowanie wdrażania zmian w indywidualizacji procesu nauczania

Rozpoznanie skali potrzeb związanych z przygotowaniem wdrożenia zmian

Niespełna trzy miesiące przed dniem 1 września 2017 r., w którym weszły w życie przepisy ustawy *Prawo oświatowe*, wprowadzające zmiany dotyczące indywidualizacji kształcenia, Ministerstwo Edukacji Narodowej pisemnie informowało kuratorów oświaty o konieczności zintensyfikowania działań mających na celu wsparcie przedszkoli i szkół w zakresie organizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym wdrażania edukacji włączającej, prosząc jednocześnie o wyznaczenie dwóch wizytatorów, którzy będą odpowiedzialni za realizację tych zadań na terenie województwa (tzw. wizytatorów ds. SPE).

MEN zwracało się do kuratorów oświaty o informacje dotyczące problemów z wdrażaniem zmian w systemie oświaty związanych z indywidualizacją kształcenia. Kuratoria wskazały na zgłaszane przez dyrektorów szkół problemy, tj. m.in.: brak specjalistów do prowadzenia zajęć, problemy z zsynchronizowaniem planu zajęć ucznia objętego zindywidualizowaną ścieżką kształcenia z planem zajęć klasy oraz z konstruowaniem IPET, trudności z doбором metod pracy, szczególnie dla dzieci autystycznych.

Kuratorzy oświaty rozpoznali skalę potrzeb związanych z przygotowaniem zmian w zakresie indywidualizacji kształcenia. Kuratoria miały kluczowe dane dotyczące w szczególności liczby uczniów: o specjalnych potrzebach edukacyjnych na terenie poszczególnych województw, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z jedną niepełnosprawnością oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi według powiatów, gmin, typu i specyfiki szkół, korzystających z zajęć specjalistycznych (korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych, terapeutycznych) i rewalidacyjnych, rozwijających zainteresowania i uzdolnienia (w podziale na rodzaj zajęć) oraz realizujących indywidualny tok nauki, indywidualny program nauki, indywidualnie nauczanych oraz nauczanych poza szkołą za zgodą dyrektora szkoły.

W dwóch z pięciu kuratoriów identyfikowano czynniki ryzyka dla procesu wdrażania zmian

W Kuratorium Oświaty w Kielcach proces wdrażania zmian związanych z indywidualizacją kształcenia poprzedzony był identyfikacją zewnętrznych czynników ryzyka w zakresie:

- obaw dyrektorów szkół w sprawie organizacji nowej formy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w postaci zindywidualizowanej ścieżki kształcenia i realizacji wybranych zajęć edukacyjnych indywidualnie lub w grupie do pięciu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia o kształceniu specjalnym*;
- kwalifikacji nauczycieli do współorganizowania kształcenia włączającego i specjalnego, prowadzenia zajęć w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formie zajęć rozwijających umiejętności uczenia się i rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne oraz zajęć rewalidacyjnych;
- organizacji nauczania indywidualnego w szkole, integracji uczniów z rówieśnikami;

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- kwalifikacji nauczycieli do prowadzenia zajęć rozwijających umiejętności uczenia się i rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne;
- nowej organizacji nauczania indywidualnego w szkole;
- planowania godzin w arkuszu organizacji szkół z przeznaczeniem na udzielanie uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Jako zidentyfikowane wewnętrzne czynniki ryzyka Świętokrzyski Kurator Oświaty wskazał fluktuację kadry wizytatorów oraz fakt, że wdrażanie zmian w prawie oświatowym przypadło na okres wakacji, co znacznie ograniczało współpracę i kontakt z dyrektorami i nauczycielami szkół.

Lubelska Kurator Oświaty zidentyfikowała następujące czynniki utrudniające wdrażanie zmienionych przepisów w zakresie indywidualizacji procesu nauczania:

- brak wystarczającej wiedzy rodziców/opiekunów prawnych w zakresie proponowanych rozwiązań;
- czynnik ekonomiczny – podnoszony przez organy prowadzące, dotyczył źródeł finansowania dodatkowych zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Kujawsko-Pomorski Kurator Oświaty wskazał, że proces wdrażania zmian był prowadzony w oparciu o systematyczne, kompleksowe działania informacyjne i konsultacyjne dla pracowników nadzoru, dyrektorów, rodziców oraz jednostek samorządu terytorialnego. Przed wprowadzeniem w życie nowych przepisów dotyczących indywidualizacji procesu kształcenia w 2017 r. w Kuratorium Oświaty w Opolu nie przeprowadzono analizy ryzyk z tym związanych, a niezbędne dane pozyskiwano w oparciu o stały nadzór pedagogiczny nad szkołami i placówkami oświatowymi. W ramach prowadzonej w Kuratorium Oświaty w Poznaniu kontroli zarządczej nie zidentyfikowano czynników ryzyka związanych z procesem wdrażania zmian w zakresie indywidualizacji kształcenia.

Kuratorzy terminowo przekazywali do MEN dane dotyczące liczby zorganizowanych konferencji i ich uczestników, form i wymiaru działań wizytatorów o charakterze informacyjno-szkoleniowym zapewniających wdrażanie zmienionych zasad organizacji nauki części uczniów, udzielanych informacji o efektach pracy wizytatorów – rodzaju i charakterze problemów zgłaszanych przez dyrektorów, nauczycieli i rodziców oraz sposobu ich rozwiązywania. Wyznaczeni w kuratoriach wizytatorzy ds. edukacji włączającej i specjalnych potrzeb edukacyjnych uczestniczyli w spotkaniach szkoleniowych organizowanych przez MEN i ORE, podczas których wymieniano się doświadczeniami w obszarze wdrażania zmian oraz interpretacji nowych przepisów prawnych.

W związku z realizacją wytycznych Ministra Edukacji Narodowej kuratorzy oświaty wyznaczyli w czerwcu 2017 r. po dwóch wizytatorów ds. SPE³⁵, którzy byli odpowiedzialni za wsparcie przedszkoli i szkół w zakresie organizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym wdrażania edukacji włączającej.

Przekazywanie do MEN informacji i dokumentów związanych z przygotowaniem zmian

Podjęcie działań w zakresie dostosowania organizacji wewnętrznej kuratoriów do nowych zadań

³⁵ W Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy wyznaczono – za zgodą MEN – trzech wizytatorów ds. SPE, ze względu na strukturę organizacyjną Kuratorium (siedziba i dwie delegatury); podobnie trzech wizytatorów wyznaczono w Kuratorium Oświaty w Kielcach.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W pozostałym zakresie w trzech kuratoriach objętych kontrolą (w Bydgoszczy, Kielcach i Poznaniu) nie wprowadzano zmian organizacyjnych ani kadrowych.

Zmiany organizacyjne w Kuratorium Oświaty w Lublinie zostały wprowadzone od 1 stycznia 2017 r. Utworzono cztery wydziały merytoryczne (Wydział Kształcenia Ogólnego, Wydział Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, Wydział Edukacji Specjalnej i Wspomagania, Wydział Pragmatyki Zawodowej Nauczycieli) oraz trzy delegatury. W konsekwencji wprowadzonych zmian, poszczególnym wydziałom merytorycznym i delegaturom przypisano nadzór nad konkretnymi przedszkolami, szkołami i placówkami oświatowymi. Poszczególnym wizytatorom przydzielono natomiast konkretne placówki (tzw. rejony wizytatorskie) oraz zakresy obowiązków, obejmujące wszelkie sprawy związane z tymi placówkami. Wizytator, realizując zadania wynikające z nadzoru pedagogicznego, odpowiadał za organizację opieki, wychowania i kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych w placówkach należących do jego rejonu wizytatorskiego.

W Kuratorium Oświaty w Opolu nowy regulamin organizacyjny został wprowadzony zarządzeniem z 22 grudnia 2017 r. Wprowadzone zmiany dotyczyły m.in. struktury organizacyjnej – w Wydziale Strategii, Wspomagania, Kontroli i Ewaluacji utworzono Oddział Nadzoru Kształcenia Ponadpodstawowego i Specjalnego.

Zapewnienie odpowiedniego przeszkolenia kadrze kuratoriów

W okresie objętym kontrolą wizytatorzy ds. SPE brali udział w licznych szkoleniach, w tym organizowanych przez ORE oraz w formie on-line, a następnie przeprowadzali szkolenia kaskadowe. Przekazywanie wiedzy na temat specjalnych potrzeb edukacyjnych odbywało się również poprzez sieci intranetowe – koordynatorzy przekazywali pozostałym wizytatorom materiały szkoleniowe celem wykorzystania w pracy.

Przykład

W Kuratorium Oświaty w Poznaniu zorganizowano dla wszystkich wizytatorów Wydziału Nadzoru Pedagogicznego łącznie 28 narad, warsztatów i szkoleń związanych ze zmienianymi przepisami oraz organizacją udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Ponadto wizytatorzy mieli dostęp do platformy internetowej, na której zamieszczane były informacje dotyczące indywidualizacji nauczania oraz materiały ze szkoleń w tym zakresie.

Akcja informacyjna skierowana do rodziców, nauczycieli, dyrektorów szkół i organów prowadzących

W drugiej połowie 2017 r. w kuratoriach podejmowano liczne działania o charakterze informacyjnym, adresowane do dyrektorów, nauczycieli, jednostek samorządu terytorialnego – organów prowadzących szkoły i placówki, a także do rodziców, w celu zasygnalizowania i omówienia projektowanych zmian w związku z reformą systemu oświaty.

Kuratoria informowały o zmianach w przepisach oświatowych dotyczących indywidualizacji nauczania poprzez swoje strony internetowe, informacje prasowe, prezentacje multimedialne udostępniane zainteresowanym, szkolenia (spotkania, konferencje), informacje i wyjaśnienia telefoniczne udzielane rodzicom i nauczycielom, a także organizując konkursy na granty.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Przykładowo, w ramach prowadzenia działań informacyjnych skierowanych do nauczycieli, dyrektorów szkół i organów prowadzących, Kuratorium Oświaty w Poznaniu zorganizowało od stycznia do listopada 2017 r. 65 szkoleń w ramach grantów edukacyjnych kuratora, których tematem była również kwestia indywidualizacji kształcenia oraz zmiany przepisów z nią związanych. Wzięło w nich udział łącznie 7961 nauczycieli i dyrektorów szkół. Od listopada 2017 r. do października 2018 r. zorganizowano 48 takich szkoleń, w których udział łącznie wzięło 5668 nauczycieli i dyrektorów szkół. Tematem tych szkoleń była indywidualizacja kształcenia, zasady, sposoby, metody pracy z uczniem autystycznym i wykorzystania diagnozy poradni psychologiczno-pedagogicznej w pracy z dziećmi, rola i zadania dyrektora w pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Kuratorium Oświaty w Kielcach także prowadziło szereg działań informacyjnych związanych z wdrażaniem zmian z zakresu indywidualizacji procesu kształcenia. Akcją informacyjną dotyczącą organizacji kształcenia dzieci i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz upowszechnianiem edukacji włączającej rozpoczęto we wrześniu 2017 r. zorganizowaniem konferencji prasowej poświęconej temu zagadnieniu. We wrześniu i październiku wspólnie z Samorządowym Ośrodkiem Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach zorganizowano narady szkoleniowe dla dyrektorów przedszkoli oraz szkół podstawowych i ponadgimnazjalnych z Kielc oraz przeprowadzono warsztaty szkoleniowe dla wizytatorów, poświęcone omówieniu nowego rozporządzenia w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych. W okresie do grudnia 2017 r. odbyło się jeszcze pięć innych spotkań, poświęconych trudnościom w funkcjonowaniu ucznia niepełnosprawnego w szkole ogólnodostępnej i organizacją pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

W kuratoriach upowszechniano prezentacje multimedialne ze szkoleń ORE oraz materiały ze strony internetowej ORE³⁶, np. plakat „Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej” i poradnik dla dyrektorów „Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w systemie edukacji w świetle nowych przepisów prawa oświatowego.”

Na stronach internetowych kuratoria zamieszczały informacje dotyczące zmian związanych z indywidualizacją kształcenia. Informacje te dotyczyły reformy edukacji, planowanych porad, szkoleń, konferencji i spotkań, a także kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i upowszechniania edukacji włączającej.

W większości kuratoriów na stronach internetowych zamieszczano rzetelne i pomocne informacje na temat wdrażanych zmian

³⁶ Informacja uzyskana przez NIK (pismo D.O.0810.1.2020.MH z 16 marca 2020 r.) potwierdza, że ORE organizowało szereg szkoleń, konferencji i seminariów dotyczących rozpoznawania indywidualnych potrzeb edukacyjnych uczniów oraz doskonalenia kadr systemu oświaty w działaniach związanych z rozpoznawaniem i udzielaniem wsparcia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W latach 2017–2020 podjęto także działania mające na celu opracowanie i wdrożenie zestawów narzędzi do wczesnej diagnozy dzieci zagrożonych niepełnosprawnościami (TROS-KA). Przygotowano także rozwiązanie systemowe, umożliwiające wsparcie szkół ogólnodostępnych w udzielaniu wsparcia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi poprzez wykorzystanie potencjału szkół i placówek specjalnych – Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW).

Przykład

Na stronie internetowej **Kuratorium Oświaty w Poznaniu** zamieszczano od 1 lutego 2017 r. informacje na temat indywidualizacji kształcenia i zmian w tym zakresie, poprzez publikowanie informatorów, poradników dla rodziców, nauczycieli, zamieszczanie aktów prawnych regulujących te kwestie oraz poprzez odsyłanie do odpowiednich stron internetowych MEN. Opublikowano również wykaz poradni, których zespoły wydawały opinie i orzeczenia dla dzieci.

Weryfikowano
i modyfikowano
podejmowane działania
informacyjne

Nieprawidłowość dotyczącą zamieszczania informacji na stronach internetowych stwierdzono w Kuratorium Oświaty w Opolu. Poprzez brak aktualizacji zamieszczanych na stronie internetowej Kuratorium linków lub przekierowań do stron internetowych MEN nie zapewniono tam pełnego dostępu zainteresowanym do materiałów informacyjnych dotyczących tematyki związanej z pomocą psychologiczno-pedagogiczną, w tym indywidualizacją procesu kształcenia. Po uruchomieniu tych linków lub przekierowań otwierała się domena Ministerstwa Cyfryzacji i nie było bezpośredniego dostępu do materiałów i artykułów podanych na stronie Kuratorium.

Świętokrzyski Kurator Oświaty, w ramach autorskiego projektu, zainicjował powstanie w województwie rozbudowanej sieci punktów konsultacyjnych współpracujących ze szkołami w sprawach diagnozowania i rozwiązywania problemów dydaktyczno-wychowawczych uczniów. W ramach programu pn. *Wsparcie szkół ogólnodostępnych w realizacji zadań związanych z kształceniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i upowszechnianiem edukacji włączającej* w okresie od końca grudnia 2017 r. do końca lutego 2018 r. na terenie 14 powiatów województwa (w szkołach specjalnych, ośrodkach szkolno-wychowawczych oraz poradniach psychologiczno-pedagogicznych) utworzono 31 punktów konsultacyjnych, udzielających pomocy nauczycielom i rodzicom w organizowaniu kształcenia, wychowania oraz opieki dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, a także upowszechniających ideę edukacji włączającej. W Kuratorium został powołany zespół do koordynowania ww. działań.

Weryfikowano
i modyfikowano
podejmowane działania
informacyjne

Skuteczność przeprowadzonych działań informacyjnych, związanych z wprowadzeniem zmian w przepisach prawa oświatowego, kuratorzy weryfikowali poprzez prowadzenie czynności w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego nad szkołami i placówkami. Stosując ewaluację zewnętrzną, kontrolę oraz monitorowanie, badali zgodność funkcjonowania przedszkoli, szkół i placówek oświatowych ze zmienionymi przepisami prawa. Badano także adekwatność podejmowanych działań do zapotrzebowania zgłaszanego przez dyrektorów i nauczycieli.

Przykład

W **Kuratorium Oświaty w Lublinie** w lutym 2018 r. przeprowadzono ankietę wśród 528 dyrektorów szkół, przedszkoli i placówek z miasta Lublina i ośmiu powiatów, w celu uzyskania informacji na temat działań wspomagających, wykonywanych przez wizytatorów rejonowych w związku z reformą oświaty. Z analizy ankiet wynikało, iż informacje uzyskane podczas spotkań były przydatne, a działania wizytatorów pozwoliły na zdobycie niezbędnej wiedzy na temat zmian w przepisach oświatowych.

Infografika nr 4

Działania podejmowane przez Kuratorów Oświaty w ramach przygotowania wdrożenia zmian legislacyjnych

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

5.2.1. Monitorowanie wdrażania zmian w indywidualizacji nauczania

Do zadań kuratora oświaty należy podejmowanie działań w zakresie sprawowanego nadzoru pedagogicznego nad publicznymi i niepublicznymi szkołami i placówkami, w szczególności wydawanie zaleceń wynikających z czynności nadzoru organowi prowadzącemu szkołę lub placówkę, oraz wydawanie poleceń poprawy efektywności kształcenia lub wychowania dyrektorowi szkoły lub placówki w przypadku stwierdzenia niedostatecznych efektów tej działalności.

Zgodnie z § 20 ust. 1–3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego³⁷, organ sprawujący nadzór pedagogiczny opracowuje na każdy rok szkolny plan nadzoru pedagogicznego, z uwzględnieniem wniosków z nadzoru pedagogicznego sprawowanego w poprzednim roku szkolnym oraz podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa. Plan ten zawiera: liczbę ewaluacji całościowych oraz liczbę i zakres ewaluacji problemowych, planowanych w poszczególnych typach szkół i rodzajach placówek; liczbę i tematykę kontroli planowanych w poszczególnych typach szkół i rodzajach placówek; zakres monitorowania, typy szkół i rodzaje placówek objętych monitorowaniem oraz ich liczbę. Organ sprawujący nadzór pedagogiczny podaje do publicznej wiadomości plan nadzoru pedagogicznego

W planach nadzoru pedagogicznego uwzględniano zagadnienia dotyczące indywidualizacji kształcenia

³⁷ Dz. U. poz. 1658, ze zm.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

przez zamieszczenie na stronie internetowej urzędu obsługującego organ sprawujący nadzór pedagogiczny w terminie do dnia 31 sierpnia roku szkolnego poprzedzającego rok szkolny, którego dotyczy ten plan.

W kontrolowanych kuratoriach oświaty opracowano plany nadzoru pedagogicznego na lata szkolne 2017/2018 i 2018/2019. W planach tych uwzględniono podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa ustalone przez Ministra Edukacji Narodowej, liczbę i zakres ewaluacji oraz liczbę i tematykę kontroli planowych w poszczególnych typach szkół i rodzajach placówek, jak również tematykę monitorowania. Wszyscy skontrolowani kuratorzy oświaty uwzględniali w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego w latach 2017/2018 i 2018/2019 zagadnienia dotyczące indywidualizacji kształcenia, w tym wspierania uzdolnień.

Kontrole Pod pojęciem kontroli należy rozumieć działania organu sprawującego nadzór pedagogiczny lub dyrektora szkoły albo placówki prowadzone w szkole lub placówce w celu oceny stanu przestrzegania przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki (§ 2 pkt 9 *rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego*). Zgodnie z § 13 tego *rozporządzenia*, kontrola podejmowana przez kuratora oświaty, przewidziana w planie nadzoru pedagogicznego, jest przeprowadzana z wykorzystaniem arkuszy kontroli zatwierdzonych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. Przyczyną zarządzenia przez kuratora oświaty kontroli doraźnej w szkole lub placówce jest stwierdzenie potrzeby przeprowadzenia w tej szkole lub placówce działań nieujętych w planie nadzoru pedagogicznego. Takie stwierdzenie może nastąpić na skutek wniosku podmiotu zewnętrznego lub na skutek analizy przez kuratora oświaty dotychczasowych wyników nadzoru pedagogicznego nad szkołą lub placówką.

Wskazane przez MEN kierunki realizacji zadań nadzoru pedagogicznego w zakresie kontroli obejmowały w roku szkolnym 2017/2018 przeprowadzenie w publicznych i niepublicznych szkołach ogólnodostępnych kontroli „Ocena prawidłowości zapewnienia warunków i organizacji kształcenia osób niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych oraz w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych” oraz „Ocena prawidłowości współpracy publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych z przedszkolami i szkołami”. Z kolei w roku szkolnym 2018/2019 przeprowadzono w publicznych przedszkolach i publicznych szkołach podstawowych kontrolę „Ocena prawidłowości zapewnienia dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej”.

Analiza pięciu wybranych kontroli doraźnych przeprowadzonych przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy w szkołach podstawowych w zakresie udzielania i organizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz organizacji nauczania indywidualnego wykazała, że kontrole te przeprowadzono zgodnie z obowiązującymi w Kuratorium procedurami. W wyniku powyższych kontroli sformułowano zalecenia dotyczące:

- prawidłowego organizowania indywidualnego nauczania, w tym systematycznego realizowania podstawy programowej;

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- przestrzegania zapisów statutu szkoły dotyczących usprawiedliwiania nieobecności uczniów;
- realizacji zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego;
- podjęcia działania w kierunku zatrudnienia pedagoga.

Ewaluacja jest to proces gromadzenia, analizowania i komunikowania informacji na temat wartości działań podejmowanych przez szkołę lub placówkę; wyniki ewaluacji są wykorzystywane w procesie podejmowania decyzji skierowanych na zapewnienie wysokiej jakości organizacji procesów kształcenia, wychowania i opieki oraz ich efektów w szkole lub placówce (§ 2 pkt 4 *rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego*). Ewaluacja przeprowadzana przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny jest ewaluacją zewnętrzną, która może mieć charakter problemowy (w zakresie wybranych wymagań, o których mowa w *rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek*³⁸) lub całościowy (w zakresie wszystkich wymagań).

Odnosnie ewaluacji szkół i przedszkoli, w okresie objętym kontrolą MEN nie wskazało wymagań bezpośrednio związanych z indywidualizacją kształcenia, natomiast znalazły one swój wyraz przy ewaluacjach problemowych w zakresie wymagania „Dzieci nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej” (badane w roku szkolnym 2017/2018 w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego oraz oddziałach przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych, a w roku szkolnym 2018/2019 m.in. w szkołach podstawowych). Charakterystyka tego wymagania obejmuje następujące działania: w szkole lub placówce monitoruje się i analizuje osiągnięcia każdego ucznia, z uwzględnieniem jego możliwości rozwojowych, formułuje się i wdraża wnioski z tych analiz, a wdrażane wnioski przyczyniają się do wzrostu efektów uczenia się i nauczania.

W roku szkolnym 2018/2019 w poradniach psychologiczno-pedagogicznych przeprowadzono ewaluację wymagania „Placówka zaspokaja potrzeby osób, instytucji i organizacji korzystających z oferty placówki”. W wyniku ewaluacji wskazanej do przeprowadzenia przez Ministra Edukacji Narodowej w temacie „Dzieci nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej”, przeprowadzonej w 36 świętokrzyskich przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego ustalono, że na podstawie wniosków z monitorowania realizacji podstawy programowej wprowadza się nowe działania lub modyfikuje dotychczasowe, uwzględniając indywidualne predyspozycje i potrzeby dzieci. W wyniku przeprowadzonej w roku szkolnym 2017/2018 ewaluacji problemowej wskazanej przez Świętokrzyskiego Kuratora Oświaty dotyczącej wymagania „Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się”, przeprowadzonej w 10 szkołach podstawowych, stwierdzono, że nauczyciele współpracują w zespołach w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych, a organizacja pracy w szkole sprzyja podej-

Informacje
o właściwym wdrożeniu
indywidualizacji,
wynikające z ewaluacji
szkół i przedszkoli

³⁸ Dz. U. poz. 1611.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

mowanym inicjatywom na rzecz modyfikacji działań dydaktycznych i wychowawczych oraz podejmowane działania nauczycieli w zespołach w zakresie planowania procesów edukacyjnych i modyfikacji działań dydaktyczno-wychowawczych nie przekładają się na powszechną aktywność uczniów na zajęciach oraz nie zawsze umożliwiają im powiązanie różnych dziedzin wiedzy i jej wykorzystanie w życiu codziennym.

Szeroko
zakrojone działania
wspomagające

Wspomaganie to działania organu sprawującego nadzór pedagogiczny lub dyrektora szkoły albo placówki mające na celu inspirowanie i intensyfikowanie w szkole lub placówce procesów służących poprawie i doskonaleniu ich pracy, ukierunkowane na rozwój uczniów i wychowanków (§ 2 pkt 10 *rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego*).

W ramach wspomaganie szkół i placówek w zakresie związanym z indywidualizacją kształcenia, Kuratorium Oświaty w Poznaniu prowadziło w roku szkolnym 2017/2018 konferencje nt. pomocy psychologicznej w świetle znowelizowanych przepisów prawa oświatowego, pracy z dziećmi chorującymi na cukrzycę, prezentacji wyników oraz wniosków z nadzoru pedagogicznego kuratora. Zorganizowano również narady wizytatorów z dyrektorami szkół (łącznie 149), których tematem była pomoc psychologiczno-pedagogiczna w szkołach i placówkach, zadania przedszkoli, szkół i placówek w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej od 1 września 2017 r., a także monitorowanie organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W ramach wspomaganie w roku szkolnym 2018/2019, w sprawach związanych z indywidualizacją kształcenia, Kuratorium zorganizowało dla dyrektorów szkół i placówek wiele spotkań narad i szkoleń³⁹. W czterech pozostałych kuratoriach podejmowano podobne działania.

Wyniki i wnioski
z nadzoru
pedagogicznego
dotyczące
indywidualizacji
kształcenia

Na każdy rok szkolny kuratorzy oświaty opracowują – oprócz planu nadzoru pedagogicznego – wyniki i wnioski z tego nadzoru. Zgodnie z § 21 *rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego*, kurator oświaty opracowuje i przedstawia ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania, w terminie do dnia 15 października danego roku szkolnego, wyniki i wnioski z nadzoru pedagogicznego sprawowanego w poprzednim roku szkolnym.

Wyniki i wnioski z nadzoru pedagogicznego sprawowanego w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 wskazywały w szczególności, że:

- wykorzystując wyniki prowadzonych diagnoz potrzeb i potencjału uczniów, oferują różne formy wsparcia w nauce, rozwijania zainteresowań i uzdolnień, natomiast nie zawsze indywidualizują proces dydaktyczny na lekcji;

³⁹ Zorganizowano 33 spotkania z wizytatorami na temat pomocy psychologiczno-pedagogicznej; 15 spotkań na temat dziecka niepełnosprawnego, przewlekle chorego w szkole i przedszkolu; dwa spotkania na temat nauczania indywidualnego i indywidualizacji kształcenia; po jednym spotkaniu dot. efektów kształcenia specjalnego oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej; sześć narad dla dyrektorów szkół, przedszkoli i placówek oświatowych oraz pięć dla dyrektorów i psychologów poradni, których tematem była organizacja udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej i współpraca szkół z poradniami; jedną konferencję na temat profilaktyki cukrzycy u dzieci w szkołach.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- organizacja procesów edukacyjnych odbywa się w oparciu o rozpoznane możliwości i potrzeby uczniów, jednak stosowane przez nauczycieli metody i formy pracy w niewielkim stopniu sprzyjają wzajemnemu uczeniu się uczniów oraz ograniczają wpływ uczniów na sposób organizowania i przebieg tych procesów;
- należy doskonalić współpracę z instytucjami wspierającymi szkoły/placówki w celu realizacji edukacji włączającej;
- należy wspierać dyrektorów szkół/placówek w organizacji spotkań zespołu nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem w przedszkolu, szkole czy placówce opracowującego indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny z nauczycielami poradni psychologiczno-pedagogicznej;
- należy objąć monitorowaniem pomoc psychologiczno-pedagogiczną w zakresie realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniach i opiniach wydanych przez publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- w większości badanych szkół nauczyciele planują i podejmują działania, uwzględniając zdiagnozowane potrzeby uczniów, częściej jednak planowanie to dotyczy oddziały niż poszczególnych uczniów, a więc nie przekłada się na pełną indywidualizację procesu edukacyjnego;
- IPET są na ogół skonstruowane zgodnie z zasadami określonymi w przepisach, niemniej jednak najwięcej zastrzeżeń dotyczy nieokreślenia zakresu współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji przez szkołę zadań związanych z organizacją zajęć specjalistycznych i innych, zapewnieniem odpowiednich warunków do nauki, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, integrowaniem uczniów ze środowiskiem rówieśniczym oraz przygotowaniem uczniów do samodzielności w życiu dorosłym;
- pojawiające się problemy w organizacji kształcenia uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych dotyczą: obszaru współpracy z rodzicami; obszaru opracowywania IPET oraz treści w nim zawartych; braku informacji o składzie zespołu opracowującego program; braku informacji o dokonaniu WOPFU; braku realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia niepełnosprawnego (połowa uczniów w badanych szkołach);
- w jednostkowych przypadkach szkół, w których kształceniem specjalnym są objęci uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera, nie zatrudniono dodatkowo nauczyciela posiadającego kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej, specjalisty, asystenta lub pomocy nauczyciela;
- nauczyciele organizują zajęcia dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia, jednak brak wnikliwej diagnozy potrzeb i możliwości każdego z uczniów sprawia, że nie wszyscy uczniowie otrzymują odpowiednią pomoc psychologiczno-pedagogiczną, a indywidualizacja procesu edukacji nie ma charakteru powszechnego;
- planując i realizując procesy edukacyjne, nauczyciele uwzględniają diagnozy potrzeb i możliwości uczniów, jednak wypowiedzi uczniów wskazują, że sposób organizowania zajęć nie zawsze zgodny jest z ich oczekiwaniami dotyczącymi postrzegania lekcji jako interesujących i zachęcających do nauki;

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

uczniowie w niewielkim zakresie biorą udział w organizowaniu procesu uczenia się. Częściej przejawiają inicjatywę dotyczącą tego, co dzieje się w ramach działań pozalekcyjnych, w związku z czym wzmocnienia wymaga wpływ uczniów na sposób organizowania i przebieg zajęć, w tym na stosowane metody i formy pracy, wykorzystywane środki dydaktyczne oraz wykonywane zadania edukacyjne.

Decyzje administracyjne w obszarze indywidualizacji kształcenia w większości były wydawane prawidłowo

Zgodnie z art. 114 ustawy *Prawo oświatowe*, kurator oświaty jest właściwy rzeczowo do wydania decyzji administracyjnej w przedmiocie uchylecia w całości lub w części statutu szkoły publicznej sprzecznego z prawem. Kurator oświaty nie opiniuje statutów szkół i placówek uchwalonych przez rady szkół lub rady pedagogiczne, natomiast może uchylić statut publicznego przedszkola, publicznej szkoły lub placówki albo niektóre jego postanowienia, w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego, jeżeli stwierdzi, że jego zapisy są sprzeczne z prawem. W badanym okresie objęci kontrolą kuratorzy oświaty nie prowadzili żadnych postępowań administracyjnych w sprawach uchylecia statutu szkoły lub placówki oświatowej.

W okresie objętym kontrolą do skontrolowanych kuratoriów wpłynęło łącznie 54 odwołań od orzeczeń wydanych przez zespół orzekający w poradni psychologiczno-pedagogicznej⁴⁰. Decyzje w sprawie rozpatrzenia tych odwołań w większości zostały wydane prawidłowo, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. *Kodeks postępowania administracyjnego*⁴¹ i § 25 *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach*⁴². W Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy stwierdzono, że trzy postępowania w sprawie odwołań od orzeczeń wydanych przez zespoły orzekające w poradniach psychologiczno-pedagogicznych przeprowadzono z przekroczeniem obowiązujących terminów.

Rzetelne opiniowanie arkuszy organizacyjnych

Kuratorzy oświaty opiniują arkusze organizacyjne szkół i przedszkoli. W roku szkolnym 2017/2018 Kujawsko-Pomorski Kurator Oświaty zaopiniował 1055 arkuszy organizacji szkół i placówek, w tym: 569 pozytywnie (bez uwag), 486 z zastrzeżeniami (46%). W roku szkolnym 2018/2019 zaopiniowano 1099 arkuszy organizacji szkół i placówek, w tym: 629 pozytywnie, 470 z zastrzeżeniami (43%). W Kuratorium Oświaty w Kielcach roku szkolnym 2017/2018 zaopiniowano 1748 arkuszy organizacji szkoły (w tym 432 z zastrzeżeniami, tj. 25%), a w roku 2018/2019 – 1613 arkuszy organizacji (214 z zastrzeżeniami – 13%). W Kuratorium Oświaty w Opolu w roku szkolnym 2017/2018 dokonano analizy 697 arkuszy organizacyjnych szkół i placówek, przy czym w 25 przypadkach wskazano na nieprawidłowości w przedstawionej dokumentacji (3,5%). W roku szkolnym 2018/2019 na 703 zaopiniowane arkusze organizacji szkół i placówek wskazano nieprawidłowości w 70 przypadkach (10%). W Kuratorium Oświaty w Poznaniu w roku szkolnym 2017/2018 zaopiniowano

⁴⁰ Po jednym do kuratoriów oświaty w Kielcach i Opolu, 6 do Kuratorium Oświaty w Poznaniu, 15 do Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy oraz 31 do Kuratorium Oświaty w Lublinie.

⁴¹ Dz. U. z 2020 r. poz. 256.

⁴² Dz. U. z 2017 r. poz. 1743.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

2187 arkuszy organizacji szkoły (z tego 546 negatywnie – 25%). W roku 2018/2019 zaopiniowano 2033 arkusze organizacji (z tego 753 negatywnie – 37%). W Kuratorium Oświaty w Lublinie w roku szkolnym 2017/2018 w wyniku zaopiniowania arkuszy i aneksów do tych arkuszy w 2207 przypadkach wydano opinie pozytywne, a w 370 negatywne (14%), zaś w roku szkolnym 2018/2019 w 2153 przypadkach wydano opinie pozytywne, a w 295 negatywne (12%). Najczęstszymi przyczynami zgłoszenia uwag lub wydania opinii negatywnych do arkuszy organizacyjnych były:

- nieprawidłowa liczebność grup na zajęciach logopedycznych, zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych;
- prowadzenie zajęć rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych i ich prowadzenia przez osoby bez wymaganych kwalifikacji;
- nierealizowanie podstawy programowej zajęć np. języka angielskiego dla dzieci trzy- i czteroletnich;
- niewłaściwa liczba godzin rewalidacyjnych;
- brak zaplanowanych zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęć wspomagających proces kształcenia, pomimo zaleceń poradni psychologiczno-pedagogicznej.

W trakcie kontroli NIK kwestię prawidłowości (zgodności procesu opiniowania z procedurami wewnętrznymi kuratorium) badano na podstawie 10 arkuszy organizacyjnych szkół podstawowych, w tym pięciu prowadzących kształcenie specjalne. Kwestię terminowości zbadano na podstawie rejestrów wydanych opinii, procedur wewnętrznych obowiązujących w kuratorium, a kiedy nie było to możliwe, badanie przeprowadzono w oparciu o analizę 10% szkół podstawowych (losowo wybranych). W toku kontroli w czterech kuratoriach nie stwierdzono nieprawidłowości. W Kuratorium Oświaty w Opolu stwierdzone nieprawidłowości w zakresie opiniowania arkuszy organizacji szkół miały jedynie formalny charakter.

Zgodnie z art. 51 ust. 1 pkt 7 ustawy *Prawo oświatowe*, kurator organizuje olimpiady, konkursy, turnieje, przeglądy oraz inne formy współzawodnictwa i prezentacji osiągnięć uczniów szkół na obszarze województwa. Ustawa ta nie reguluje kwestii organizacji tych form współzawodnictwa i prezentacji osiągnięć uczniów; w tym zakresie nadal obowiązują przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustawy *o systemie oświaty*, wprowadzone *rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad*⁴³. Zgodnie z *rozporządzeniem*, konkursy organizuje się dla uczniów klas IV–VIII szkół podstawowych; mogą one uwzględniać wszystkie zajęcia edukacyjne objęte ramowym planem nauczania szkoły podstawowej dla klas IV–VIII, być interdyscyplinarne, przedmiotowe lub tematyczne oraz mieć zasięg wojewódzki lub ponadwojewódzki. Olimpiady i turnieje stanowią formy współzawodnictwa o zasięgu ogólnopolskim, jakkolwiek ich etap jest organizowany na poziomie województw. We wszystkich tych formach rola kuratora oświaty jest niezwykle istotna – to właśnie kurator oświaty powołuje wojewódzką komisję konkursową oraz zatwierdza opracowany przez nią regulamin konkursu (§ 4 *rozporządzenia*).

⁴³ Dz. U. Nr 13, poz. 125, ze zm.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Wspierano uczniów zdolnych, w tym poprzez organizowanie olimpiad, konkursów i innych form współzawodnictwa uczniów

Wszyscy skontrolowani kuratorzy oświaty organizowali liczne formy współzawodnictwa dla uczniów, w tym konkursy przedmiotowe, dające uprawnienia w systemie rekrutacji do szkół wyższego stopnia. Ich celem było rozwijanie zainteresowań poznawczych, wsparcie uczniów zdolnych w osiągnięciu sukcesu edukacyjnego motywującego do dalszej pracy, rozwijanie kompetencji uczenia się uczniów zdolnych, promowanie kariery edukacyjnej uczniów zdolnych oraz wdrażanie do samokształcenia i samodzielnego zdobywania wiadomości i umiejętności z podstawy programowej i poszerzenia wskazanego w niej zakresu. Organizowano także inne konkursy np. sportowo-obronne czy historyczne.

Prawidłowo reagowano na skargi i wnioski związane z indywidualizacją kształcenia

W roku szkolnym 2017/2018 do pięciu kuratoriów objętych kontrolą wpłynęły 132 skargi związane z pomocą psychologiczno-pedagogiczną lub kwestiami indywidualizacji kształcenia. W roku szkolnym 2018/2019 takich skarg było 166⁴⁴. W toku kontroli ustalono, że kuratoria oświaty rozpatrywały skargi zgodnie z przepisami działu VIII ustawy *Kodeks postępowania administracyjnego* oraz *rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 roku w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków*⁴⁵. Kuratorzy podejmowali odpowiednie działania (np. kontrole doraźne) w celu zbadania i wyjaśnienia spraw. Skargi zostały załatwione terminowo. Analiza skarg nie wskazywała na systemowe problemy, związane z przepisami o indywidualizacji kształcenia.

Skutki wdrażanych zmian w opinii kuratorów

W trakcie kontroli uzyskano opinie kuratorów oświaty oraz zatrudnionych w kuratoriach specjalistów na temat skutków zmian w przepisach oświatowych.

Odnośnie skutków zmian wynikających z nowych przepisów oświatowych związanych z indywidualizacją kształcenia, Kujawsko-Pomorski Kurator Oświaty wskazał, że w szkołach ogólnodostępnych w większym stopniu zatrudniani są specjaliści o kwalifikacjach adekwatnych do potrzeb uczniów niepełnosprawnych. Informacje zawarte w arkuszu organizacji szkoły wskazują na realizację nauczania indywidualnego, zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, nauczania uczniów indywidualnie lub w grupie do pięciu uczniów, zatrudniania specjalistów. Udoskonalenie dokonywania diagnoz w szkole i w poradniach psychologiczno-pedagogicznych wpływa na skuteczne udzielanie pomocy w szkołach. Jednocześnie w szkołach obserwuje się większą elastyczność rozwiązań w stosunku do potrzeb każdego ucznia. Nastąpiło zacieśnienie współpracy: szkoły, rodziców i poradni w ramach rozpoznawania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów. Dzięki dobremu przygotowaniu wdrożenia nowych przepisów nastąpił rozwój kompetencji kadry kierowniczej dotyczący udzielania uczniom i rodzicom pomocy psychologiczno-pedagogicznej i stwarzania adekwatnych do potrzeb warunków dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

⁴⁴ Najczęściej skargi te dotyczyły udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

⁴⁵ Dz. U. Nr 5, poz. 46.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Świętokrzyski Kurator Oświaty wskazał m.in. następujące skutki wprowadzonych zmian w przepisach oświatowych:

- zwiększenie liczby uczniów z niepełnosprawnościami realizujących obowiązek szkolny lub nauki w szkołach ogólnodostępnych;
- znaczne zmniejszenie liczby wydawanych przez publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania;
- szkoły specjalne zatrudniające specjalistów z różnych dziedzin pedagogiki specjalnej stały się placówkami otwartymi na potrzeby nauczycieli i rodziców uczniów niepełnosprawnych uczęszczających do szkół ogólnodostępnych (działały w nich np. punkty konsultacyjne);
- trudności w zatrudnianiu nauczycieli posiadających kwalifikacje do prowadzenia zajęć rewalidacyjnych lub zatrudnianych w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych w przedszkolach ogólnodostępnych i szkołach ogólnodostępnych (do Kuratorium wpływa znaczna liczba wniosków dyrektorów placówek i szkół ogólnodostępnych o wyrażenie zgody na zatrudnienie nauczycieli bez kwalifikacji do prowadzenia zajęć rewalidacyjnych lub zatrudnienie nauczyciela wspomagającego dla uczniów z autyzmem, zespołem Aspergera lub niepełnosprawnością sprzężoną).

Opolski Kurator Oświaty wskazał, że każdego roku dokonując analizy wyników prowadzonego nadzoru pedagogicznego, w tym kontroli planowych i doraźnych, stwierdzono zwiększenie liczby uwag pochodzących od rodziców o niedostosowaniu działań szkoły do zaleceń poradni psychologiczno-pedagogicznej. Ponadto Kurator stwierdził, że dotychczas dyrektorzy, nauczyciele i organy prowadzące byli skoncentrowani na dzieciach wymagających indywidualnego nauczania. *Jednak w szkołach jest wiele dzieci, które wymagają wsparcia w nauce, obecnie mają mieć zapewnioną pomoc ze strony szkoły – indywidualizację kształcenia, dostosowanie wymagań edukacyjnych, różne formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, np. zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze czy klasy terapeutyczne. Często dzieci te posiadają opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, która wcześniej miała jedynie status informacyjny, a niewiążący dla szkoły. Wymagania edukacyjne dostosowuje się do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Indywidualizacja kształcenia dotyczy także uczniów niepełnosprawnych z możliwością odbywania edukacji częściowo w zespole klasowym – z rówieśnikami. Te nowe rozwiązania nakierowane są na sukces każdego ucznia w miarę jego indywidualnych możliwości.*

Wielkopolski Wicekurator Oświaty wyjaśnił: *analiza skuteczności wprowadzonych zmian pozwala na stwierdzenie, że organizacja zindywidualizowanej ścieżki kształcenia początkowo stwarzała szkołom problemy, co wynikało z błędnych informacji przekazywanych przez szkoły i poradnie, przez co rodzice uważali ją za formę zastępującą indywidualne nauczanie. W kolejnym roku szkolnym liczba wydanych opinii wzrosła i stanowiła alternatywę kształcenia dla uczniów przewlekle chorych lub z istotnymi zaburzeniami zachowania. Ponadto w zakresie nauczania indywidualnego stwierdzono, że wśród rodziców i dyrektorów placówek słaba była znajomość przepisu wskazującego, że indywidualne nauczanie od 1 września 2017 r.*

organizowane jest w miejscu zamieszkania dziecka i taka forma kształcenia przeznaczona jest dla dzieci, którym stan zdrowia uniemożliwia lub utrudnia realizację obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego lub obowiązku szkolnego. Trudności zaobserwowano również w rozróżnianiu orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania oraz orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Początkowo nie upowszechniła się informacja dotycząca organizacji zajęć w formie indywidualnej lub w mniejszej grupie (do pięciu osób) dla uczniów niepełnosprawnych. W kolejnym roku szkolnym takie możliwości zostały uwzględnione w wydawanych przez poradnie orzeczeniach oraz konstruowanych w szkole IPET i WOPFU.

Działania MEN dotyczące kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych

Z informacji uzyskanych z MEN⁴⁶ wynika, że realizacja edukacji włączającej oraz rozpoznawanie i zaspakajanie specjalnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych dzieci i młodzieży uznane zostały za jedno z priorytetów polityki oświatowej na lata szkolne 2017/2018 i 2018/2019. Zagadnienia te uwzględniono w planowanym nadzorze pedagogicznym i wskazano kuratorom oświaty do kontroli⁴⁷, ewaluacji⁴⁸ oraz monitorowania⁴⁹. Na podstawie analizy spraw rozpatrywanych, w ramach sprawowanego nadzoru, ustalono, że skala skarg była marginalna, a inne sygnały dotyczące nieprawidłowości lub uchybień w zakresie indywidualizacji procesu kształcenia występowały jednostkowo. W latach 2017–2019 zwiększyła się liczba zapytań kierowanych do MEN, związanych z nowymi regulacjami prawnymi. Wpłynęły dwie skargi i trzy petycje⁵⁰ dotyczące indywidualizacji kształcenia.

W MEN prowadzone były także prace dotyczące kolejnych zmian w obszarze organizacji i finansowania indywidualizacji kształcenia. Do działań tych należało m.in. powołanie *Zespołu ds. opracowania modelu kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* oraz wdrożenie projektu realizowanego w ramach Wsparcia Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej, w celu wypracowania rekomendacji zmian legislacyjnych oraz działań, jakie należy podjąć by zlikwidować lukę pomiędzy przepisami prawa a praktyką. Jako podstawę w pracy nad nowymi rozwiązaniami przyjęto rozumienie specjalnych potrzeb edukacyjnych w modelu bip-sychospołecznym, tj. potrzeb powstających w wyniku interakcji dziecka ze środowiskiem, w jakim funkcjonuje, z uwzględnieniem zarówno jego stanu zdrowia i/lub ograniczeń wynikających np. z niepełnosprawności,

⁴⁶ Pismo nr BK-WKI.0916.5.2019.FS z 9 sierpnia 2019 r. wraz z uzupełnieniem z 20 marca 2020 r.

⁴⁷ W latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 kontrole prowadzone w publicznych i niepublicznych szkołach ogólnodostępnych dotyczyły odpowiednio: *oceny prawidłowości zapewnienia warunków i organizacji kształcenia uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych oraz oceny zapewnienia dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej.*

⁴⁸ W roku szkolnym 2018/2019 w placówkach oświatowo wychowawczych przeprowadzono ewaluacje np. w zakresie wymagań: *placówka wspomaga rozwijanie zainteresowań i uzdolnień wychowanków oraz umożliwia korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego.*

⁴⁹ W latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 monitorowano organizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz organizowanie kształcenia uczniów według indywidualnego programu i toku nauki.

⁵⁰ RPW/57291/2017 dotycząca rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania, RPW/23857 w sprawie możliwości realizowania przez uczniów niepełnosprawnych i romskich indywidualnego nauczania w domu oraz RPW/60993/2018 w sprawie objęcia uczniów z niepełnosprawnościami indywidualnym nauczaniem na terenie szkoły.

jak i zasobów i talentów dziecka. Jest to związane z koniecznością rozwijania potencjału placówek poprzez określenie ram organizacyjnych prowadzenia diagnozy potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, opracowanie standardów zatrudnienia specjalistów, zwiększenie autonomii przedszkola i szkoły w przydzielaniu instrumentów wsparcia oraz wzmocnienie systemu wsparcia szkół i przedszkoli.

5.2. Szkoły

5.2.1. Przygotowanie do wdrożenia zmian w indywidualizacji nauczania

W większości szkół objętych kontrolą (13 z 20 skontrolowanych) prawidłowo opracowano wewnętrzne regulacje związane z wejściem w życie z dniem 1 września 2017 r. przepisów ustawy *Prawo oświatowe*, reformujących system oświaty w Polsce, w tym dotyczących indywidualizacji procesu kształcenia.

Nie stwierdzono sytuacji, by w statutach szkół zamieszczano zapisy ograniczające dostępność placówki dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub przewlekle chorych. W dokumentach tych (zgodnie z art. 98 ust. 1 pkt 4, 7, 8, 22 ustawy *Prawo oświatowe*) prawidłowo uregulowano kwestie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi, zadań nauczycieli oraz sposobów i form wykonywania tych zadań, a także warunki i sposoby oceniania wewnątrzszkolnego uczniów.

Statuty opracowane w siedmiu szkołach (35%) nie zawierały wszystkich wymaganych przepisami postanowień dotyczących organizowania opieki nad uczniami niepełnosprawnymi lub celów i zadań pomocy psychologiczno-pedagogicznej albo zawierały postanowienia niezgodne tymi przepisami, np. dotyczącymi indywidualnego nauczania, uzależniając organizację tej formy kształcenia od uzyskania środków na ten cel⁵¹ lub dopuszczając po roku szkolnym 2017/2018 możliwość organizacji zajęć indywidualnego nauczania w szkole (niezgodnie z § 5 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania*)⁵².

Nieprawidłowości
w nowelizowaniu
statutów

W znaczącej większości szkół (15 z 20 objętych kontrolą) prawidłowo opracowano wewnątrzszkolne zasady udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania nauczania indywidualnego i kształcenia specjalnego. W trzech szkołach procedury lub załączniki do nich zawierały wiele nieaktualnych lub nieprawidłowych zapisów i w związku z tym nie stanowiły dobrego źródła informacji dla nauczycieli i rodziców

⁵¹ Zgodnie z art. 127 ust. 16 ustawy *Prawo oświatowe* dyrektor szkoły, której uczeń posiada orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, organizuje takie nauczanie w porozumieniu z organem prowadzącym.

⁵² Szkoła Podstawowa im. św. Franciszka z Asyżu w Świekatowie (dalej: SP w Świekatowie), Szkoła Podstawowa nr 1 im. Janusza Korczaka w Niemodlinie (dalej: SP w Niemodlinie), Zespół Placówek Oświatowych im. Pierwszej Kompanii Kadrowej w Bolechowicach (dalej: ZPO w Bolechowicach), Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Łubiance (dalej: SP w Łubiance), Szkoła Podstawowa w Nieszawie (dalej: SP w Nieszawie), Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. Emilii Peck w Suchedniowie (dalej: SP w Suchedniowie) i Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Święciechowie (dalej: SP w Święciechowie).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

o wprowadzonych zmianach⁵³. W dwóch szkołach nie opracowano odrębnych procedur⁵⁴. Zdaniem dyrektorów tych placówek zapisy statutów stanowiły wystarczającą informację o zasadach indywidualizacji nauczania.

Dokumenty wewnętrzne (statuty, procedury) opracowane w szkołach objętych kontrolą zawierały uregulowania zobowiązujące nauczycieli do rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów, określania ich mocnych stron, predyspozycji i uzdolnień oraz rozpoznawania przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu.

Programy profilaktyczno-wychowawcze nie zawsze były ustalone prawidłowo

Wprowadzenie w życie edukacji włączającej wymaga, by w środowisku szkolnym zniwelować bariery utrudniające funkcjonowanie zdrowotne, psychiczne i społeczne uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (np. uczniów z niepełnosprawnościami, cukrzycą, źle funkcjonujących w grupie). Stąd tak ważne znaczenie ma oddziaływanie na postawy uczniów, poprzez prowadzenie pracy profilaktyczno-wychowawczej. W szkołach od 1 września 2017 r. zamiast dwóch programów – wychowawczego i profilaktycznego, należało opracować program wychowawczo-profilaktyczny, który zgodnie z art. 98 ust. 4 ustawy *Prawo oświatowe* powinien korespondować ze statutem szkoły. Program ten, zgodnie ze zmienionymi przepisami, uchwała rada rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną (art. 84 ust. 2 ustawy *Prawo oświatowe*).

W większości szkół (13 z 20 objętych kontrolą) prawidłowo opracowano i przyjęto programy wychowawczo-profilaktyczne na lata szkolne 2017/2018 i 2018/2019, z uwzględnieniem corocznej diagnozy potrzeb rozwojowych uczniów. W pozostałych sześciu szkołach (30%) programy takie nie zostały opracowane prawidłowo lub przyjęto je z opóźnieniem⁵⁵.

Najczęściej w programach tych przewidziano działania mające na celu integrację uczniów niepełnosprawnych lub uczniów z kłopotami zdrowotnymi z ich rówieśnikami, kształtowanie w społeczności szkolnej właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi oraz podnoszono wagę zagadnień takich jak: tolerancja, wzajemny szacunek, empatia, pomoc słabszym, wrażliwość na potrzeby drugiego człowieka. Programy opracowane w niektórych szkołach nie zawierały takich treści, gdyż zdaniem dyrekcji tych szkół integracja uczniów niepełnosprawnych z ich pełnosprawnymi rówieśnikami nie wymaga podejmowania dodatkowych działań i interwencji ze strony nauczycieli i wychowawców⁵⁶.

⁵³ ZPO w Bolechowicach, SP w Święciechowie i Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Józefowie nad Wisłą (dalej: SP w Józefowie nad Wisłą).

⁵⁴ Szkoła Podstawowa im. Ks. Jana Twardowskiego w Różannie (dalej: SP w Różannie) i Publiczna Szkoła Podstawowa nr 3 im. Władysława Sikorskiego w Zdieszowicach (dalej: SP w Zdieszowicach).

⁵⁵ SP w Świekatowie, SP w Nieszawie, ZPO w Bolechowicach, Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2 im. Józefa Wybickiego w Głuchołazach (dalej: SP w Głuchołazach), Publiczna Szkoła Podstawowa im. Ks. Jana Twardowskiego w Komprachcicach (dalej: SP w Komprachcicach), SP w Niemodlinie.

⁵⁶ Np. w Szkole Podstawowej im. Kawalerów Orderu Uśmiechu w Kobylnicy (dalej: SP w Kobylnicy).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Informacje o wprowadzonych zmianach były udostępniane w statutach i/lub procedurach poprzez strony internetowe szkół (w 17 szkołach z 20 objętych kontrolą) lub w bibliotekach szkolnych. Wychowawcy zostali zobowiązani do przekazania informacji o zmianach na pierwszych klasowych spotkaniach z rodzicami, organizowanych we wrześniu 2017 r. W większości szkół pedagodzy szkolni lub dyrektorzy szkół odbywali indywidualne rozmowy z rodzicami uczniów, których zmiany przepisów mogły dotyczyć (np. uczniów nauczanych indywidualnie w roku szkolnym 2016/2017).

Informowanie społeczności szkolnej o zmianach

Przykłady

Dyrektor **SP w Niemodlinie** wyjaśniła: „spotkania informacyjne miały charakter rozmów indywidualnych z rodzicami przeprowadzonych przez dyrektora oraz pedagoga szkolnego. Rodzice zostali poinformowani o zmianach w przepisach oświatowych i wynikających z nich konsekwencjach, także o możliwości szukania dodatkowych informacji”.

W **SP w Komprachcicach** rodzice ucznia objętego nauczaniem indywidualnym w roku szkolnym 2016/2017 zostali poinformowani pisemnie o zmianach w przepisach oświatowych.

Spotkania informacyjne mogły być organizowane już w czerwcu 2017 r. (termin ogłoszenia projektów nowych aktów prawnych), tak by było możliwe np. złożenie wniosku o wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania na tzw. „starych zasadach” lub przeorganizowanie warunków domowych do prowadzenia tam zajęć edukacyjnych. Nie zawsze podejmowano z odpowiednim wyprzedzeniem działania zapewniające rodzicom uczniów kompleksową informację o wdrażanych zmianach⁵⁷.

Skuteczność akcji informacyjnej w opinii rodziców i nauczycieli

W szkołach objętych kontrolą przeprowadzono badanie ankietowe wśród nauczycieli oraz rodziców uczniów. Celem tych badań było poznanie opinii kluczowych interesariuszy na temat sposobu wdrożenia zmian w przepisach oświatowych oraz efektach tych zmian.

Część pytań (zamieszczonych zarówno w ankietach dla rodziców i nauczycieli) dotyczyła dostępności informacji na temat nowych przepisów i ich stosowania.

W badaniu wzięło udział 676 nauczycieli i 1409 rodziców.

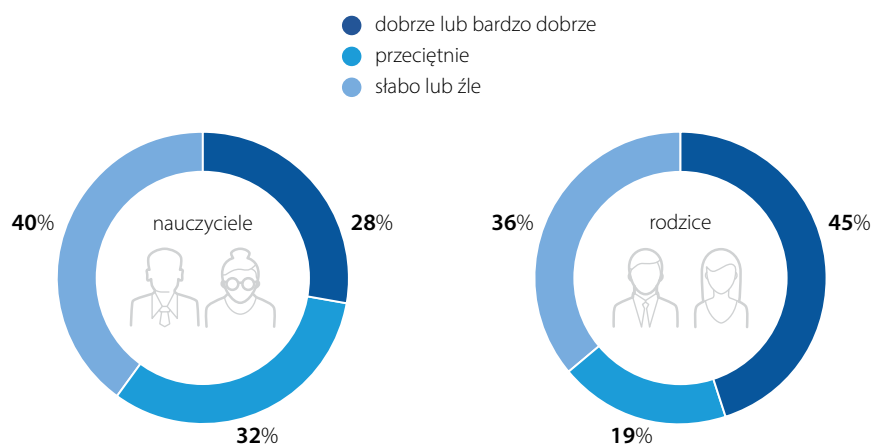
Większość nauczycieli oceniła dostępność informacji o zmienionych przepisach oświatowych, obowiązujących od 1 września 2017 r., jako słabą, złą lub zaledwie przeciętną (72%). Tylko 28% nauczycieli uznało akcję informacyjną prowadzoną przez MEN, ORE oraz kuratoria oświaty za dobrą lub bardzo dobrą (infografika nr 5). Analiza udzielonych odpowiedzi wskazuje, że w ośmiu szkołach ponad 40% nauczycieli oceniło nisko (tj., jako słabą lub złą) dostępność i klarowność przekazywanych informacji, a w siedmiu uznało ją za przeciętną.

⁵⁷ Na przykład w Publicznej Szkole Podstawowej nr 2 im. Ignacego Jana Paderewskiego w Staszowie (dalej: SP w Staszowie) działania informacyjne podjęto 27 listopada 2017 r.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Infografika nr 5

Jak oceniali nauczyciele i rodzice akcję informacyjną, dotyczącą wprowadzenia nowych przepisów

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników ankiet nauczycieli N=569 i rodziców N=1138.

Rodzice lepiej ocenili dostępność informacji o zmienionych przepisach. Prawie połowa (45%) osób, które wypowiedziały się na ten temat uznało, że akcja informacyjna była prowadzona dobrze lub bardzo dobrze. Dobrą ocenę potwierdza analiza szczegółowa odpowiedzi w szkołach, z której wynika, że w 11 szkołach ponad 40% rodziców czuło się dobrze lub bardzo dobrze poinformowanych (w grupie tych szkół były wszystkie, w których nauczyciele wyrazili podobne zdanie). Ponad połowa rodziców (55%) zgłosiła, że poziom dostępności informacji był słaby zły lub zaledwie przeciętny. Oceny te w dużej mierze korelowały z niskimi nauczycielskimi ocenami akcji informacyjnej prowadzonej centralnie.

Działania podejmowane przez szkoły, mające na celu przybliżenie nowych przepisów i kierowane do rodziców objaśnienia miały wpływ na lepszą dostępność tych informacji. Należy zaznaczyć, że tylko 32% rodziców, którzy wzięli udział w ankiecie mogło być bezpośrednio zainteresowanych wprowadzonymi zmianami (ich dzieci posiadały orzeczenie lub opinię z poradni psychologiczno-pedagogicznej).

5.2.2. Wdrażanie zmian w indywidualizacji procesu nauczania

System oświaty zapewnia dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów oraz dostępność pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej (art. 1 pkt 5 ustawy *Prawo oświatowe*). Realizacja podstawy programowej wymaga od szkoły oraz poszczególnych nauczycieli zindywidualizowanego wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości⁵⁸ oraz dostosowania wymagań edukacyjnych do zdiagnozowanych potrzeb i możliwości. Działania te odnoszą się do: (1) uczniów

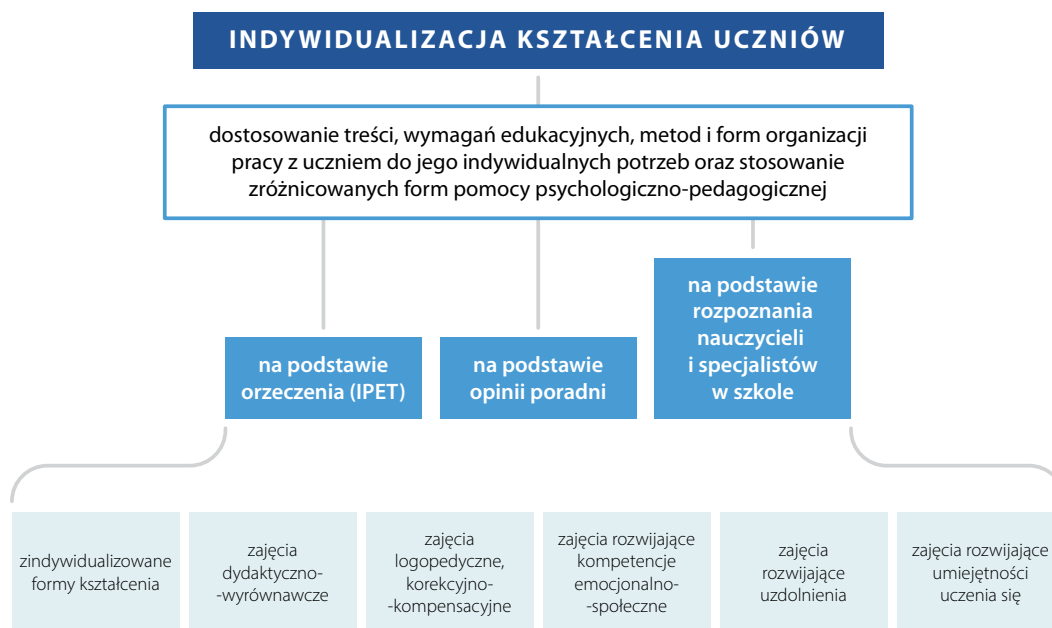
⁵⁸ Załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356, ze zm.)

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

objętych kształceniem specjalnym lub indywidualnym nauczaniem na podstawie orzeczeń wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, (2) uczniów posiadających opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, wskazującą na potrzebę takiego dostosowania oraz (3) dla tych, u których stwierdzono taką potrzebę na podstawie rozpoznania dokonanego przez nauczycieli i specjalistów szkolnych⁵⁹ (infografika nr 6).

Infografika nr 6

Indywidualizacja kształcenia uczniów

Źródło: opracowanie własne NIK.

Wśród szkół objętych kontrolą, większość (12) stanowiły placówki liczące w roku szkolnym 2018/2019 mniej niż 20 oddziałów, w czterech z nich funkcjonowały oddziały integracyjne⁶⁰. Część szkół oferowała możliwość indywidualizacji kształcenia dzięki ofercie klas o profilu sportowym, artystycznym, matematyczno-informatycznym lub z rozszerzonym nauczaniem języka angielskiego (np. w SP w Zdieszowicach).

Skala i formy indywidualizacji wdrożonych w szkołach objętych kontrolą

W toku kontroli w placówkach tych przeanalizowano proces rozpoznania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz wdrażania działań mających na celu zaspokojenie tych potrzeb w odniesieniu do uczniów (infografika nr 7):

- realizujących kształcenie na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego (analizą objęto dokumentację 122 uczniów z 20 szkół) lub indywidualnego nauczania (71 uczniów z 20 szkół);
- posiadających opinie poradni psychologiczno-pedagogicznych o potrzebie zorganizowania zindywidualizowanej ścieżki kształcenia (49 uczniów z 19 szkół);

⁵⁹ § 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 1534).

⁶⁰ Szkoła Podstawowa nr 10 z Oddziałami Integracyjnymi im. Waleriana Łukasińskiego w Zamościu (dalej: SP w Zamościu), Szkoła Podstawowa im. M. Rataja w Zespole Szkół w Karczmiskach (dalej: SP w Karczmiskach), SP w Zdieszowicach, SP w Suchedniowie.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- c) indywidualnego programu lub toku nauki (18 uczniów z siedmiu szkół) albo realizujących kształcenie poza szkołą, tzw. nauczanie domowe (16 uczniów z dziewięciu szkół);
- d) uczęszczających do 40 oddziałów klasowych w 20 szkołach objętych kontrolą. Najczęściej analizą objęto uczniów z klasy III (nauczanie wczesnoszkolne) i z klasy VI.

Infografika nr 7

Zindywidualizowane formy kształcenia uczniów po wprowadzeniu nowych przepisów

ZINDYWIDUALIZOWANE FORMY KSZTAŁCENIA

► NAZWA

indywidualizowana ścieżka	zajęcia indywidualne dla uczniów z niepełnosprawnościami	indywidualne nauczanie	indywidualny program/tok nauki	nauczanie domowe
► GŁÓWNE ZAŁOŻENIA				
niektóre zajęcia prowadzone są indywidualnie z uczniem na terenie szkoły, inne razem z zespołem klasowym		wszystkie zajęcia prowadzone są indywidualnie w domu ucznia	zajęcia realizowane są według indywidualnego programu nauki i/lub planu zajęć	rodzice organizują indywidualnie edukację dziecka poza szkołą
► PODSTAWA				
opinia poradni na podstawie oceny funkcjonowania ucznia w szkole	orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub IPET	orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania	zgoda dyrektora na wniosek/za zgodą rodziców po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i poradni	zgoda dyrektora szkoły na wniosek rodzica (wymagana jest także opinia publicznej poradni ¹)
► DO KOGO SKIEROWANA				
uczniowie, którym stan zdrowia i inne trudności np. adaptacyjne utrudniają funkcjonowanie w grupie rówieśniczej	uczniowie, którym niepełnosprawność utrudnia funkcjonowanie w grupie rówieśniczej	uczniowie, których stan zdrowia nie pozwala na uczęszczanie do szkoły	uczniowie uzdolnieni	uczniowie, których rodzice podjęli taką decyzję np. z powodu dłuższego przebywania za granicą kraju
► ZMIANY OD 1.09.2017 R.				
nowe formy umożliwiające dostosowanie procesu edukacyjnego do zróżnicowanych potrzeb uczniów, w tym uczniów wcześniej indywidualnie nauczanych		nie można organizować zajęć w szkole, uproszczenie procedury	zmiany formalne dotyczące okresu realizacji	wyбір szkoły, wymagana dokumentacja oraz możliwość dodatkowych zajęć

¹ nie dotyczy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym

Źródło: opracowanie własne NIK

Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydają publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne dla dzieci i uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy (§ 13 ust. 1 *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych*). W zależności od stanu zdrowia dziecka i specyfiki funkcjonowania uczniów, orzeczenie mogło dotyczyć okresu, w jakim realizowano wychowanie przedszkolne, roku szkolnego albo etapu edukacyjnego (zgodnie z § 13 ust. 4 *rozporządzenia*).

Orzeczenia wszystkich uczniów, których dokumentacja objęta była badaniem, zawierały szczegółową diagnozę ich funkcjonowania, z uwzględnieniem potencjału rozwojowego oraz mocnych stron i uzdolnień tych uczniów. Orzeczenia te zawierały także zalecenia dotyczące w szczególności:

- warunków i form wsparcia;
- celów rozwojowych i terapeutycznych, które mają być realizowane podczas zajęć edukacyjnych, rewalidacyjnych, socjoterapeutycznych i resocjalizacyjnych oraz w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- warunków realizacji potrzeb edukacyjnych, form stymulacji, rewalidacji, terapii, usprawniania, rozwijania potencjalnych możliwości i mocnych stron dziecka oraz innych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- działań ukierunkowanych na poprawę funkcjonowania ucznia i wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu szkoły oraz działania wspierające rodziców dziecka lub ucznia;
- sposobów oceny efektów wsparcia.

Dokumenty te, dla uczniów, których dokumentacja była analizowana, wydawane były najczęściej na cały etap edukacyjny. Orzeczenia prezentowały informację o stanie psychofizycznym ucznia w czasie przeprowadzenia badania w poradni psychologiczno-pedagogicznej, nie mogły zatem uwzględniać zmian, które zachodziły w trakcie pobytu ucznia w szkole. Niezbędnym uzupełnieniem tych diagnoz były WOPFU. Oceny te powinny być dokonywane wraz z rozpoczęciem procesu dostosowania organizacji nauki i metod pracy dla ucznia oraz powtarzane systematycznie, co najmniej dwa razy w roku (§ 6 ust. 3 i 9 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*).

W siedmiu szkołach objętych kontrolą (35%) stwierdzono nieprawidłowości w dokonywaniu WOPFU⁶¹. Dotyczyły one nieuwzględnienia wszystkich elementów oceny wymaganych przepisami (określonych w § 6 ust. 10 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*), niezapewnienia (lub niedokumentowania) zespołowości przy ich sporządzaniu oraz zaniechania dokonywania tych ocen⁶².

Specjalne potrzeby edukacyjne uczniów, wynikające z niepełnosprawności

Nieprawidłowości w sporządzaniu WOPFU

⁶¹ SP w Kobylnicy, SP w Świekatowie, SP w Staszowie, ZPO w Bolechowicach, SP w Suchedniowie, SP w Głuchołazach, Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 3 im. płk. Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” (dalej: SP w Busku-Zdroju).

⁶² Niedokonywanie WOPFU nie pozwoliło na właściwe zaplanowanie wsparcia dla dziewięciu uczniów objętych kształceniem specjalnym w SP w Świekatowie, SP w Suchedniowie, SP w Bolechowicach i SP w Staszowie.

Zgodnie z art. 127 ust. 3 ustawy *Prawo oświatowe*, uczniowi objętemu kształceniem specjalnym należy dostosować program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz jego możliwości psychofizycznych. Dostosowanie to następuje na podstawie IPET. Zasady opracowania i budowa IPET została szczegółowo opisana w § 6 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*. W dokumentach tych należało określić w szczególności: zakres i sposób dostosowania wymagań edukacyjnych; zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem ukierunkowane na poprawę jego funkcjonowania; formy i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane; działania wspierające rodziców ucznia; zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia; zakres współpracy nauczycieli i specjalistów; w przypadku uczniów niepełnosprawnych rodzaj i sposób dostosowania warunków organizacji kształcenia do rodzaju niepełnosprawności ucznia. Od roku szkolnego 2017/2018 wprowadzono także możliwość określenia w IPET zajęć edukacyjnych, które mogły być realizowane indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do pięciu uczniów (§ 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*).

W szkołach objętych kontrolą IPET najczęściej sporządzane były terminowo⁶³ i na podstawie aktualnych i prawidłowych orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego; zdarzały się jednak sytuacje niezapewnienia zespołowości przy sporządzaniu tych programów⁶⁴.

Niezaplanowanie i nierealizowanie wymaganego wsparcia

W ośmiu szkołach objętych kontrolą (40%) IPET dla części uczniów kształconych specjalnie nie zostały opracowane prawidłowo⁶⁵. W IPET sporządzanych w siedmiu z tych szkół nie zaplanowano wsparcia wynikającego z orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego lub zaplanowano je w sposób niezgodny z przepisami. W szkołach tych dla części uczniów w ogóle nie zorganizowano zaleconych zajęć rewalidacyjnych ze specjalistami (np. psychologiem lub logopedą), zajęcia te prowadziły osoby bez wymaganych kwalifikacji⁶⁶ lub warunki wsparcia nie były zgodne z przepisami (np. zajęcia rewalidacyjne trwały tylko 45 minut⁶⁷ albo zaplanowano tylko

⁶³ W trzech szkołach: Szkole Podstawowej nr 46 im. Króla Jana III Sobieskiego w Lublinie (dalej: SP w Lublinie), SP w Świekatowie i ZPO w Bolechowicach, IPET dla uczniów zostały sporządzone z opóźnieniem (od jednego i trzech miesięcy).

⁶⁴ Np. w SP w Komprachcicach.

⁶⁵ SP w Świekatowie, SP w Różannie, SP w Nieszawie, SP w Staszowie, SP w Suchedniowie, SP w Święciechowie, SP w Józefowie nad Wisłą oraz SP w Karczmiskach, gdzie IPET sporządzano na podstawie nieaktualnego *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* (Dz. U. Nr 228, poz. 1490, ze zm.).

⁶⁶ Opisane nieprawidłowości dotyczyły organizacji procesu kształcenia 14 uczniów z niepełnosprawnościami.

⁶⁷ Godzina zajęć rewalidacyjnych wynosi 60 minut (§ 10 ust. 3 *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli*; Dz. U. z 2019 r. poz. 502). W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się prowadzenie tych zajęć w czasie krótszym niż 60 minut, zachowując ustalony dla ucznia łączny czas tych zajęć w okresie tygodniowym (§ 10 ust. 4 *rozporządzenia*).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

jedną godzinę⁶⁸ tych zajęć w tygodniu)⁶⁹. W jednej ze szkół⁷⁰ zajęcia rewalidacyjne pięciu z 10 uczniów, których dokumentacja była badana, zaplanowane zostały w tym samym czasie, w którym odbywały się inne lekcje z podstawy programowej. Dla niektórych uczniów z niepełnosprawnościami nie zorganizowano w tych szkołach zaleconych zajęć korekcyjno-kompensacyjnych albo dydaktyczno-wyrównawczych.

W trzech innych szkołach nie stworzono właściwych warunków do realizacji, zaleconych lub zdiagnozowanych form wsparcia dla uczniów z niepełnosprawnościami⁷¹. Dotyczyło to niezapewnienia uczniowi wsparcia nauczyciela wspomagającego (zrezygnowano z tej pomocy z powodu „niskiej liczebności klasy”), nieuwzględnienia wniosków sformułowanych w WOPFU oraz uzależnienia uruchomienia form wsparcia od ustaleń dokonanych przez dyrektora szkoły, zamiast od rozpoznania prowadzonego przez zespół opracowujący IPET (niezgodnie z § 6 ust. 4 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*).

W sześciu szkołach (30%) nie zadbano o pisemne powiadomienie rodziców uczniów o posiedzeniach zespołów sporządzających WOPFU i IPET oraz o przekazanie rodzicom kopii sporządzanych ocen⁷², mimo że taka forma powiadamiania rodziców o spotkaniach i konieczność przekazywania im kopii zarówno oceny jak i programu była od 1 września 2017 r. wymagana (§ 6 ust. 11 i ust. 12 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*).

W pięciu szkołach⁷³, w okresie objętym kontrolą, zainicjowano realizację wybranych zajęć edukacyjnych indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do pięciu uczniów (o zajęciach tych mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*). Uczniom z niepełnosprawnościami organizowano od dwóch do pięciu godzin lekcyjnych indywidualnie (najczęściej dotyczyło to j. polskiego i matematyki) oraz wspólnie z oddziałem klasowym pozostałe zajęcia z podstawy programowej.

Jednak w dwóch z ww. pięciu szkół zajęcia te nie zostały prawidłowo zorganizowane⁷⁴. W jednej szkole uczniowi z zaleceniem realizacji zajęć indywidualnie, wynikającym z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, zorganizowano indywidualne nauczanie w domu rodzinnym i tak właśnie wykazano je w aneksie do arkusza organizacji szkoły (mimo, że uczeń nie przedstawił w szkole orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania). W drugiej szkole dla ucznia z niepełnosprawnościami zajęcia indywidualne były organizowane i wykazywane, jako zindywidualizowana ścieżka (niezgodnie z § 12 ust. 10 pkt 1 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

Nieprawidłowości
w organizacji zajęć
indywidualnych

⁶⁸ Uczniowie z niepełnosprawnością uczęszczający do klasy ogólnodostępnej lub integracyjnej powinni mieć zapewnione dwie godziny obowiązkowych zajęć rewalidacyjnych, niezależnie od etapu kształcenia (*rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych* – Dz. U. poz. 204, ze zm.).

⁶⁹ Nieprawidłowości te nie pozwoliły na właściwe udzielenie wsparcia ośmiu uczniom objętym kształceniem specjalnym w tych szkołach.

⁷⁰ SP w Świekatowie.

⁷¹ SP w Suchedniowie, SP w Kobylnicy, SP w Łubiance.

⁷² SP w Łubiance, SP w Staszowie, w ZPO w Bolechowicach, SP w Nieszawie, SP w Świekatowie, SP w Karczmiskach.

⁷³ SP w Świekatowie, ZPO w Bolechowicach, SP w Suchedniowie, SP w Zdziechowicach, Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Tulcach (dalej: SP w Tulcach).

⁷⁴ SP w Świekatowie i ZPO w Bolechowicach.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W dwóch innych szkołach nie wdrożono takich zajęć, mimo zaleceń zawartych w orzeczeniach lub zaplanowania ich w IPET⁷⁵. Nieorganizowanie tych zajęć wyjaśniono w jednym przypadku omyłką, w drugim zaś – wyborem innej formy wsparcia (uznano, że bardziej efektywnym rozwiązaniem będzie pozostawienie ucznia w zespole klasowym i zapewnienie mu kilkugodzinnego wsparcia nauczyciela wspomagającego).

Przykład

W sprawie zaleceń zawartych w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego, dotyczących organizacji indywidualnych, zajęć dyrektor **SP w Józefowie nad Wisłą** wyjaśniła: „ww. zapis powinien być stosowany, w przypadku poważnych problemów edukacyjnych ucznia z określonego przedmiotu. W praktyce szkoła mogłaby jednak zapewnić uczniowi nie więcej niż 4–5 godzin takich zajęć tygodniowo (na tyle byłby skłonny wyrazić zgodę organ prowadzący)”.

Specjalne potrzeby edukacyjne uczniów, wynikające z trudności w funkcjonowaniu w grupie

Od 1 września 2017 r. uczniowie z trudnościami w funkcjonowaniu, wynikającymi w szczególności z ich stanu zdrowia, mogli korzystać, zgodnie z § 12 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*, z zajęć edukacyjnych prowadzonych indywidualnie w ramach zindywidualizowanej ścieżki. Pomoc ta skierowana jest do uczniów, którzy mogą uczęszczać do szkoły, ale mają trudności w funkcjonowaniu w systemie klasowo-lekcyjnym i wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych. Zorganizowanie dla ucznia zindywidualizowanej ścieżki wymaga opinii publicznej poradni (§ 12 ust. 3 *rozporządzenia*).

Szeroko wykorzystywano możliwość organizacji zindywidualizowanej ścieżki

W 19 szkołach objętych kontrolą wdrożono tę formę pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W jednym przypadku opinię o potrzebie tej formy pomocy wydano na wniosek dyrektora szkoły, który zwrócił się do poradni psychologiczno-pedagogicznej o pogłębioną diagnozę trudności ucznia (taka droga uzyskania diagnozy przewidziana jest nowym przepisem – § 20 ust. 11 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*)⁷⁶.

W przepisach nie określono minimalnej ani maksymalnej liczby godzin zajęć realizowanych indywidualnie z uczniem objętym zindywidualizowaną ścieżką. Stanowisko MEN wskazuje, że uczeń powinien realizować wymiar godzin wynikający z ramowych planów nauczania. Dopuszczalne jest także realizowanie zmniejszonego wymiaru godzin, w stosunku do wskazanego tych planach, jeśli wynika to z potrzeb i możliwości ucznia⁷⁷. Organ prowadzący ma obowiązek zapewnić odpowiednie warunki realizacji tej pomocy⁷⁸.

⁷⁵ SP w Józefowie nad Wisłą, SP w Staszowie.

⁷⁶ SP w Busku-Zdroju.

⁷⁷ Kuratorium Oświaty w Warszawie (<https://www.kuratorium.waw.pl/pl/edukacja-i-ksztalcenie/edukacja-wlaczajaca/13563,Liczba-godzin-zindywidualizowana-sciezka-ksztalcenia.html>); odpowiedź Ministra Edukacji Narodowej, udzielona Rzecznikowi Praw Obywatelskich na pytanie dotyczące organizacji indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży, pismo nr DWKI.WSPE.4034.37.2018.AP z 18 lipca 2018 r.; <https://www.rpo.gov.pl/content/men-odpowiada-rpo-ws-skutkow-reformy-nauczania-indywidualnego>.

⁷⁸ Odpowiedź MEN na interpelację nr 21569 z 13 kwietnia 2018 r. w sprawie *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*; <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=4D5B843A>, dostęp 9 marca 2020 r.

Takie elastyczne rozwiązanie wzmacnia obowiązki szkoły w zakresie rzetelnej diagnozy potrzeb edukacyjnych i rozwojowych uczniów, objętych tą formą pomocy. Podkreślono to w przepisach oświatowych, które wskazują, że do wydania opinii o potrzebie objęcia uczniów zindywidualizowaną ścieżką kluczowa jest ocena jego funkcjonowania w szkole, dokonywana przez pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznej we współpracy z nauczycielami i specjalistami szkolnymi oraz rodzicami uczniów (§ 12 ust. 4 pkt 1 i 3 i ust. 5 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*). W opiniach o potrzebie organizacji zindywidualizowanej ścieżki określano: okres objęcia tym wsparciem (najczęściej cały rok szkolny) zakres, w jakim uczeń nie może brać udziału w zajęciach wspólnie z oddziałem szkolnym⁷⁹ oraz niezbędne działania, mające na celu usunięcie barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu szkoły.

W większości szkół (12 z 19, tj. 63%) zorganizowano dla uczniów tylko część zajęć edukacyjnych indywidualnie (średnio pięć godzin), podstawa programowa z pozostałych przedmiotów była realizowana z zespołem klasowym⁸⁰. Dyrektorzy ustalali najczęściej wymiar godzin z przedmiotów realizowanych indywidualnie odpowiadający połowie liczby zajęć określonych w ramowych planach nauczania (z wyjątkiem SP w Głuchołazach i SP w Różannie, gdzie ustalono wymiar godzin wynikający z ramowego planu nauczania).

W ramach zindywidualizowanej ścieżki w siedmiu szkołach (37%) wszystkie lub prawie wszystkie zajęcia edukacyjne realizowano z uczniem indywidualnie w odrębnym pomieszczeniu w szkole⁸¹. Dyrektorzy tych szkół, zgodnie z § 12 ust. 8 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*, ustalali tygodniowy wymiar godzin realizowanych indywidualnie. Najczęściej wymiar ten odpowiadał liczbie godzin wskazanej

Zróżnicowane podejście do wymiaru realizacji podstawy programowej

⁷⁹ Poradnia psychologiczno-pedagogiczna nie jest zobowiązana, by w opinii wskazywać przedmioty, z jakich ma być realizowana zindywidualizowana ścieżka, wynikało to najczęściej z opinii szkoły o trudnościach w funkcjonowaniu uczniów.

⁸⁰ Np. w SP w Różannie (indywidualne zajęcia z j. polskiego w wymiarze 6 godz. tygodniowo, pozostałe zajęcia z klasą); SP w Świekatowie (uczniowie realizowali po 5 godz. zajęć realizowanych z nauczycielem indywidualnie, oraz po 17–20 godzin edukacji wczesnoszkolnej w tygodniu zespołem klasowym); SP w Lublinie (zajęcia indywidualnie w wymiarze 5 godz. tyg., pozostałe z zespołem klasowym); SP w Łubiance (zajęcia indywidualne prowadzono z wybranych przedmiotów: matematyki, języka polskiego, języka angielskiego oraz chemii), SP w Głuchołazach (uczniowie zostali objęci zajęciami z j. polskiego (5 godz.), j. angielskiego (3 godz.), matematyki (4 godz.) i historii (1 godz.), pozostałe zajęcia objęte podstawą programową realizowane były razem z klasą); SP w Nieszawie zajęcia indywidualne zorganizowano dla uczniów tylko z wiodących przedmiotów; SP w Niemodlinie (indywidualne zajęcia edukacji wczesnoszkolnej realizowano w wymiarze 4 godz., a pozostałe zajęcia – 13 godz. – łącznie z klasą).

⁸¹ SP Komprachcice (indywidualne zajęcia w wymiarze 6 i 7 godz. tyg. z większości przedmiotów objętych podstawą programową); SP w Tulcach (6 godz. indywidualnej realizacji edukacji polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej, języka angielskiego oraz wychowania fizycznego w formie zajęć z elementami integracji sensorycznej); ZPO w Bolechowicach (realizowano zajęcia edukacyjne indywidualnie z uczniem: klasy V w wymiarze 9 godz. tygodniowo, klasy VI – 11 zaś z uczniem klasy VIII – 12 godz.); SP w Józefowie nad Wisłą (realizowano zajęcia z większości przedmiotów indywidualnie w wymiarze 8 godz. tyg.); SP w Suchedniowie (6 godz. tyg. tygodniowo edukacji wczesnoszkolnej oraz po jednej godzinie w tygodniu j. angielskiego i informatyki); SP w Zdziechowicach (np. uczeń klasy VII realizował zajęcia z j. polskiego, j. angielskiego, j. niemieckiego, matematyki, chemii, fizyki, biologii, historii i geografii w łącznym wymiarze 13 godz. tyg.); SP w Kobylnicy (przeznaczono 10 godz. tyg. na realizację edukacji wczesnoszkolnej).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

dla poszczególnych grup wiekowych uczniów w § 9 ust. 1 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania*, tj. dla uczniów szkoły podstawowej klas I–III od 6 do 8 godz.; klas IV–VI od 8 do 10 godz.; klas VII i VIII od 10 do 12 godz.

Uczniowie objęci zindywidualizowaną ścieżką korzystali także z innych form wsparcia w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym zajęć korekcyjno-kompensacyjnych i/lub rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne i/lub zajęć dydaktyczno-wyrównawczych.

Nieprawidłowości i trudności w organizacji zindywidualizowanej ścieżki

W dziewięciu szkołach objętych kontrolą (47%) wystąpiły trudności w prawidłowej organizacji zindywidualizowanej ścieżki w latach szkolnych 2017/2018 i/lub 2018/2019. Stwierdzone w pięciu szkołach nieprawidłowości dotyczyły: niezapewnienia wszystkich form wsparcia przewidzianych w opiniach (np. zaleconych zajęć z psychologiem lub zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne), nieprawidłowego sporządzania opinii o funkcjonowaniu uczniów w szkole (w jej opracowaniu nie uczestniczyli nauczyciele i specjaliści mający zajęcia z uczniem), niewłaściwego zaplanowania zajęć (niezgodnego z higieną pracy umysłowej) lub dokumentowania prowadzonych zajęć albo nierzetelnego wprowadzenia zmian do arkusza organizacyjnego szkoły, wynikających z wdrożenia zindywidualizowanej ścieżki⁸². Ponadto w czterech szkołach nie zrealizowano pełnego wsparcia zaleconego w opinii o potrzebie organizacji zindywidualizowanej ścieżki, co wynikało z przyczyn obiektywnych, tj. ograniczenia przez ograny prowadzące liczby godzin tego wsparcia, trudności organizacyjnych szkół w realizacji wszystkich zaleceń (np. umożliwienia udziału ucznia w zajęciach języka polskiego z klasą programowo niższą lub prowadzenia zajęć przez osobę mającą kwalifikacje do nauczania dwóch przedmiotów) albo niewyrażenia zgody rodziców na realizację zaplanowanego wsparcia⁸³.

Przykład

Z opinii poradni wynikało, że należy zorganizować uczniowi zajęcia indywidualne z ośmiu przedmiotów. Dyrekcja **SP w Tulcach** uzyskała zgodę organu prowadzącego wsparcie w wymiarze pięciu godzin tygodniowo. Na tej podstawie zaplanowano i zrealizowano indywidualne zajęcia dla ucznia z pięciu przedmiotów, z dwóch przedmiotów częściowo z oddziałem klasowym, a częściowo indywidualnie, a z fizyki tylko z oddziałem klasowym.

Specjalne potrzeby edukacyjne, wynikające z powodów zdrowotnych uniemożliwiających uczęszczanie do szkoły

Zgodnie z art. 127 ust. 2 ustawy *Prawo oświatowe*, indywidualnym obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem obejmuje się dzieci i młodzież, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej lub szkoły. W indywidualnym nauczaniu obowiązkowe zajęcia edukacyjne wynikające z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły, dostosowane do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia realizowane są w bezpośrednim kontakcie z nauczycielem. Od 1 września 2017 r. nauczanie indywidualne może być organizowane tylko w domu rodzinnym ucznia. Przepisy przeje-

⁸² SP w Staszowie, SP w Świąkatowie, SP w Nieszawie, SP w Głuchołazach, ZPO w Bolechowicach.

⁸³ SP w Świąciechowie, SP w Tulcach, SP w Lublinie, SP w Różannie.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

ściowe przewidywały możliwość organizacji w roku szkolnym 2017/2018 takich zajęć także w szkole (wobec uczniów z orzeczeniem, zawierającym takie wskazania, wydane przed 1 września 2017 r.)⁸⁴.

W okresie objętym kontrolą w 20 skontrolowanych szkołach korzystało z indywidualnego nauczania 86 uczniów. Analizie poddano dokumentację 71 uczniów (83%), 28 z nich (uczęszczających do 16 szkół) objęto kształceniem specjalnym (40%)⁸⁵ oraz nauczaniem indywidualnym. Dla większości uczniów z niepełnosprawnościami (23 uczniów, tj. 82%), w latach szkolnych 2016/2017 i 2017/2018 zorganizowano nauczanie na terenie szkoły. Z pozostałych 43 uczniów, którzy realizowali indywidualne nauczanie, tylko dla 10 (23%) zajęcia zorganizowano w odrębnym pomieszczeniu w szkole.

Dla jednego z tych uczniów zorganizowano zajęcia w szkole, mimo iż nie były spełnione warunki wynikające z § 13 pkt 1 *rozporządzenia w sprawie nauczania indywidualnego*, tj. w orzeczeniu nie wskazano na możliwość organizacji indywidualnego nauczania w wydzielonym pomieszczeniu w szkole⁸⁶. Stwierdzono także sytuacje, w których dyrektor wnioskował o wyższy wymiar godzin nauczania indywidualnego niż został ostatecznie przyznany uczniowi przez organ prowadzący⁸⁷.

W roku szkolnym 2018/2019, gdy nie było już prawnej możliwości organizacji indywidualnego nauczania w szkole, dla sześciu uczniów (21%) objętych w poprzednim roku szkolnym nauczaniem indywidualnymi i kształceniem specjalnym, zorganizowano część zajęć w szkole w formie zajęć indywidualnych (o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*). Pięciu z pozostałej grupy uczniów ukończyło szkołę lub przeszło do innej placówki, sześciu zrezygnowało z nauczania indywidualnego i włączono ich do zespołu klasowego (dla jednego z nich zapewniono pomoc nauczyciela wspomagającego). Nie wystąpiła sytuacja, by na wniosek opiekunów ucznia, indywidualne nauczanie było zawieszane na okres wskazany w zaświadczeniu lekarskim potwierdzającym poprawę stanu zdrowia ucznia.

Pozostali uczniowie (sześciu) zostali objęci nauczaniem indywidualnym na podstawie nowych przepisów (zgodnie, z którymi zajęcia te powinny być organizowane tylko w domu rodzinnym ucznia). Jednak dla czterech z nich (67%), niezgodnie z § 5 *rozporządzenia w sprawie nauczania indywidualnego* część zajęć nadal była organizowana na terenie szkoły⁸⁸. Jak wynika z wyjaśnień dyrektorów placówek, zdecydowano o realizacji części zajęć na terenie szkoły na prośbę rodziców, z uwagi na dobro uczniów. W dwóch

Organizowanie indywidualnego nauczania na terenie szkoły dla uczniów z niepełnosprawnościami

Reorganizacja indywidualnego nauczania po wejściu nowych przepisów

Niezgodnie z przepisami organizowano w roku szkolnym 2018/2019 zajęcia na terenie szkoły

⁸⁴ Art. 312 ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę Prawo oświatowe oraz § 13 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania*.

⁸⁵ Byli to w większości uczniowie (15, tj. 65%), którzy uzyskali orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na autyzm, w tym zespół Aspergera, niepełnosprawność intelektualną lub ruchową.

⁸⁶ SP w Świekatowie.

⁸⁷ Np. w przypadku nauczania organizowanego w roku szkolnym 2017/2018 dla ucznia z SP w Kobylnicy dyrektor wnioskował o 10 godzin, a przyznano uczniowi 7 godzin (przyznana liczba mieściła się w dolnym przedziale godzin określonych w § 9 ust. 1 pkt 1 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania*).

⁸⁸ Trzech uczniów SP w Świekatowie i jednego ucznia SP w Staszowie.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

szkołach, których te nieprawidłowości dotyczyły, nie wdrożono dla żadnego z uczniów realizujących kształcenie specjalne zajęć prowadzonych indywidualnie lub w grupie do pięciu uczniów.

Przykład

Z wyjaśnień złożonych przez byłego dyrektora **SP w Staszowie** wynikało, że w roku szkolnym 2018/2019 zorganizowano uczniowi część zajęć indywidualnego nauczania na terenie szkoły z powodu jego trudnej sytuacji rodzinnej i braku warunków do realizacji tego nauczania w miejscu pobytu dziecka.

Nieprawidłowości
w organizacji
indywidualnego nauczania

W czterech szkołach (20%), stwierdzono nieprawidłowości w organizacji indywidualnego nauczania⁸⁹. Dotyczyły niezapewnienia realizacji podstawy programowej, nierealizowania tego nauczania w wymaganym wymiarze godzinowym lub organizacji części zajęć w inny sposób niż w indywidualnym kontakcie z nauczycielem, co było niezgodne z § 4 ust. 4, § 7 ust. 1 i § 9 ust. 1 pkt 3 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania*.

Specjalne potrzeby
edukacyjne, wynikające
np. z trudności
w uczeniu się
lub zaburzeń językowych

Zgodnie z § 20 ust. 1 pkt 1–3 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*, do zadań nauczycieli i specjalistów w placówce edukacyjnej należy w szczególności rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów, określanie ich mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu. W wyniku takiego rozpoznania powinny być podejmowane działania sprzyjające rozwojowi kompetencji oraz potencjału uczniów (§ 20 ust. 1 pkt 4 *rozporządzenia*). Jednym z takich działań powinno być dostosowanie wymagań edukacyjnych do, zdiagnozowanych przez nauczycieli i specjalistów szkolnych, potrzeb uczniów (§ 2 *rozporządzenia w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*).

Wychowawca klasy
koordynatorem procesu
diagnozowania potrzeb

W szkołach objętych kontrolą prowadzono i dokumentowano rozpoznanie potrzeb uczniowskich, stosując jeden z dwóch modeli pracy. Korzystano z doświadczeń z poprzednich lat szkolnych, a po zmianie przepisów od roku szkolnego 2017/2018 niewiele zmieniono zasady postępowania. W pierwszym modelu (stosowanym w 70% placówek objętych kontrolą) wychowawca klasy odpowiadał za ewidencjonowanie wyników obserwacji pedagogicznych prowadzonych przez nauczycieli oraz koordynował ustalenie i dokumentowanie odpowiednich form wsparcia uczniów⁹⁰. W szkołach tych w statucie lub procedurach udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej przyjęto, że jeśli wychowawca uzna, że uczniowi należy zorganizować formę pomocy (np. zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia rozwijające uzdolnienia lub inne specjalistyczne formy), zasięga opinii nauczycieli uczących w klasie w celu skoordynowania pracy z uczniem (np. wspólnie opracowywana jest dla każdego ucznia „Diagnoza funkcjonowania”). Efektem tych działań powinno być wypracowanie wspólnych zasad postępowania wobec ucznia, ustalenie form wsparcia po uzgodnieniu z dyrektorem szkoły i rodzicami uczniów⁹¹.

⁸⁹ SP w Świekatowie, SP w Staszowie, SP w Różannie, SP w Józefowie nad Wisłą.

⁹⁰ Stosowanym np. w SP w Lublinie, SP w Zamościu, SP w Zdzeszowicach, ZPO w Bolechowicach, SP w Busku-Zdroju.

⁹¹ Model taki był zalecany w publikacji ORE w *Diagnoza specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży*. Op. cit.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W sześciu innych placówkach diagnozy miały charakter nieformalny, najczęściej ich podstawę stanowiły opinie wychowawcy klasy na temat ucznia, uwzględniające obserwacje pedagoga, psychologa szkolnego i/lub logopedy⁹². Informacje o uczniach gromadzono w tzw. „teczkach ucznia” lub przekazywano innym nauczycielom na posiedzeniach zespołów wychowawczych, co stanowiło podstawę do określenia przez wychowawcę lub dyrektora form wsparcia. W uzasadnieniu takiego rozwiązania najczęściej pojawiały się stwierdzenia, że diagnoza jest naturalnym elementem pracy w szkole, należy unikać biurokracji, a nauczyciele dobrze znają środowisko, w którym pracują.

W części szkół prowadzono dodatkowe działania diagnostyczne, np. ogólnoszkolne badania uczniów klas I–III, wykorzystujące kwestionariusze ryzyka specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu i/lub przesiewowe badania logopedyczne lub badanie „Skalę Ryzyka Dysleksji”⁹³. Wykorzystywano także inne testy, które pozwalały na uzupełnienie diagnoz prowadzonych przez nauczycieli. Szkoły korzystały z narzędzi dostępnych w ramach projektów (np. projektu edukacyjnego „Lepsza szkoła”⁹⁴) oraz testów diagnostycznych, które mogły być przydatne do oceny stopnia przygotowania do egzaminu zewnętrznego. Prowadzono także pogłębione analizy dotyczące np. stylów uczenia się, badano zainteresowania uczniów poprzez przeprowadzanie ankiet, w tym z wykorzystaniem dziennika elektronicznego⁹⁵. Szkoły uczestniczyły w projektach współfinansowanych ze środków unijnych lub same wnioski o środki na dodatkowe wsparcie uczniów⁹⁶.

W siedmiu szkołach (35%), nie w pełni prawidłowo przeprowadzono diagnozowanie potrzeb i planowanie wsparcia. W pięciu z nich prowadzono je niezgodnie z wewnętrznymi regulacjami i/lub nie informowano rodzi-

Wykorzystanie dodatkowych narzędzi diagnostycznych

Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się i zajęcia logopedyczne w nowej formule

⁹² SP w Łubiance, SP w Nieszawie, SP Staszów, SP w Józefowie nad Wisłą, ZPO w Bolechowicach, SP w Suchedniowie.

⁹³ Np. w SP w Komprachcicach, SP w Józefowie nad Wisłą, SP w Busku-Zdroju.

⁹⁴ Program ten pomaga poznać predyspozycje uczniów i ocenić, które sfery ich rozwoju należy szczególnie wspierać, aby mogli osiągać sukcesy szkolne. Uczniowie objęci badaniami w ramach tego projektu wypełniali karty diagnostyczne, które pozwalały na sporządzanie indywidualizowanych raportów oraz raportów szkolnych na temat postępów uczniów.

⁹⁵ Szkole Podstawowej nr 3 z Oddziałami Dwujęzycznymi w Zespole Szkół w Luboniu (dalej: ZS w Luboniu), SP w Józefowie nad Wisłą. W ZS w Luboniu korzystano z platformy „indywidualni.pl”, u 70% uczniów zdiagnozowano style uczenia się, co pozwalało dostosowywać metody pracy do potrzeb uczniów.

⁹⁶ Np. SP w Różannie uczestniczyła w projekcie „Doradztwo edukacyjno-zawodowe, kompetencje kluczowe oraz dodatkowe zajęcia edukacyjne dla uczniów Gimnazjum w Korytowie” współfinansowanym z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014–2020. Celem projektu było zmniejszenie dysproporcji w osiągnięciach edukacyjnych oraz podniesienie jakości procesu kształcenia. ZS w Luboniu uczestniczył w projekcie „Uczeń z pasją – kompleksowe wsparcie uczniów szkół podstawowych w wyborze optymalnych ścieżek edukacyjnych i zawodowych”. Celem projektu było podniesienie wiedzy i kompetencji kluczowych uczniów ze szkół podstawowych z Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez indywidualne podejście do uczniów zdolnych, ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wzrost świadomości i umiejętności uczniów w dokonywaniu odpowiednich/właściwych wyborów dalszej ścieżki edukacyjnej, dzięki wszechstronnemu i zindywidualizowanemu wsparciu doradczemu oraz polepszeniu jakości procesu nauczania i warunków poprzez podwyższenie wiedzy, kompetencji nauczycieli, pedagogów i doposażenie pracowni przyrodniczych i matematycznych. W SP w Świekatowie opracowano projekt „Dołączamy do najlepszych”, współfinansowany ze środków unijnych, którego głównymi celami było wsparcie uczniów w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych i wyrównywania różnego rodzaju deficytów. W jego ramach prowadzono zajęcia terapeutyczne, logopedyczne, dydaktyczno-wyrównawcze.

Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się i zajęcia logopedyczne w nowej formule

ców o zaplanowanych formach wsparcia (niezgodnie z § 23 ust. 1 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*)⁹⁷. W czterech szkołach stwierdzono nieprawidłowości w organizacji zajęć. Polegały one na niezapewnieniu wsparcia dla potrzebujących uczniów, niewłaściwej organizacji zajęć (prowadzili je nauczyciele w ramach „nieformalnego wolontariatu”⁹⁸) i/lub przekraczaniu dopuszczalnej liczebności grup albo nierealizowaniu zaplanowanych zajęć⁹⁹. W pozostałych szkołach objętych kontrolą prawidłowo i skutecznie zorganizowano uczniom pomoc psychologiczno-pedagogiczną.

Tylko w ośmiu szkołach (40%) w latach szkolnych 2017/2018 i/lub 2018/2019 prawidłowo wdrożono nowe formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, tj. zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się¹⁰⁰, zajęcia logopedyczne realizowane w rozszerzonej formule (organizowane nie tylko w przypadku zaburzeń sprawności językowych, lecz także z powodu deficytu kompetencji językowych) oraz zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne uczniów¹⁰¹. W dwóch szkołach podjęto działania organizacyjne umożliwiające realizację dwóch nowo wprowadzonych form, tj. zajęć rozwijających umiejętności uczenia się i rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, nie prowadzono ich jednak w sposób systematyczny i zindywidualizowany¹⁰². W szkołach tych nie organizowano takich zajęć, mimo że dla części uczniów były one zalecane w opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznych lub nie identyfikowano takich potrzeb, gdyż nie prowadzono diagnozy zespołów uczniowskich¹⁰³. Nieorganizowanie nowych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej wyjaśniano ograniczonymi środkami finansowymi, brakiem specjalistów oraz tym, że takie wsparcie (np. w zakresie rozwijania kompetencji emocjonalno-społecznych) udzielane jest w pracy bieżącej na zajęciach obojętnych oraz podczas realizacji programów zajęć dodatkowych.

Przykłady

Dyrektor **SP w Nieszawie** wyjaśnił: „nie było konieczności organizacji zajęć rozwijających umiejętności uczenia się, zajęć logopedycznych w rozszerzonej formule”.

W okresie objętym kontrolą nie planowano i nie realizowano zajęć rozwijających umiejętności uczenia się i zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne w **SP w Suchedniowie**. Dyrektor wyjaśnił: „zajęcia te nie odbywały się ze względu na brak środków finansowych ze strony organu prowadzącego”.

⁹⁷ SP w Świekatowie, SP w Suchedniowie, SP w Staszowie, SP w Suchedniowie, SP w Józefowie nad Wisłą.

⁹⁸ W roku szkolnym 2017/2018 część godzin zajęć prowadzonych w SP w Świekatowie realizowanych było poza godzinami przewidzianymi arkuszem organizacyjnym Szkoły, w ramach nieodpłatnych prac nauczycieli na rzecz uczniów, niezgodnie z § 20 ust. 6 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej* oraz § 17 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli*.

⁹⁹ SP w Świekatowie, SP w Suchedniowie, SP w Tulcach, ZPO w Bolechowicach.

¹⁰⁰ Mające na celu rozwój uczniów i poprawę efektywności uczenia się.

¹⁰¹ Nie zaplanowano jednego lub wszystkich rodzajów tych zajęć w arkuszach organizacyjnych: SP w Różannie, SP w Nieszawie, SP w Świekatowie, SP w Łubiance, SP w Staszowie, SP w Suchedniowie, SP w Święciechowie, SP w Tulcach, SP w Komprachcicach, ZPO w Bolechowicach.

¹⁰² SP w Józefowie nad Wisłą, SP w Kobylnicy,

¹⁰³ Np. w SP w Staszowie, SP w Świekatowie.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W **SP w Święciechowie** nie realizowano zajęć rozwijających umiejętności uczenia się, co dyrektor uzasadnił brakiem diagnozowania tej sfery.

W **SP w Tulcach** nie organizowano odrębnych zajęć rozwijających umiejętności uczenia się. Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że w ramach prowadzonych zajęć logopedycznych, korekcyjno-kompensacyjnych oraz dydaktyczno-wyrównawczych stosowano elementy zajęć rozwijających umiejętności uczenia się uczniów.

W **SP w Lublinie** w roku szkolnym 2017/2018 w zajęciach rozwijających umiejętności uczenia się uczestniczyli wszyscy uczniowie klas IV–VII, w roku następnym wszyscy uczniowie klas IV–VIII. Zajęcia tego typu były realizowane podczas zajęć wychowawczych i zastępstw przez pedagoga szkolnego i wychowawców.

W **SP w Głuchołazach** zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się były prowadzone, jako dodatkowe zajęcia warsztatowe, podczas zajęć z wychowawcą lub pedagogiem szkolnym. Zajęcia takie przeprowadzano raz w miesiącu wg opracowanego programu „Techniki uczenia się i zapamiętywania”.

Niską popularność nowych form zajęć rozwijających umiejętności uczenia się potwierdziły informacje uzyskane z 47 szkół nieobjętych kontrolą¹⁰⁴. Zajęcia takie zorganizowano tylko w dziewięciu szkołach (19%), w tym w siedmiu z tych szkół dla nie więcej niż 20 uczniów.

Z informacji zebranych w trakcie kontroli od dyrektorów poradni psychologiczno-pedagogicznych¹⁰⁵ wynika, że w roku szkolnym 2018/2019 wzrosła w stosunku do roku poprzedniego liczba wydawanych orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, zawierających zalecenie zorganizowania części zajęć dla uczniów indywidualnie lub w grupie do pięciu uczniów (o zajęciach tych jest mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*).

W poradniach tych wydano w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 odpowiednio 2372 i 2772 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego (infografika nr 8). Zalecenia zajęć indywidualnych umieszczono odpowiednio w 396 i 616 orzeczeniach (17% i 22% wszystkich orzeczeń)¹⁰⁶. W poradniach różnie kształtował się udział orzeczeń z tymi zaleceniami, np. w roku szkolnym 2018/2019 w trzech poradniach zaledwie 1%–2% orzeczeń zawierało takie zalecenia, w czterech innych poradniach takie zalecenia znalazły się w 47%–58% orzeczeń. Orzeczenia te najczęściej dotyczyły uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, niepełnosprawnością ruchową oraz autyzmem, w tym zespołem Aspergera (stanowiły one średnio 65% wszystkich orzeczeń z zaleceniami zajęć indywidualnych).

Orzeczenia i opinie
zawierające wskazania
do indywidualizacji

¹⁰⁴ Uzyskanych w trybie art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o NIK od dyrektorów wytypowanych placówek z terenu województw: świętokrzyskiego, wielkopolskiego, lubelskiego, kujawsko-pomorskiego i opolskiego.

¹⁰⁵ W trakcie kontroli zwrócono się w trybie art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o NIK do dyrektorów 23 poradni psychologiczno-pedagogicznych (z województw, na terenie, których była prowadzona kontrola) o dane dotyczące liczby wydanych orzeczeń i opinii oraz ich specyfiki oraz o opinię o szansach i zagrożeniach, wynikających z nowo wprowadzonych przepisów dotyczących indywidualizacji kształcenia.

¹⁰⁶ W SIO nie ewidencjonuje się liczby wydanych orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, w których zamieszczono zalecenie organizacji zajęć indywidualnie lub w grupie do pięciu uczniów.

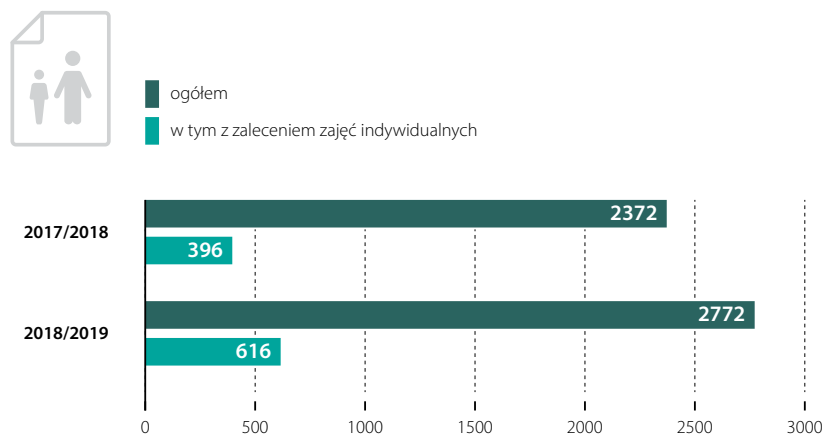

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W opinii dyrektorów poradni psychologiczno-pedagogicznych, możliwość prowadzenia zajęć edukacyjnych indywidualnych lub w grupach służy edukacji włączającej i integracji uczniów ze środowiskiem.

Infografika nr 8

Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego zawierające zalecenia do organizacji zajęć indywidualnie

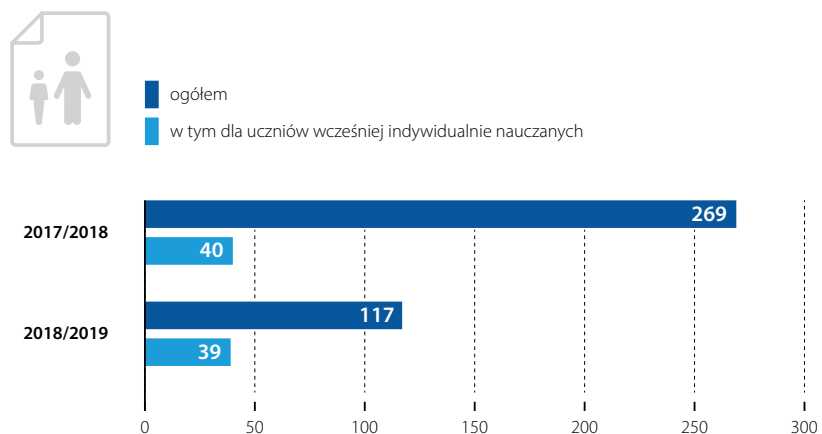

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników uzyskanych z 23 poradni psychologiczno-pedagogicznych.

W poradniach tych wydano w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 odpowiednio 117 i 269 opinii o potrzebie zorganizowania zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, w tym dotyczyły one odpowiednio 33% i 15% uczniów objętych wcześniej indywidualnym nauczaniem (infografika nr 9).

Infografika nr 9

Opinie o potrzebie organizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, w tym dla uczniów objętych wcześniej indywidualnym nauczaniem

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników uzyskanych z 23 poradni psychologiczno-pedagogicznych.

5.2.3. Monitorowanie indywidualizacji nauczania

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opie-

kuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (dalej: *rozporządzenie w sprawie prowadzonej dokumentacji*)¹⁰⁷, reguluje kwestie dokumentowania pracy nauczycieli i uczniów, w tym związanych z indywidualizacją procesu kształcenia. Kompletne i rzetelne zapisy dotyczące działań podejmowanych w ramach kształcenia specjalnego, nauczania indywidualnego, zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz innych form indywidualizacji, pozwalają na monitorowanie wdrażanych zmian. Wyniki tego monitorowania stanowią podstawę do oceny efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej (do czego zobowiązuje § 20 ust. 9 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*), ewaluacji IPET (§ 6 ust. 9 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*) oraz oceny skuteczności innych form indywidualizacji (np. wsparcia uczniów uzdolnionych).

Szczególną rolę pełni w tym procesie dyrektor placówki edukacyjnej. Do zadań dyrektora należy organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów; planowanie w arkuszu organizacji pracy godzin przeznaczonych na realizację zajęć z zakresu tej pomocy oraz zajęć rewalidacyjnych¹⁰⁸; ustalenie dla poszczególnych klas tygodniowego rozkładu zajęć z uwzględnieniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęć rewalidacyjnych (§ 4 ust. 1 pkt 3 i 5 *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół*¹⁰⁹); wyznaczenie osób, których zadaniem będzie planowanie i koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz planowanie IPET; zapewnienie możliwości realizacji wybranych zajęć edukacyjnych, indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do pięciu uczniów (§ 6 ust. 1 pkt 8 i § 7 ust. 8 i 10 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*); ustalenie tygodniowego wymiaru godzin zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie z uczniem objętym zindywidualizowaną ścieżką; zatrudnienie odpowiednich specjalistów; przydzielanie nauczycielom (zgodnie z posiadanymi przez nich kwalifikacjami) zajęć i zadań (§12 ust. 8 i § 17 ust. 1 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

Zgodnie z § 22 ust. 1 *rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego*, dyrektor (we współpracy z innymi nauczycielami zajmującymi stanowiska kierownicze) w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego kontroluje przestrzeganie przez nauczycieli przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły oraz wspomaga nauczycieli w realizacji ich zadań; przeprowadza ewaluację wewnętrzną i wykorzystuje jej wyniki do doskonalenia jakości pracy szkoły oraz monitoruje pracę szkoły.

W ośmiu szkołach (40%) nierzetelnie prowadzono dokumentację działań, związanych z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów; wystąpiły także przypadki nierzetelnego prowadzenia przez dyrektorów szkół kon-

Nieprawidłowości
w dokumentowaniu
udzielanego wsparcia

¹⁰⁷ Dz. U. poz. 1646, ze zm.

¹⁰⁸ Od roku szkolnego 2017/2018 godziny na realizację zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej winny zostać uwzględnione w arkuszu organizacji szkoły (§ 17 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli*).

¹⁰⁹ Dz. U. poz. 703.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

troli lub sprawozdawczości z nadzoru¹¹⁰. Stwierdzone nieprawidłowości skutkowały ograniczeniem możliwości monitorowania przez nauczycieli postępów rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz prawidłowego prowadzenia nadzoru nad realizacją tych działań przez dyrektora szkoły. Szkoły miały trudności w wyborze najbardziej optymalnej formy ewidencjonowania realizacji nowych form indywidualnych. W pięciu szkołach nie odnotowywano zajęć zindywidualizowanej ścieżki w sposób umożliwiający ich wyodrębnienie (np. w dziennikach), a specjaliści szkolni (np. logopeda) oraz nauczyciele prowadzący zajęcia w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej nie prowadzili zindywidualizowanych zapisów zajęć i/lub zaniedbano systematycznego odnotowywania zajęć realizowanych indywidualnie z uczniem lub z całym zespołem klasowym. Było to niezgodne z § 11 ust. 1–3 oraz § 13 i 18 *rozporządzenia w sprawie prowadzonej dokumentacji*¹¹¹. W placówkach nie zawsze dbano o zachowanie selektywnego dostępu do dokumentacji tych uczniów i prowadzonych zajęć oraz gromadzenie dokumentów w indywidualnych teczkach, odrębnie dla każdego ucznia, zgodnie z wymogami § 19 *rozporządzenia w sprawie prowadzonej dokumentacji*. Takie zaniedbania prowadziły do sytuacji, w której obecności uczniów nie były odnotowywane w dziennikach zajęć, a ich dokumentacja była rozproszona (pomiędzy nauczycielami, pedagogami szkolnymi i sekretariatem szkoły) i nie mogła być właściwie wykorzystywana do oceny frekwencji czy efektywności wsparcia.

Monitorowanie postępów edukacyjnych

We wszystkich szkołach nauczyciele monitorowali postępy edukacyjne uczniów, których dokumentacja była poddana badaniom, oceniano efekty kształcenia na koniec każdego półrocza i roku szkolnego. W skontrolowanych przypadkach częstotliwość oceniania uczniów była równa lub wyższa od minimalnej liczby ocen w ciągu półrocza/roku, przyjętej w dokumentach wewnętrznych tych placówek (np. statutach).

Ocena efektywności udzielanego wsparcia

W sześciu szkołach (30%) nie zawsze dokonywano oceny efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej i/lub nie formułowano wniosków dotyczących dalszej pracy oraz nie dokonywano prawidłowo ewaluacji działań zaplanowanych w IPET przy zachowaniu zespołowości pracy nauczycieli i zapewnieniu obecności lub innej formy kontaktu z rodzicami albo opiekunami prawnymi uczniów¹¹². Było to niezgodne z § 6 ust. 11 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego* i § 23 ust. 1 i 2 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*.

Przykład

W SP w Staszowie w okresie objętym kontrolą nie zawsze dokonywano oceny efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej i nie formułowano wniosków dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania uczniów. Ocen takich i wniosków nie formułowano także w większości sprawozdań składanych przez nauczycieli na koniec każdego roku szkolnego.

¹¹⁰ SP w Różannie, SP w Świekatowie, SP w Staszowie, SP w Suchedniowie, ZPO w Bolechowicach, SP w Głuchołazach, SP w Święciechowie, SP w Tulcach.

¹¹¹ SP w Suchedniowie, SP w Staszowie, ZPO w Bolechowicach, SP w Głuchołazach, SP w Święciechowie,

¹¹² SP w Suchedniowie, ZPO w Bolechowicach, SP w Staszowie, SP w Świekatowie, SP w Łubiance, SP w Karczmiskach.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W pozostałych szkołach dla każdego ucznia, którego dokumentacja była wybrana do szczegółowego badania, dokonywano oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a w odniesieniu do uczniów kształconych specjalnie, dwa razy w roku sporządzano WOPFU oraz oceniano efektywność działań zaplanowanych w IPET. Dbano także o to, by na zebrania zespołów dokonujących ww. ocen zapraszani byli każdorazowo rodzice lub opiekunowie uczniów i informowano ich o wynikach tych ocen. W dokumentach potwierdzających przeprowadzenie ww. ocen zawarte były również rekomendacje dotyczące planowanych działań.

Nie zawsze dyrektorzy szkół objętych kontrolą podejmowali wymagane prawem działania związane z obowiązywaniem nowych przepisów. W siedmiu szkołach (35%) stwierdzono nieprawidłowości związane z wykonywaniem tych zadań. W pięciu szkołach (25%) nie zapewniono zatrudnienia odpowiednich specjalistów lub nie przydzielono zajęć nauczycielom zgodnie z posiadanymi przez nich kwalifikacjami¹¹³. W dwóch szkołach nieprawidłowo sporządzono aneksy do arkuszy organizacyjnych¹¹⁴. W dokumentach tych wskazano niewłaściwe źródła finansowania dodatkowych zajęć wdrożonych w ramach indywidualizacji kształcenia (np. jako realizowane w ramach zindywidualizowanej ścieżki dla ucznia kształconego specjalnie lub jako nauczanie indywidualne dla ucznia realizującego zindywidualizowaną ścieżkę) lub wykazano potrzebę realizacji tych zajęć z opóźnieniem (uzyskując zgodę organu prowadzącego po miesiącu od wdrożenia zajęć zindywidualizowanej ścieżki). W dwóch szkołach nierzetelnie wykazano w SIO dane odnośnie liczby uczniów z niepełnosprawnościami oraz udzielanej w szkole pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹¹⁵, co stanowiło naruszenie art. 30 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej¹¹⁶.

Zapewnienie warunków do prawidłowej realizacji wsparcia

Specyfiką zindywidualizowanej ścieżki i zajęć indywidualnych dla uczniów z niepełnosprawnościami jest konieczność „zgrania” planów indywidualnych uczniów z planami zespołów klasowych. W większości szkół pojawiły się trudności z optymalizacją tych planów. W części szkół uczniowie mieli w planach zajęć „okienka”, które spędzali na świetlicy szkolnej, w bibliotece lub byli dołączani do klasy¹¹⁷. Zdarzały się także sytuacje, że plan lekcji wymagał prowadzenia części zajęć na przerwach lub zaplanowano w jednym dniu dużo godzin zajęć z przedmiotów ścisłych¹¹⁸. Trudności te wynikały z dostępności czasu pracy kadry pedagogicznej oraz wdrażania nowych form pomocy po rozpoczęciu roku szkolnego, gdy były już sporządzone plany zajęć dla szkoły.

Warunki organizacyjne – plany zajęć

¹¹³ SP w Suchedniowie, SP w Nieszawie, SP w Staszowie, SP w Świąciechowie, SP w Głuchołazach.

¹¹⁴ ZPO w Bolechowicach (rok szkolny 2018/2019), SP w Świekatowie.

¹¹⁵ SP w Świekatowie (na 30 września 2018 r.) nie wykazano ucznia z niepełnosprawnością sprzężoną oraz wykazano nieprawidłowe liczby uczniów słabosłyszących, niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim oraz z niepełnosprawnością ruchową), w SP w Karczmiskach (na 30 września 2017 r.) nie uwzględniono w SIO danych dotyczących jednego ucznia, posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego ze względu na niepełnosprawność ruchową.

¹¹⁶ Dz. U. z 2019 r. poz. 1942.

¹¹⁷ Na przykład SP w Suchedniowie, ZPO w Bolechowicach, ZS w Luboniu.

¹¹⁸ Na przykład SP w Świekatowie, SP w Tulcach.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Kontrole i ewaluacje

W prawie wszystkich szkołach dyrektorzy uwzględniali w planie nadzoru pedagogicznego zagadnienia związane z kształceniem specjalnym, udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej, indywidualizacją kształcenia i wnioski z oceny tych działań były przedstawiane w sprawozdaniach z nadzoru¹¹⁹.

Przykład

W SP w Józefowie nad Wisłą kontrolą objęto następujące zagadnienia: realizacja zaleceń zawartych w orzeczeniach, organizacja zajęć rewalidacyjnych, organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej, edukacja włączająca (poprzez analizę przypadków), praca z uczniem zdolnym (realizacja indywidualnych programów nauczania i nowatorskich rozwiązań).

Zagadnienia związane z indywidualizacją kształcenia były przedmiotem przeprowadzonych lub zaplanowanych ewaluacji szkolnych¹²⁰. Wyniki tych analiz dostarczały szkołom informacji o ich słabych i mocnych stronach i stanowiły materiał do dalszych opracowań.

Przykład

Wyniki ewaluacji przeprowadzonej w SP w Różannej wskazały, że zdaniem ponad połowy rodziców uczniowie nie są w szkole traktowani w indywidualny sposób. Zarekomendowano więc indywidualizowanie procesów edukacyjnych w odniesieniu do każdego ucznia (zdolnego, ucznia z trudnościami edukacyjnymi oraz ucznia z niepełnosprawnościami).

Nie zawsze skuteczny nadzór pedagogiczny

W prawie połowie szkół (dziewięciu, tj. 45%) nadzór nad realizacją działań związanych z indywidualizacją nie był w pełni skuteczny, gdyż nie stworzono warunków do oceny prawidłowości sporządzanych dokumentów (np. terminowości lub zespołowości) nie wymagając odpowiednich adnotacji na dokumentach, nie stworzono mechanizmów kontroli nad realizacją zaleceń zawartych w orzeczeniach i opiniach oraz poziomu realizacji zaplanowanych zajęć¹²¹.

Wspomaganie nauczycieli we wdrażaniu zmian

We wszystkich szkołach objętych kontrolą informacja o zmianie przepisów, w szczególności dotyczących pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹²² oraz zmianach w organizacji indywidualnego nauczania¹²³ była przekazywana nauczycielom na posiedzeniach rad pedagogicznych. W niektórych szkołach zorganizowano dwa posiedzenia poświęcone tej tematyce (jedno informacyjne, a drugie poświęcone wypracowaniu szkolnych

¹¹⁹ Z wyjątkiem dwóch szkół (SP w Nieszawie i SP w Łubiance).

¹²⁰ Np. w SP w Różannie ewaluacją objęto udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w SP w Suchedniowie przeprowadzono w roku szkolnym 2017/2018 ewaluację dotyczącą wymagań związanego z nabywaniem przez uczniów wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej oraz zaplanowano na rok szkolny 2018/2019 ewaluację dotyczącą wspomagania rozwoju uczniów z uwzględnieniem ich indywidualnej sytuacji (ewaluacja ta nie została przeprowadzona), w SP w Lublinie w roku szkolnym 2018/2019 opracowano raport z ewaluacji w zakresie „uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej”. Celem tego opracowania była ocena stopnia podejmowanych przez szkołę działań, mających na celu monitorowanie i analizę osiągnięć każdego ucznia oraz wykorzystania wniosków z analizy.

¹²¹ SP w Różannie (w roku szkolnym 2017/2018), SP w Tulcach; SP Świekatowo, SP w Suchedniowie, SP w Staszowie, ZPO w Bolechowicach, SP w Świekatowie, SP w Łubiance, SP w Nieszawie.

¹²² Informacja dotyczyła m.in. definicji pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zmodyfikowania zadań nauczycieli i specjalistów, dokonywania ocen efektywności, nowych form pomocy psychologiczno-pedagogicznych, zakresu uczniów uprawnionych do objęcia pomocą.

¹²³ Od roku szkolnego 2018/2019 może być organizowane tylko w domu rodzinnym ucznia.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

i przedmiotowych procedur ich wdrażania)¹²⁴. Spotkania te najczęściej organizowano na początku września 2017 r., choć zdarzyły się sytuacje, że odłożono je aż do listopada czy grudnia 2017 r.¹²⁵ W większości szkół dyrekcja zapewniła także nauczycielom możliwość udziału w specjalistycznych szkoleniach dotyczących pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz studiów podyplomowych¹²⁶.

Przykład

Dyrektor **SP w Komprachcicach**, w ramach działań wspomagających nauczycieli we wprowadzaniu indywidualizacji nauczania udostępniła kadrze pedagogicznej e-szkolenie na temat zmian w prawie oświatowym, które przygotowane zostało przez Europejskie Centrum Rozwoju Kadr w Białymstoku.

Tylko w sześciu szkołach dokonano częściowej lub pełnej analizy wpływu wdrożenia nowych przepisów, na jakość nauczania, funkcjonowanie uczniów objętych indywidualizacją oraz zespołów klasowych¹²⁷. Z analiz wynikało, że w szkołach tych zanotowano zmniejszenie liczby uczniów z kłopotami wychowawczymi oraz przystępujących do konkursów przedmiotowych (w części z nich zaznaczono, że wynikało to także z wygaszania klas gimnazjalnych). Z wyjaśnień złożonych przez dyrektorów pozostałych szkół wynika, że jest za wcześnie na dokonanie oceny wprowadzonych zmian, które realizowane były od września 2017 r. Część z tych szkół planuje przeprowadzenie analizy najwcześniej w 2020 r.¹²⁸

Z informacji uzyskanej przez NIK z Instytutu Badań Edukacyjnych (pismo SEKR.051.3.2020.1.KS./698 z 28 lutego 2020 r.) oraz z ORE wynika, że instytucje te nie dysponują wynikami badań dotyczących trudności związanych ze zmianami legislacyjnymi występującymi w obszarze indywidualizacji kształcenia, wprowadzonymi od 1 września 2017 r.

Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród nauczycieli i rodziców uczniów ze szkół objętych kontrolą¹²⁹ wskazują, że znacząca większość rodziców (63%) dobrze lub bardzo dobrze ocenia skuteczność szkoły w rozpoznawaniu i zapewnieniu realizacji potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (infografika nr 10). Jedna trzecia respondentów ocenia tę skuteczność przeciętnie, słabo lub źle.

Nauczyciele byli bardziej optymistyczni w ocenie możliwości rozpoznawania w szkole potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz ich sytuacji społecznej. Ponad 70% ankietowanych oceniło dobrze lub bardzo dobrze te działania. Podobnie dobrze i bardzo dobrze oceniane były przez większość nauczycieli (63%) możliwości szkoły w zakresie dostosowania treści, wymagań edukacyjnych i organizacji kształcenia oraz stosowanych metod pracy z uczniem do jego indywidualnych potrzeb.

Wpływ wdrożenia nowych przepisów na pracę szkoły

Dobra opinia nauczycieli i rodziców o skuteczności działań podejmowanych przez szkołę

¹²⁴ Na przykład w SP w Różannie i ZPO w Bolechowicach.

¹²⁵ Na przykład w SP w Łubiance, SP w Głuchołazach, SP w Staszowie.

¹²⁶ Na przykład SP w Nieszawie, SP w Busku-Zdroju, SP w Komprachcicach, SP w Niemodlinie.

¹²⁷ Na przykład w ZS w Luboniu, SP w Busku-Zdroju.

¹²⁸ Na przykład w SP w Tulcach.

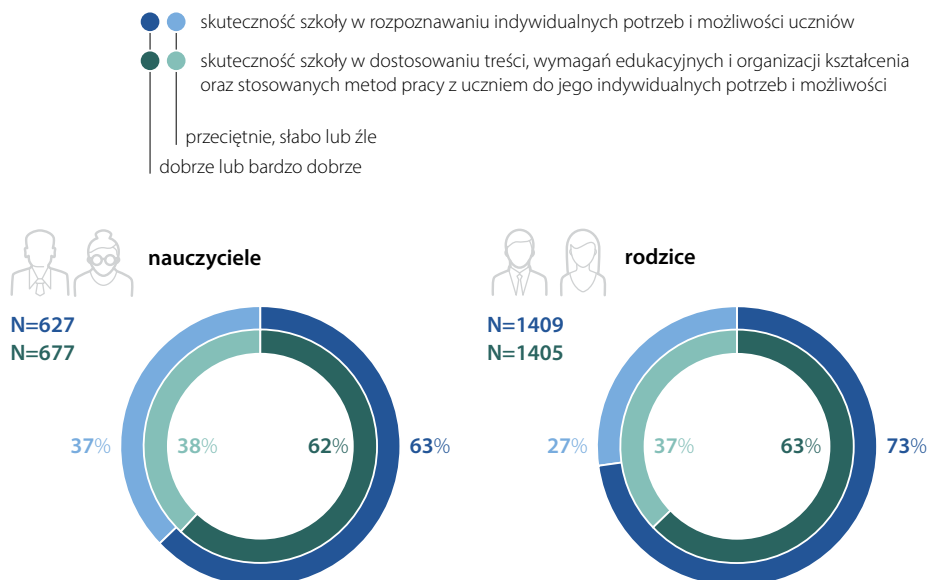
¹²⁹ Ankieta ta została opisana szerzej w pkt 5.2.1.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Infografika nr 10

Jak oceniali rodzice i nauczyciele skuteczność szkoły w rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów oraz w dostosowaniu treści, wymagań edukacyjnych i organizacji kształcenia indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników ankiety.

5.2.4. Efekty zmian w indywidualizacji procesu nauczania

Organizacja zajęć indywidualnych dla uczniów z niepełnosprawnościami

W szkołach objętych kontrolą (do każdej z nich uczęszczali uczniowie kształceni specjalnie) rzadko wykorzystywano możliwość organizacji nowej formy wsparcia uczniów z niepełnosprawnościami, polegającej na realizacji wybranych zajęć edukacyjnych indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do pięciu uczniów. Zgodnie z § 13 ust. 2 pkt 6 *rozporządzenia w sprawie orzeczeń i opinii* (obowiązującym od 15 września 2017 r.) zalecenie takiej formy wsparcia mogło być zamieszczane w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego. Zespoły nauczycieli i specjalistów, sporządzające IPET mogły także podejmować decyzję o jej zastosowaniu na podstawie wydanych wcześniej orzeczeń (bez konieczności uzyskiwania nowych). Diagnoza zawarta w WOPFU stanowi bowiem wystarczającą podstawę do zaplanowania zajęć, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*. Jak wynika z wyjaśnień uzyskanych w placówkach, w których nie wdrożono tej formy kształcenia, brak takich zaleceń w orzeczeniach o potrzebie kształcenia był jednym z powodów jej niezastosowania.

Wprowadzenie zajęć indywidualnych przyniosło spodziewane efekty

Tylko w pięciu szkołach (25%), w okresie objętym kontrolą, zainicjowano realizację wybranych zajęć edukacyjnych indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do pięciu uczniów¹³⁰, w tym tylko w trzech szkołach prawidłowo¹³¹. W latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 zorganizowano w ten sposób kształcenie 13 uczniów, 8 z nich (61%) było wcześniej

¹³⁰ SP w Świekatowie, ZPO w Bolechowicach, SP w Suchedniowie, SP w Zdzeszowicach, SP w Tulcach.

¹³¹ Nieprawidłowości w organizacji tych zajęć w dwóch szkołach opisano w pkt 5.2.2 (np. zajęcia te organizowano w domu ucznia jako nauczanie indywidualne).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

objętych indywidualnym nauczaniem lub korzystało ze zindywidualizowanej ścieżki kształcenia (przed wydaniem orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego). Wdrożenie wybranych zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie wynikało najczęściej z trudności w funkcjonowaniu uczniów w grupie i dostrzeżonych przez zespół, sporządzający IPET, korzyści z prowadzonych wcześniej zajęć indywidualnego nauczania.

Prawie wszyscy uczniowie realizujący część zajęć indywidualnie, tj., 12 z 13, których dokumentacja była objęta badaniem, byli promowani do następnej klasy. Negatywne wyniki nauczania jednego ucznia wynikały z częstych nieobecności. Większość z uczniów (siedmiu) uzyskała ze wszystkich przedmiotów takie same lub wyższe oceny jak w poprzednich latach szkolnych (obniżenie ocen dotyczyło najczęściej przedmiotów realizowanych wspólnie z zespołem klasowym)¹³².

Wyniki WOPFU dla uczniów, którzy korzystali z prawidłowo zorganizowanych zajęć indywidualnych wskazały na poprawę ich funkcjonowania w szkole i w grupie rówieśniczej.

Zindywidualizowaną ścieżkę wdrożono w większości szkół objętych kontrolą (19, tj. w 95%). W latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 zorganizowano w tej formie kształcenie dla 49 uczniów; 12 z nich (25%) było wcześniej objętych indywidualnym nauczaniem organizowanym w szkole.

Wśród przyczyn zainicjowania tej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej wymieniano najczęściej: nadpobudliwość psychoruchową, zachowania agresywne i trudności emocjonalne uczniów. Współwystępującymi przyczynami mogły być niepowodzenia szkolne, niewynikające jednak z obniżonych możliwości intelektualnych uczniów.

Większość uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką poprawiło swoje funkcjonowanie

Przykład

Przykład uzasadnienia potrzeby zorganizowania zindywidualizowanej ścieżki: „rekomendowaną formą kształcenia ucznia jest zindywidualizowana ścieżka, gdyż długotrwałe niepowodzenia szkolne stały się dla niego czynnikiem patologicznym, sprzyjającym przyjmowaniu postawy niechętniej wobec szkoły i nauki. Ustawiczny brak sukcesów, brak pochwał ze strony nauczycieli, poczucie klęski, kompromitacji przed kolegami, którzy z łatwością opanowują materiał dydaktyczny, zrodziły brak wiary we własne możliwości i pogłębiają emocjonalne i edukacyjne problemy ucznia”.

Większość uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką poprawiło swoje funkcjonowanie i uzyskało nie niższe wyniki nauczania w porównaniu z okresem przed wdrożeniem tej formy wsparcia. Wyniki oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej wskazywały, że w 12 szkołach (63%) dzięki wdrożeniu części zajęć indywidualnie, uczniowie opanowali w stopniu koniecznym wiadomości szkolne wynikające z podstawy programowej oraz byli w stosunku do roku poprzedniego „bardziej zmotywowani i spokojniejsi”¹³³. Dla większości uczniów wnioskowano o kontynuację tej formy pomocy w roku szkolnym 2019/2020.

¹³² Postępy uczniów objętych edukacją wczesnoszkolną przeanalizowano na podstawie ocen opisowych, w odniesieniu do pozostałych uczniów wzięto pod uwagę oceny z czterech przedmiotów (najczęściej z języka polskiego, języka angielskiego, matematyki oraz informatyki/zajęć komputerowych).

¹³³ W dwóch z tych szkół nie dokonano w pełni prawidłowo oceny efektywności pomocy.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Dla części uczniów (z trzech szkół) wprowadzenie zajęć zindywidualizowanej ścieżki przyniosło najbardziej spodziewane efekty – pozwoliło na powrót do realizacji wszystkich zajęć z zespołem klasowym. Zajęcia indywidualne zastąpiono innymi formami pomocy (zajęciami dydaktyczno-wyrównawczymi, korekcyjno-kompetencyjnymi lub wsparciem psychologa)¹³⁴.

Przykłady

W opinii dyrektora **ZS w Luboniu** i zespołu zajmującego się pomocą psychologiczno-pedagogiczną, w przypadku jednego z uczniów, bez zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, uzyskanie pozytywnych wyników nauczania nie byłoby możliwe.

W ocenie zespołu do spraw pomocy psychologiczno-pedagogicznej w **SP w Józefowie**, zindywidualizowana ścieżka pozwoliła uczniowi na częściowe nadrobienie zaległości, opanowanie podstawy programowej i uzyskanie promocji oraz zmniejszenie stresu związanego z wypowiedziami ustnymi, a także wzrost samooceny.

Wprowadzenie zindywidualizowanej ścieżki przyczyniło się do poprawy funkcjonowania uczniów w **SP w Suchedniowie**. Celem programu opracowanego dla jednego z nich było uzyskanie większej śmiałości w nowych kontaktach i wypowiadanie się na forum klasy. Cele te w części udało się zrealizować, a w kolejnym roku szkolnym uczeń również został objęty tą formą pomocy.

Zindywidualizowana ścieżka nie zawsze przynosiła spodziewane efekty edukacyjne

W siedmiu szkołach (37%) dla części uczniów nie udało się jednak uzyskać poprawy ich osiągnięć edukacyjnych lub rozwojowych mimo wprowadzenia zindywidualizowanej ścieżki. Dotyczyło to głównie uczniów (uczęszczających do pięciu szkół), którzy wcześniej realizowali indywidualne nauczanie w szkole oraz uczniów, których problemów zdrowotnych nie udało się pokonać¹³⁵.

W opiniach zespołów oceniających efektywność tej formy wsparcia dla uczniów, przyczyną niepowodzeń było zbyt raptowne wprowadzenie zmian. Dla uczniów, którzy byli objęci (nawet przez kilka poprzednich lat) indywidualnym nauczaniem, powrót do systemu klasowo-lekcyjnego powodował obniżenie możliwości odbioru i przyswajania wiedzy, czego konsekwencją były niższe oceny śródroczne i końcowo roczne. Uczniowie ci borykali się z trudnymi emocjami i sytuacjami szkolnymi oraz z koniecznością funkcjonowania w grupie. Inną przyczyną niepowodzeń była absencja uczniów, niechęć do podejmowania wysiłku intelektualnego oraz kłopoty zdrowotne.

Przykład

Zindywidualizowana ścieżka kształcenia dla ucznia została wdrożona ze względu na jego niewłaściwe i niebezpieczne zachowania podczas zajęć szkolnych. Jego postępowanie zaburzało tok lekcji i uniemożliwiało zdobywanie wiadomości i umiejętności przez pozostałych uczniów klasy. Podjęte działania nie przyniosły zaplanowanych efektów i uczeń nie uzyskał promocji do kolejnej klasy.

¹³⁴ SP w Kobylnicy, SP w Różannie, SP w Tulcach.

¹³⁵ SP w Świekatowie, SP w Łubiance, SP w Nieszawie, ZPO w Bolechowicach, SP w Suchedniowie, SP w Lublinie, SP w Kobylnicy.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W sytuacjach, w których indywidualizacja zajęć w ramach ścieżki nie przynosiła spodziewanych efektów, poszukiwano w szkołach innych rozwiązań. W trzech szkołach uczniowie uzyskali orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego i wdrożono inne formy wsparcia (np. pomoc nauczyciela wspomagającego)¹³⁶.

Organizowanie zajęć indywidualnego nauczania na terenie szkoły dotyczyło głównie uczniów kształconych specjalnie. Wśród 71 uczniów objętych indywidualnym nauczaniem, prawie połowę (28, tj. 40%) stanowili uczniowie z niepełnosprawnościami. Z pozostałych 43 uczniów, tylko dla 10 zajęć zorganizowano na terenie szkoły.

Prawie wszyscy uczniowie uzyskali możliwość realizacji tej formy kształcenia na terenie szkoły jeszcze w roku szkolnym 2017/2018¹³⁷. Z grupy 28 uczniów mających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego oraz o indywidualnym nauczaniu, tylko w odniesieniu do sześciu uczniów zachowano od roku szkolnego 2018/2019 indywidualne nauczanie, które powinno być realizowane w domu rodzinnym ucznia. Dla czterech z tych uczniów (67%), niezgodnie z przepisami zorganizowano wszystkie lub część zajęć na terenie szkoły¹³⁸.

Nauczanie indywidualne pozostałej grupy uczniów zorganizowano w domu rodzinnym oraz wdrożono działania zapewniające ich integrację z rówieśnikami.

Wszyscy uczniowie objęci w roku szkolnym 2018/2019 indywidualnym nauczaniem, których dokumentację analizowano, byli promowani do następnej klasy i uzyskali nie gorsze wyniki edukacyjne niż w poprzednich latach. Proponowano im uczestniczenie w zajęciach pozalekcyjnych z klasą, np. w wycieczkach.

Rodzice części uczniów, którym zorganizowano wcześniej indywidualne nauczanie w szkole, nie wyrazili zgody na przeniesienie zajęć do domu rodzinnego lub organizację zajęć indywidualnych, gdyż według nich takie rozwiązanie byłoby nieodpowiednie dla ich dzieci.

Od roku szkolnego 2018/2019 uczniowie ci uczęszczali do szkoły w systemie klasowo-lekcyjnym. Według opinii dyrektorów szkół taka zmiana była trudnym zadaniem dla szkoły, które wymagało dostosowania planu lekcji, planu dyżurów nauczycieli (konieczność pomocy uczniom podczas zmiany sal lekcyjnych), indywidualizacji form i metod pracy oraz ścisłej współpracy nauczycieli z rodzicami. Szkoły musiały podjąć dodatkowe działania organizacyjne dla zapewnienia właściwego funkcjonowania tych uczniów, np. zapewnić pomoc nauczyciela wspomagającego. W jednej szkole podjęto decyzję o utworzeniu oddziału integracyjnego¹³⁹. Uczniowie mieli problemy z opanowaniem niektórych zagadnień z podstawy programowej, a nauczyciele pracujący z całym oddziałem nie mogli poświęcić im tyle czasu i uwagi ile zapewniało indywidualne nauczanie. Najczęściej oceny roczne tych uczniów były gorsze niż w poprzednich latach, ale zdaniem wychowawców poprawiła się ich integracja z grupą rówieśniczą.

Nauczanie indywidualne pozwoliło uzyskać uczniom dobre wyniki nauczania i integracji, ponieważ często było prowadzone w szkole

Efekty zamiany indywidualnego nauczania uczniów na system klasowo-lekcyjny

¹³⁶ SP w Kobylnicy, SP w Busku-Zdroju, SP w Świekatowie.

¹³⁷ Zgodnie z przepisami przejściowymi wynikającymi z § 13 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego nauczania*.

¹³⁸ SP w Staszowie, SP w Świekatowie, co szerzej opisano w pkt 5.2.2.

¹³⁹ Na przykład w SP w Józefowie nad Wisłą.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Przykład

Według dyrektora **SP w Józefowie nad Wisłą**, w opinii rodziców i nauczycieli, zapewnienie nauczyciela wspomagającego przynosiło więcej korzyści uczniom i było bardziej uzasadnione efektywnością udzielanej mu pomocy niż skorzystanie z przepisu o możliwości organizowania niektórych zajęć indywidualnie lub w grupie do pięciu osób.

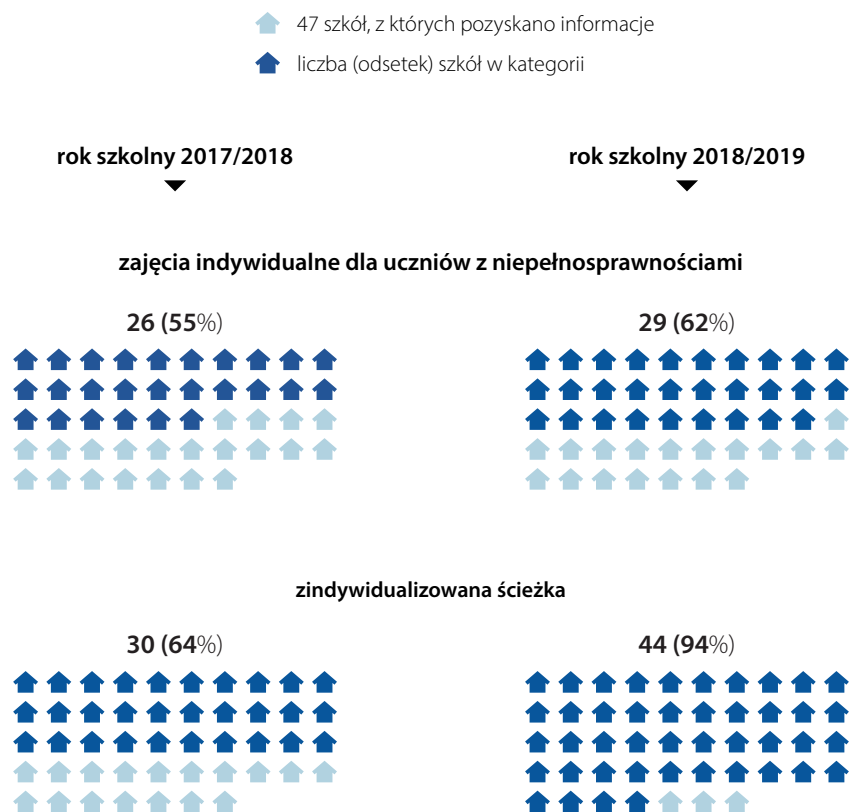
Informacje
uzyskane przez NIK
z innych szkół

Informacje uzyskane przez NIK z 47 szkół nieobjętych kontrolą wskazują na niską powszechność zajęć indywidualnych, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*. Tylko w 26 szkołach (55%) zajęcia takie zostały zorganizowane w roku szkolnym 2017/2018, a w 32 (68%) w 2018/2019 dla odpowiednio 131 i 184 uczniów, w tym 74% i 86% wcześniej objętych indywidualnym nauczaniem (infografika nr 11). Indywidualne zajęcia organizowano najczęściej na podstawie orzeczeń zawierających takie wskazania, odpowiednio 21,4% i 19,5% zorganizowano na podstawie oceny zespołu sporządzającego IPET (tj. bez wskazań w orzeczeniach).

Najczęstszą formą organizacji tych zajęć było przeznaczenie na zajęcia indywidualne od 8 do 14 godzin lekcyjnych, a na zajęcia z zespołem klasowym od dwóch do czterech godzin, średnio dla 27% uczniów indywidualnie zorganizowano tylko pojedyncze godziny a pozostałe z zespołem klasowym (np. trzy godz. lekcyjne indywidualnie i 24 z klasą).

Infografika nr 11

Szkoły, w których zastosowano formy indywidualizacji kształcenia w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie informacji z 47 szkół.

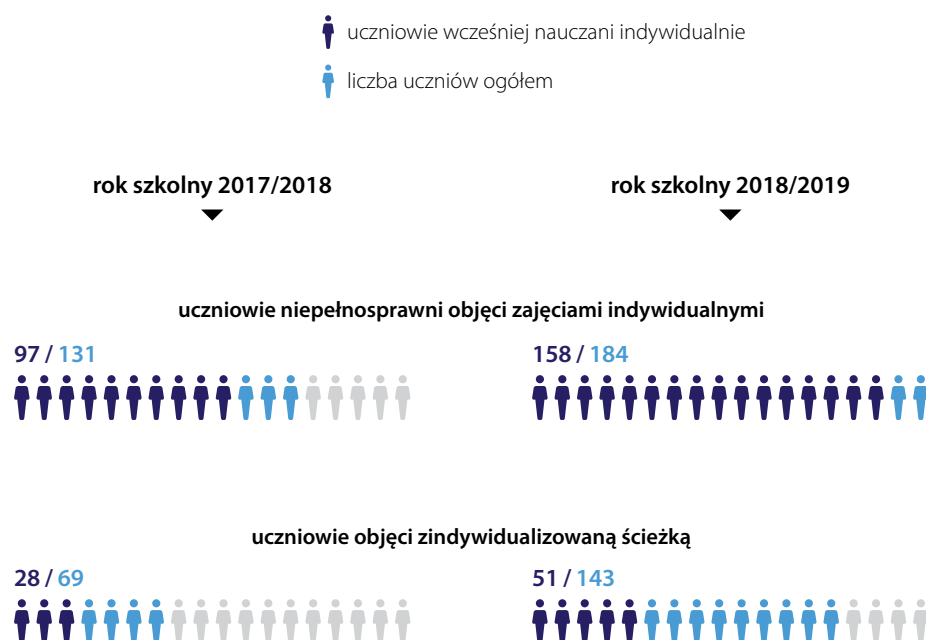
WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Zindywidualizowaną ścieżkę zorganizowano w roku szkolnym 2017/2018 w 30 szkołach (64%), a w 2018/2019 w prawie wszystkich (w 44, tj. w 94%). Dotyczyła ona odpowiednio 69 i 143 uczniów (infografika nr 12). Tylko w 12 szkołach zajęcia te nie dotyczyły uczniów wcześniej objętych indywidualnym nauczaniem, tj. odpowiednio 28 i 51 uczniów (średnio 35%). Przy organizacji tych zajęć dominował model organizacji tylko niektórych godzin indywidualnie, większość odbywała się z zespołem klasowym (dotyczyło to 81% uczniów, dla których wybrano taką formę kształcenia).

W obydwu tych formach kształcenia sumaryczna liczba godzin, jaką realizował uczeń była w większości (średnio 84% wszystkich odpowiedzi) niższa niż przewidziana w ramowym programie nauczania.

Infografika nr 12

Uczniowie objęci różnymi formami indywidualizacji w latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie informacji z 47 szkół.

Z informacji uzyskanych ze szkół nieobjętych kontrolą wynika, że nie zawsze wybrana forma pomocy okazywała się efektywna i uczniowie nią objęci poprawiali swoje funkcjonowanie (infografika nr 13). Często podejmowano decyzję o zmianie formy pomocy dla tych uczniów i elastycznie stosowano nowe, dostępne formy wsparcia. Dla uczniów, którzy korzystali ze zindywidualizowanej ścieżki, w sytuacji pogorszenia się ich stanu zdrowia organizowano (na podstawie nowego orzeczenia) indywidualne nauczanie – taka sytuacja została zgłoszona przez dziewięć szkół (19%) – lub organizowano zajęcia indywidualne, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego (po uzyskaniu przez tych uczniów orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego) – taka sytuacja wystąpiła w pięciu szkołach (19%). Zdarzyły się także sytuacje, w których rezygnowano z zajęć indywidualnych, zorganizowa-

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

nych dla uczniów z niepełnosprawnościami i wracano do indywidualnego nauczania (siedem szkół – 15%). Najczęściej dla indywidualnie nauczanych uczniów, po wejściu nowych przepisów organizowano zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia (w 44 szkołach – 93%) lub zajęcia indywidualne, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego* (27 szkół – 58%).

Infografika nr 13

Możliwość elastycznego wykorzystania przez szkoły różnych form indywidualizacji kształcenia

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Indywidualny program nauki zakłada kształcenie ucznia w zakresie jednego lub kilku zajęć edukacyjnych na podstawie programu, który – realizując w całości podstawę programową – w maksymalnym stopniu uwzględnia zainteresowania, potrzeby i możliwości intelektualne ucznia. Indywidualny tok nauki jest modyfikacją systemu klasowo-lekcyjnego; zakłada ukończenie nauki w skróconym czasie dzięki możliwości klasyfikowania i promowania ucznia w ciągu całego roku szkolnego. Uczeń w indywidualnym toku może realizować indywidualny program nauki.

Indywidualizacja
pracy z uczniami
uzdolnionymi

W siedmiu szkołach z 20 objętych kontrolą zapewniono możliwość kształcenia 17 uczniów z jednego lub dwóch przedmiotów w formie indywidualnego programu nauki. Był on organizowany najczęściej dla uczniów wykazujących zdolności językowe (język angielski) lub z przedmiotów ścisłych (matematyka). W jednej szkole indywidualny program nauki został opracowany dla ucznia z zespołem Aspergera¹⁴⁰.

W większości szkół dyrektorzy prawidłowo wydawali zgody na organizację tej formy kształcenia (tj. po złożeniu przez rodziców wniosków i uzyskaniu stosownych opinii i rekomendacji). Zmiany w przepisach dotyczących organizacji tej formy kształcenia wpłynęły na uproszczenie procedury uzyskiwania zgody na indywidualny program nauki¹⁴¹.

W dwóch szkołach (29%) nie zachowano wymogów prawnych przy określaniu wewnątrzszkolnych zasad udzielania zgody na indywidualny program lub przy udzielaniu tej zgody¹⁴². Dyrektor SP w Święciechowie wydał zgodę na organizację indywidualnego programu nauczania dla trzech uczniów, bez uzyskania wymaganych dokumentów, w tym opinii wychowawców o predyspozycjach, możliwościach i oczekiwaniach ucznia oraz dotychczasowych jego osiągnięciach. Było to niezgodne z § 4 ust. 2–4 *rozporządzenia w sprawie organizacji indywidualnego programu/toku nauki*.

Właściwa organizacja indywidualnego programu nauki dla uczniów uczęszczających do dwóch innych szkół nie była w pełni możliwa wobec nieprzyznania przez organy prowadzące na ten cel wystarczających środków, pozwalających na organizację dodatkowych zajęć. Uczniowie mogli realizować program na zajęciach edukacyjnych z całą klasą lub z innymi uczniami w ramach koła zainteresowań albo ograniczono z dwóch do jednej godziny tygodniowo liczbę tych zajęć¹⁴³.

Trudności
w finansowaniu
dodatkowych zajęć

Z kolei uzdolniony matematycznie uczeń SP w Józefowie nad Wisłą uzyskał takie wsparcie nawet po zakończeniu edukacji w szkole podstawowej. Uczeń uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego w Opolu Lubelskim, a wójt gminy Józefów nad Wisłą podjął decyzję o przeznaczeniu środków na prowadzenie zajęć dla tego ucznia (z matematyki na poziomie rozszerzonym) w wymiarze 5 godz. tygodniowo. Zajęcia te miał prowadzić, posiadający odpowiednie kwalifikacje, nauczyciel szkoły podstawowej.

¹⁴⁰ SP w Święciechowie.

¹⁴¹ Od 1 września 2017 r. wprowadzono zmianę okresu, na jaki udzielane jest zezwolenie na indywidualny program lub tok nauki. Dotychczas zezwolenie takie udzielane było na czas nie krótszy niż jeden rok szkolny, aktualnie wydaje się je na czas określony, bez wskazywania minimalnego okresu.

¹⁴² SP w Święciechowie, SP w Józefowie nad Wisłą.

¹⁴³ SP w Staszowie, SP w Kobylnicy.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Identyfikacja uzdolnień uczniów

Przyjęto takie nietypowe rozwiązanie, gdyż dyrekcje szkół ponadpodstawowych, do których zwróciła się matka ucznia, nie wyraziły zainteresowania możliwością prowadzenia zajęć indywidualnych dla tego ucznia.

W SP w Lublinie uczennica realizowała indywidualny tok nauki, co dało jej możliwość opanowania wiadomości i umiejętności szkolnych, a jednocześnie mogła realizować swoje pasje i plany sportowe.

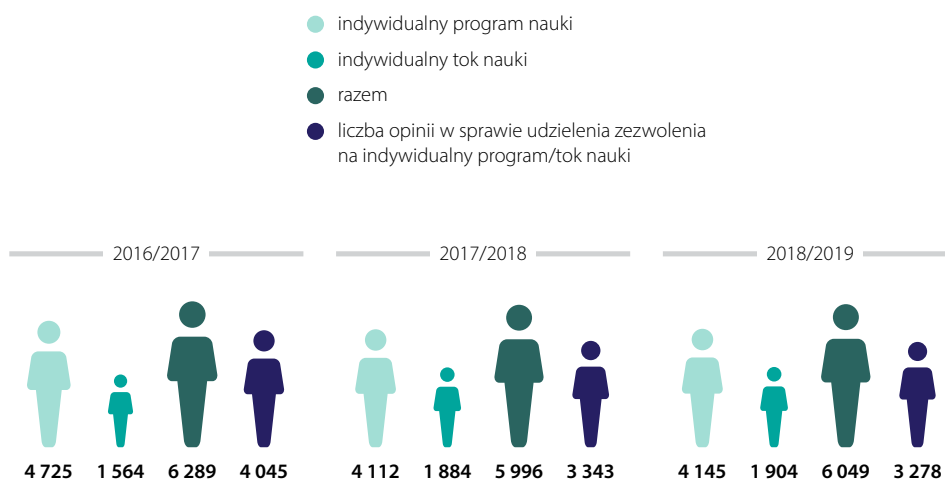
Proces identyfikacji i wspierania uczniów zdolnych zależy od przyjętych kryteriów ich wyszukiwania. Najczęściej na miano takie może zasłużyć uczeń szybko uczący się, niemający trudności z przyswajaniem wiedzy (bardzo dobra pamięć, wysoka koncentracja i podzielność uwagi) oraz uczeń wykraczający poza program nauczania, wymagający bardziej ambitnych wyzwań, zdobywający nagrody w konkursach i olimpiadach. Może być to także uczeń samodzielnie uczący się, niepotrzebujący pomocy z zewnątrz „intelektualny indywidualista” lub zamknięty w sobie, dla którego świat wiedzy i nauki jest ważniejszy niż najbliższe otoczenie¹⁴⁴.

W roku szkolnym 2016/2017 z indywidualnego programu/toku nauki skorzystało 6,3 tys. uczniów, co stanowi 0,12% wszystkich uczniów. W latach szkolnych 2017/2018 i 2018/2019 obie te formy zorganizowano dla 6 tys. uczniów – 0,11% (infografika nr 14).

Psychologiczne prognozy dotyczące liczby osób zdolnych w populacji, wskazują, że osoby wybitnie zdolne stanowią ok. 2%, a osoby zdolne 16–20% ogółu uczniów¹⁴⁵.

Infografika nr 14

Uczniowie objęci indywidualnym programem/tokiem nauki w latach szkolnych 2016/2017–2018/2019 oraz liczba opinii, wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne w sprawie zezwolenia na tę formę kształcenia

Źródło: dane SIO na 30 września 2016 r., 2017 r., 2018 r. i 2019 r.

¹⁴⁴ T. Knopik. *Zafascynowani światem. Efektywne wspieranie rozwoju zdolności i zainteresowań uczniów w codziennej praktyce szkolnej*. ORE 2018 r.

¹⁴⁵ Op. cit., str. 34.

Edukacja domowa jest formą kształcenia, w której odpowiedzialność za proces nauczania dziecka biorą na siebie rodzice lub prawni opiekunowie. Dzieci uczące się w edukacji domowej są zapisane do konkretnej szkoły, jednak spełniają swój obowiązek szkolny poza szkołą. Uczeń spełniający obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza szkołą uzyskuje roczne oceny na podstawie egzaminów klasyfikacyjnych z zakresu części podstawy programowej obowiązującej na danym etapie edukacyjnym, uzgodnionej na dany rok szkolny z dyrektorem szkoły (art. 37 ustawy *Prawo oświatowe*).

Edukacja domowa

Dyrektorzy dziewięciu szkół (z 20 objętych kontrolą) wydali zgodę na spełnianie obowiązku nauki poza szkołą dla 16 uczniów. Z wyjątkiem jednej szkoły, zgody na realizację nauczania domowego zostały udzielone prawidłowo¹⁴⁶. W wyniku przeprowadzonych egzaminów klasyfikacyjnych prawie wszyscy uczniowie (15 tj. 94%) uzyskali promocję do klasy programowo wyższej.

Efekty kształcenia
poza szkołą

W szkołach tych nie organizowano w sposób systematyczny dodatkowych zajęć, wprowadzonych przepisami obowiązującymi od 1 września 2017 r., gdyż jak wynika z uzyskanych wyjaśnień, nie było zainteresowania taką formą wsparcia. W pięciu szkołach organizowano konsultacje przed egzaminami klasyfikacyjnymi lub przesyłano drogą mailową dodatkowe testy lub materiały edukacyjne¹⁴⁷.

Z nauczania domowego korzystały dzieci rodziców przebywających za granicą lub często podróżujących (dotyczyło to, co najmniej sześciu uczniów z badanej próby¹⁴⁸). Część z tych uczniów korzystało z nauczania w języku polskim w „Polskiej Szkole Internetowej Libratus”¹⁴⁹, która zapewniała platformę e-learningową oraz wsparcie edukacyjne.

W szkołach objętych kontrolą nie były widoczne skutki wprowadzenia nowych przepisów¹⁵⁰, gdyż większość uczniów uzyskała zgodę na realizację nauczania domowego przed 1 września 2017 r.

Dane zgromadzone w SIO wskazują, że w roku szkolnym 2018/2019 zmniejszyła się, w stosunku do roku ubiegłego o 18% liczba uczniów objętych nauczaniem domowym w Polsce (infografika nr 15)¹⁵¹.

¹⁴⁶ Dyrektor SP w Nieszawie udzielił zgody na realizację obowiązku szkolnego poza szkołą w trybie niezgodnym z art. 37 ustawy *Prawo oświatowe*.

¹⁴⁷ SP w Różannie, SP w Zamościu, SP w Lublinie, SP w Staszowie, SP w Łubiance.

¹⁴⁸ Rodzice nie są zobowiązani do podania przyczyny ubiegania się o nauczanie domowe dla swoich dzieci.

¹⁴⁹ Polskie Szkoły Internetowe Libratus to projekt edukacyjny umożliwiający polską edukację rodzinom planującym emigrację, źródło: <https://www.libratus.edu.pl/o-projekcie>.

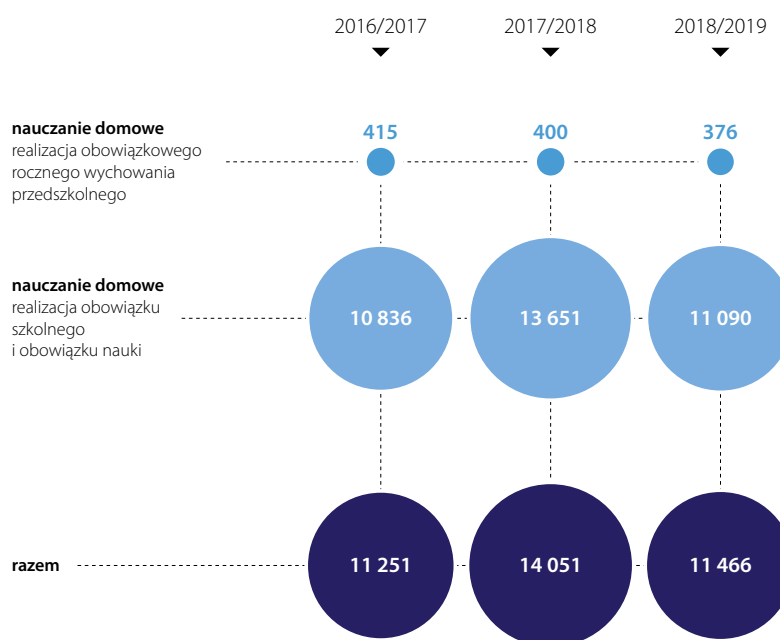
¹⁵⁰ Wymagających wykazaniem się zamieszkaniem rodziców ucznia na terenie województwa, gdzie znajduje się szkoła oraz przewidujących konieczność przedstawiania opinii sporządzanych w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

¹⁵¹ W roku szkolnym 2019/2020 nauczaniem domowym objętych było 11 715 uczniów.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Infografika nr 15

Liczba uczniów objętych nauczaniem domowym w latach szkolnych 2016/2017–2018/2019

Źródło: dane SIO na 30 września 2016 r., 2017 r. i 2018 r.

Z informacji uzyskanej z 13 szkół (głównie niepublicznych)¹⁵², w których najwięcej uczniów było nauczanych w systemie edukacji domowej, wynika, że zmiana przepisów wpłynęła na zmniejszenie o 14% liczby uczniów nią objętych. W roku szkolnym 2017/2018 nauczaniem domowym objętych było w tych szkołach 702 uczniów, w 2018/2019 już tylko 602. Pozytywne wyniki nauczania udało się uzyskać odpowiednio 82% i 68% z tych uczniów.

Do najczęściej podawanych przez rodziców powodów wyboru tej formy kształcenia należały:

- chęć pozostania w polskim systemie oświaty oraz kształcenia w języku ojczystym (mimo przebywania za granicą);
- zainteresowanie nauczaniem domowym, jako nowatorską, efektywną i alternatywną formą kształcenia;
- niedogodności kształcenia w placówkach masowych lub brak dobrej szkoły w okolicy;
- inne względy (np. dotyczące przekonań).

Skutki wdrożonych zmian w opinii nauczycieli i rodziców

Zebrane w trakcie kontroli informacje od dyrektorów i specjalistów¹⁵³ świadczą o tym, że w opinii większości tych osób (ok. 90%) wprowadzenie możliwości zorganizowania zindywidualizowanej ścieżki kształcenia

¹⁵² Funkcjonujących w województwach, na terenie, których realizowana była kontrola.

¹⁵³ W trakcie kontroli uzyskano wyjaśnienia od dyrektorów i specjalistów zatrudnionych w 20 szkołach objętych kontrolą (97), a także zwrócono się w trybie art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o NIK do dyrektorów 47 szkół nieobjętych kontrolą oraz dyrektorów 21 poradni psychologiczno-pedagogicznych, o opinię o szansach i zagrożeniach, wynikających z nowo wprowadzonych przepisów dotyczących indywidualizacji kształcenia.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

dla uczniów, mających trudności w funkcjonowaniu w grupie przyniosło i będzie przynosić pozytywne zmiany.

Możliwość zorganizowania uczniom, objętym kształceniem specjalnym, części zajęć indywidualnie lub w grupie została oceniona przez ponad 40% respondentów, jako bardzo przydatna. Z dużej części wypowiedzi (specjalistów z pięciu szkół objętych kontrolą oraz informacji uzyskanych z 17 innych szkół) wynika jednak, że wiedza na temat specyfiki i organizacji tych zajęć nie jest powszechna.

Indywidualizacja nauczania to niezbędne narzędzie, dzięki któremu uczeń w dzisiejszej szkole przestaje być uczniem anonimowym i traktowanym masowo a nauczyciele odnosząc się do potrzeb poszczególnych uczniów, są w stanie coraz lepiej poznawać nie tylko dziecko, ale i siebie, swoje możliwości i umiejętności.

Bardzo często (ok. 60% wypowiedzi) pojawiała się opinia¹⁵⁴, że organizacja indywidualnego nauczania tylko w domu rodzinnym jest dla uczniów niezbyt korzystna, np. z uwagi na fakt, że wielu uczniów nie ma warunków w domu do nauki, nie można wykorzystać tablic multimedialnych, map geograficznych czy historycznych i innych pomocy dydaktycznych. Uczniowie pozbawieni są bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami. W niektórych przypadkach zamknięcie dziecka w domu może nawet prowadzić do wykluczenia społecznego lub powstawania postaw socjopatycznych. Zdaniem dyrektorów szkół bardziej pożądanym byłoby rozwiązanie pozwalające zespołom nauczycieli i specjalistów wskazywanie miejsca nauczania indywidualnego dzieci niepełnosprawnych. Nauczanie indywidualne prowadzone w całości lub w części w szkole (oczywiście, gdy pozwala na to stan zdrowia dzieci) dałoby możliwość zagwarantowania lepszych warunków nauczania z wykorzystaniem bazy szkoły oraz zdecydowanie większą możliwość integracji z grupą rówieśniczą, poprzez np. wspólne spożywanie posiłków, wspólne spędzanie czasu podczas przerw. Zwracali oni także uwagę na trudności organizacyjne związane z przeniesieniem indywidualnego nauczania tylko do domu, np. problemy z dojazdem nauczycieli do ucznia, konieczność pracy w godzinach popołudniowych oraz mało komfortowe warunki nauczania w domu uczniów. Zmiany te są, ich zdaniem, utrudnieniem dla rodzin, w których dzieci niepełnosprawne nie mogły korzystać z edukacji włączającej.

Pozytywnymi efektami wdrożenia nowych przepisów związanych z indywidualizacją kształcenia może być:

- stworzenie alternatywy dla indywidualnego nauczania;
- poprawa wyników nauczania uczniów, którzy realizowali zajęcia indywidualnie;
- poszerzenie oferty zajęć pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym rozwijających umiejętności uczenia się;
- zmniejszenie liczby konfliktów rówieśniczych.

Zagrożeniami dla efektywnego wprowadzenia indywidualizacji były w opinii nauczycieli i specjalistów:

¹⁵⁴ Wyraził ją co najmniej jeden nauczyciel z 80% skontrolowanych szkół.

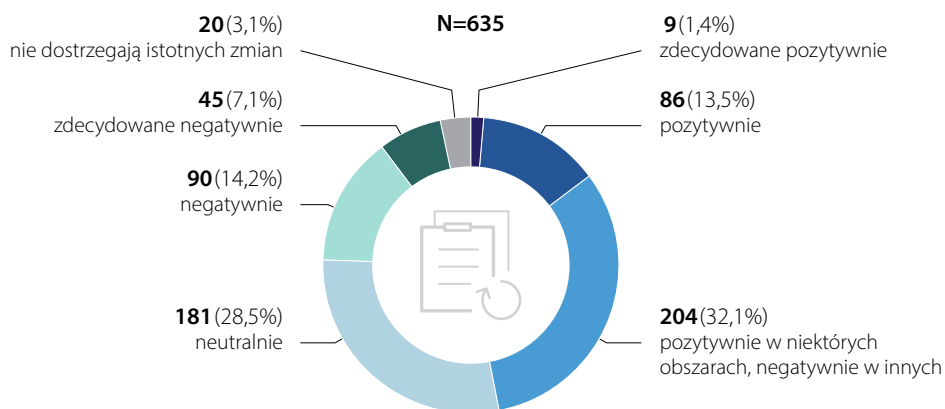
WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- brak możliwości pełnego prowadzenia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej uczniów (niedobór narzędzi i szkoleń oraz brak psychologa w szkołach);
- problemy z zapewnieniem w małych szkołach nauczycieli do realizacji i warunków lokalowych do organizacji zindywidualizowanych ścieżek (zajęcia z części przedmiotów powinny być prowadzone równoległe z zajęciami w klasie);
- nieokreślenie konkretnego wymiaru godzin zajęć realizowanych indywidualnie z uczniem;
- kwestie finansowe związane z nieujęciem zindywidualizowanej ścieżki w części oświatowej subwencji ogólnej, stąd organy prowadzące najczęściej wyrażają zgodę na 1-2 godziny tygodniowo dla ucznia;
- stawianie coraz wyższych wymagań przez rodziców i uczniów, co w rezultacie często przestaje być współpracą, a staje się presją.

Tylko ok. 15% nauczycieli, którzy wzięli udział w ankiecie, pozytywnie lub zdecydowanie pozytywnie oceniło zmiany wprowadzone w przepisach oświatowych po 1 września 2017 r. Największa grupa (32%) niektóre ze zmian ocenia negatywnie, a 21% wszystkie wprowadzone zmiany ocenia negatywnie. W uzasadnieniu tych ocen najczęściej pojawiało się stwierdzenie, że źle oceniano bezwzględny zakaz organizacji indywidualnego nauczania w szkole (infografika 16).

Infografika nr 16

Jak oceniali nauczyciele zmiany w przepisach oświatowych w zakresie indywidualizacji kształcenia wprowadzone po 1 września 2017 r.

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników ankiety nauczycieli (N=635).

Zdania rodziców na temat skutków wprowadzonych zmian były podzielone. Aż 36,6% z nich nie miało zdania na ten temat (prawdopodobnie nie chcieli w tej kwestii wypowiadać się rodzice uczniów, których dzieci nie miały potrzeby korzystać z diagnoz prowadzonych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, co dotyczyło prawie 68% respondentów). Z pozostałej grupy 32% widziało zdecydowanie polepszenie, 35% niewielkie polepszenie a pozostali rodzice uznali, że nastąpiło pogorszenie w jednym lub wszystkich obszarach udzielania wsparcia po wdrożeniu nowych przepisów.

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe

Czy wprowadzone w latach 2017–2018 zmiany legislacyjne wpłynęły na poprawę indywidualizacji procesu nauczania?

Cel główny kontroli

1. Czy wdrożenie zmian dotyczących procesu indywidualizacji nauczania przygotowano i zrealizowano prawidłowo?
2. Czy prawidłowo monitorowano wdrażanie zmian dotyczących indywidualizacji procesu nauczania?
3. Czy uzyskano zakładane efekty zmian dotyczących indywidualizacji procesu nauczania?

Cele szczegółowe

Kontrolą objęto 20 szkół podstawowych¹⁵⁵ z terenu województw: lubelskiego, opolskiego, kujawsko-pomorskiego, świętokrzyskiego i wielkopolskiego oraz pięć kuratoriów oświaty w tych województwach. Doboru szkół dokonano w sposób celowy, na podstawie danych SIO. Uwzględniono placówki, w których w roku szkolnym 2018/2019 realizowane były: indywidualne nauczanie, zindywidualizowana ścieżka kształcenia, nauczanie domowe, indywidualny tok nauki lub program nauki oraz kształcenie specjalne uczniów. Przy wyborze szkół podstawowych uwzględniono placówki, w których nastąpił spadek liczby uczniów korzystających z indywidualnego nauczania w roku szkolnym 2018/2019 w stosunku do roku 2016/2017. Badaniem kontrolnym dotyczącym realizacji wszystkich celów szczegółowych objęto 20 szkół podstawowych. W kuratoriach oświaty badaniu poddano pierwszy i drugi cel szczegółowy.

Zakres podmiotowy

Kontrolę przeprowadzono z uwzględnieniem kryteriów legalności, celowości, gospodarności i rzetelności (kuratoria oświaty) oraz legalności, gospodarności i rzetelności (szkoły).

Kryteria kontroli

Kontrola została podjęta z inicjatywy własnej NIK, była realizowana w okresie od 4 października 2019 r. do 3 lutego 2020 r.

Postępowanie kontrolne

Lata szkolne 2017/2018 i 2018/2019 z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały związek z przedmiotem kontroli.

Okres objęty kontrolą

W związku z kontrolą zasięmano, w trybie art. 29 ust. 1 pkt 1 i pkt 2 lit. f ustawy o NIK, informacji w:

Działania na podstawie art. 29 ustawy o NIK

- Ministerstwie Edukacji Narodowej, dotyczącej podejmowanych działań mających na celu przeciwdziałanie negatywnym skutkom wprowadzonych zmian oraz wyników nadzoru;
- 23 poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w których wydano dużo orzeczeń i opinii dotyczących indywidualizacji kształcenia uczniów, odnośnie stosowanego modelu diagnozowania uczniów, którym kłopoty zdrowotne nie pozwalają na uczestniczenie w zajęciach z całymi klasami;

¹⁵⁵ Tj. 16 szkół ogólnodostępnych oraz cztery, w których funkcjonowały oddziały integracyjne (SP w Zamościu, SP w Karczmiskach, SP w Zdieszowicach oraz SP w Suchedniowie).

ZAŁĄCZNIKI

- 85 szkołach nieobjętych kontrolą, w których realizowano zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia i kształcenie specjalne uczniów poprzednio realizujących indywidualne nauczanie, nauczanie domowe oraz indywidualny program (tok) nauki;
- Ośrodka Rozwoju Edukacji i Instytucie Badań Edukacyjnych, dotyczących realizowanych projektów i działań związanych z indywidualizacją kształcenia.

Przeprowadzono także badania społeczne (badania ankietowe) wśród rodziców uczniów oraz nauczycieli w szkołach objętych kontrolą.

Stan realizacji wniosków pokontrolnych

W wyniku kontroli skierowano 25 wystąpień pokontrolnych, w których sformułowano 70 wniosków – 45 z nich zrealizowano, 18 pozostaje w trakcie realizacji, a siedem nie zostało jeszcze zrealizowanych.

Zastrzeżenia do wystąpień pokontrolnych

Kierownicy jednostek objętych kontrolą nie wnieśli zastrzeżeń do wystąpień pokontrolnych.

Jednostki objęte kontrolą

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*
1.	Delegatura NIK w Bydgoszczy	Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, ul. Konarskiego 1–3, 85-066 Bydgoszcz	Marek Gralik	pozytywna
2.		Szkoła Podstawowa im. św. Franciszka z Asyżu w Świekatowie, ul. Dworcowa 20a, 86-182 Świekatowo	Hanna Jaremba	negatywna
3.		Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego w Różannie, Różanna 32, 86-122 Bukowiec	Halina Garczewska	w formie opisowej
4.		Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Łubiance ul. Chełmińska 1, 87-152 Łubianka	Honorata Żeglarska, od 1 września 2019 r. Jacek Żebrowski, od 1 września 2012 r. do 31 sierpnia 2019 r.	pozytywna
5.		Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Nieszawie ul. Zjazd 5, 87-730 Nieszawa	Piotr Śliwiak	w formie opisowej
6.	Delegatura NIK w Kielcach	Kuratorium Oświaty w Kielcach al. IX Wieków Kielce 3, 25-516 Kielce	Kazimierz Mądzik	pozytywna
7.		Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2 im. Ignacego Jana Paderewskiego ul. Niepodległości 4, 28-200 Staszów	Dariusz Kubalski, od 1 września 2018 r. Jan Gromniak do 31 sierpnia 2018 r.	w formie opisowej

ZAŁĄCZNIKI

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*
8.	Delegatura NIK w Kielcach	Szkoła Podstawowa im. księcia Józefa Poniatowskiego w Bolechowicach, ul. Szkolna 7, 32-082 Bolechowice	Urszula Wierzbicka	w formie opisowej
9.		Samorządowa Szkoła Podstawowa nr 1 im. Emilii Peck w Suchedniowie, ul. Szarych Szeregów 6, 26-130 Suchedniów	Zdzisław Wojnarski	w formie opisowej
10.		Publiczna Szkoła Podstawowa nr 3 im. płk. Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” w Busku-Zdroju, ul. Profesora Józefa Wacława Grotta 3, 28-100 Busko-Zdrój	Marek Madetko	pozytywna
11.	Delegatura NIK w Opolu	Kuratorium Oświaty w Opolu, ul. Piastowska 14, 45-081 Opole	Michał Siek	pozytywna
12.		Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Józefa Wybickiego w Głuchołazach, ul. I. Kraszewskiego 30, 48-340 Głuchołazy	Tomasz Łacny, od 1 września 2019 r. Elżbieta Kozdraś, od 1 września 2013 r. do 31 sierpnia 2018 r.	w formie opisowej
13.		Publiczna Szkoła Podstawowa nr 3 im. Władysława Sikorskiego w Zdziechowicach, ul. Nowa 3, 47-330 Zdziechowice	Marzena Drabik-Klimek, od 1 września 2019 r. Małgorzata Ambroży, do 31 sierpnia 2019 r.	pozytywna
14.		Publiczna Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego w Komprachcicach, ul. Szkolna 18, 46-070 Komprachcice	Bogumiła Sawaryn	pozytywna
15.		Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Janusza Korczaka w Niemodlinie, 49-100 Niemodlin, ul. Reymonta 9	Krystyna Działuk	pozytywna
16.	Delegatura NIK w Poznaniu	Kuratorium Oświaty w Poznaniu ul. Kościuszki 93, 61-716 Poznań	Elżbieta Leszczyńska	pozytywna
17.		Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Tulcach, ul. Poznańska 1, 63-004 Tulce	Andrzej Szymczak	w formie opisowej

ZAŁĄCZNIKI

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*
18.	Delegatura NIK w Poznaniu	Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Świąciechowie, ul. Szkolna 15, 64-115 Świąciechowa	Mirosław Grzelczyk, od 1 września 2018 r. Danuta Harasim, od 1 września 2012 r. do 31 sierpnia 2018 r.	w formie opisowej
19.		Szkoła Podstawowa im. Kawalerów Orderu Uśmiechu w Kobylnicy ul. Poznańska 50, 62-006 Kobylnica	Anna Bestyńska,	w formie opisowej
20.		Szkoła Podstawowa nr 3 z Oddziałami Dwujęzycznymi w Zespole Szkół w Luboniu, ul. Armii Poznań 27, 62-030 Luboń	Anita Plumińska-Mieloch, od 1 września 2018 r. Grażyna Leciej, od 1 września 2014 r. do 31 sierpnia 2018 r.	pozytywna
21.	Delegatura w Lublinie	Kuratorium Oświaty w Lublinie, ul. 3 maja 6, 20-950 Lublin,	Teresa Misiuk	pozytywna
22.		Szkoła Podstawowa im. A. Mickiewicza w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Józefowie nad Wisłą, ul. Opolska 10a, 24-340 Józefów Nad Wisłą	Joanna Suchowolak	w formie opisowej
23.		Szkoła Podstawowa nr 46 im. Króla Jana III Sobieskiego, ul. Biedronki 13, 20-543 Lublin	Alina Broniowska, od 1 września 2019 r. Alina Aleksandrowicz, od 1 września 2007 r. do 31 sierpnia 2019 r.	pozytywna
24.		Szkoła Podstawowa nr 10 z Oddziałami Integracyjnymi im. W. Łukasińskiego, ul. Peowiaków 30A, 22-400 Zamość	Dorota Pintal	pozytywna
25.		Szkoła Podstawowa im. M. Rataja w Zespole Szkół w Karczmiskach, ul. Szkolna 2, 24-310 Karczmiska Pierwsze	Piotr Długosz	w formie opisowej

Wykaz ocen kontrolowanych jednostek

Nazwa jednostki kontrolowanej	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
	prawidłowe	nieprawidłowe
Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, ul. Konarskiego 1-3, 85-066 Bydgoszcz	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powołano koordynatorów ds. edukacji włączającej i specjalnych potrzeb edukacyjnych i zapewniono im odpowiednie szkolenia; ▪ prowadzono działania informacyjne dotyczące nowych rozwiązań; ▪ prawidłowo monitorowano zmiany dotyczące indywidualizacji procesu nauczania; ▪ arkusze organizacyjne szkół zostały zaopiniowane terminowo i zgodnie z obowiązującą w Kuratorium procedurą. ▪ Kurator podejmował działania wspierające uczniów zdolnych; ▪ większość wpływających skarg i odwołań związanych z pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz kwestiami indywidualizacji kształcenia były prawidłowo i terminowo rozpatrywane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w trzech postępowaniach w sprawie odwołań od orzeczeń wydanych przez zespoły orzekające w poradniach psychologiczno-pedagogicznych stwierdzono prowadzenie działań z przekroczeniem terminów.
Szkoła Podstawowa im. św. Franciszka z Asyżu w Świątkowie, ul. Dworcowa 20a, 86-182 Świątkowo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ podejmowanie działań w zakresie organizacji indywidualizacji nauczania; ▪ aktywność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na finansowanie zajęć edukacyjnych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nieprawidłowo znowelizowano dokumenty wewnętrzne oraz opracowano program wychowawczo-profilaktyczny; ▪ nie zrealizowano wszystkich obowiązkowych zajęć edukacyjnych wynikających z ramowego planu nauczania; ▪ w indywidualnym nauczaniu nie prowadzono zajęć w indywidualnym kontakcie z uczniem, w miejscu jego pobytu; ▪ nieprawidłowo organizowano kształcenie specjalne; ▪ nie zapewniono realizacji części zaleceń zawartych w orzeczeniach o potrzebie tego kształcenia; ▪ IPET nie zawierały treści wymaganych przepisami prawa; ▪ zajęcia rewalidacyjne planowane były w sposób uniemożliwiający uczniom udział w zajęciach lekcyjnych oddziału klasowego; ▪ pomocą psychologiczno-pedagogiczną w zalecanych formach nie objęto znacznej części uczniów posiadających opinie poradni psychologiczno-pedagogicznych; ▪ nieprawidłowo dokumentowano procesy indywidualizacji kształcenia; ▪ nieprawidłowo wykazano dane w SIO.

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		
Nazwa jednostki kontrolowanej	prawidłowe	nieprawidłowe
Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego w Różannie, Różanna 32, 86-122 Bukowiec	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo znowelizowano dokumenty wewnętrzne oraz opracowano program wychowawczo-profilaktyczny; ▪ identyfikowano trudności edukacyjne uczniów i prowadzono ich diagnozę pedagogiczną; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ wdrożone zmiany, polegające na odejściu od nauczania indywidualnego na rzecz zindywidualizowanej ścieżki kształcenia pozwoliły na uzyskanie znaczącej poprawy funkcjonowania w zespole rówieśniczym. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ realizacja zajęć nauczania indywidualnego w niepełnym wymiarze godzinowym; ▪ nie zawsze planowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ nierzetelne prowadzenie kontroli w ramach nadzoru pedagogicznego; ▪ nie planowano zajęć rozwijających umiejętności uczenia się i zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne uczniów (nie zbadano potrzeb); ▪ nie zaplanowano i nie zrealizowano zajęć logopedycznych w przypadku jednego ucznia.
Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Łubiance ul. Chełmińska 1, 87-152 Łubianka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów; ▪ wdrożone zmiany, polegające na odejściu od nauczania indywidualnego na rzecz zindywidualizowanej ścieżki kształcenia pozwoliły na uzyskanie znaczącej poprawy funkcjonowania w zespole rówieśniczym. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nieprawidłowo znowelizowano statut; ▪ dyrektor nie zabezpieczył realizacji prawa rodziców do udziału w tworzeniu i modernizacji WOPFU i IPET poprzez ich pisemne zawiadomianie o posiedzeniach zespołów.
Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Nieszawie ul. Zjazd 5, 87-730 Nieszawa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań ▪ monitorowano realizację IPET; ▪ wyniki monitorowania i ewaluacji były analizowane we współpracy z rodzicami i placówkami działającymi na rzecz dziecka i jego rodziny; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmian nie wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ dokumenty wewnętrzne nie uwzględniały wszystkich zmian w przepisach regulujących system oświaty; ▪ nie uchwalono programu wychowawczo-profilaktycznego; ▪ nieprawidłowo sporządzano IPET; ▪ nie zaplanowano adekwatnych form wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ nieprawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę.

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		
Nazwa jednostki kontrolowanej	prawidłowe	nieprawidłowe
Kuratorium Oświaty w Kielcach al. IX Wieków Kielc 3, 25-516 Kielce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powołano koordynatorów ds. edukacji włączającej i specjalnych potrzeb edukacyjnych i zapewniono im odpowiednie szkolenia; ▪ prowadzono działania informacyjne dotyczące nowych rozwiązań; ▪ prawidłowo monitorowano zmiany dotyczące indywidualizacji procesu nauczania; ▪ arkusze organizacyjne szkół zostały zaopiniowane terminowo i zgodnie z obowiązującą w Kuratorium procedurą; ▪ Kurator podejmował działania wspierające uczniów zdolnych; ▪ wpływające skargi związane z pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz kwestiami indywidualizacji kształcenia były prawidłowo i terminowo rozpatrywane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nie podjęto z odpowiednim wyprzedzeniem działań zapewniających rodzicom uczniów kompleksową informację o wdrażanych zmianach; ▪ nie przestrzegano wymogu przekazywania rodzicom uczniów objętych kształceniem specjalnym pisemnej informacji o terminach posiedzeń zespołów dokonujących WOPFU i IPET; ▪ dla dwóch z trzech uczniów objętych kształceniem specjalnym, których dokumentację analizowano, nie dokonywano prawidłowo okresowej ewaluacji tej oceny oraz efektywności udzielanej pomocy ▪ nie monitorowano oraz nie dokonywano ocen efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej; ▪ nie zapewniono zespolowości w sporządzeniu IPET, WOPFU; ▪ nie zawsze zapewniano prowadzenie zajęć rewalidacyjnych przez odpowiednich specjalistów; ▪ dla uczniów mających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego i o potrzebie nauczania indywidualnego zorganizowano część indywidualnych zajęć edukacyjnych na terenie szkoły; ▪ nie zorganizowano dla części uczniów zaleconych zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, zajęć korekcyjno-kompensacyjnych oraz zajęć dydaktyczno-wyrównawczych; ▪ nadzór nad realizacją wdrożonych zmian nie był skuteczny; ▪ nieprawidłowo prowadzono i archiwizowano dokumentację związaną z indywidualizacją procesu kształcenia.
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2 im. Ignacego Jana Paderewskiego ul. Niepodległości 4, 28-200 Staszów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ opracowano wewnętrzne regulacje i procedury; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne, potrzeby rozwojowe i sytuację rodzinną uczniów; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę i indywidualne nauczanie oraz zapewniono warunki do realizacji obowiązku szkolnego poza szkołą; ▪ dyrektor wspomagał nauczycieli w procesie wdrażania indywidualizacji kształcenia w Szkole; ▪ indywidualizacja kształcenia uczniów przyniosła pozytywne efekty. 	

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		
Nazwa jednostki kontrolowanej	prawidłowe	nieprawidłowe
<p>Szkoła Podstawowa im. księcia Józefa Poniatowskiego w Bolechowicach, ul. Szkoła 7, 32-082 Bolechowice</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdiagnozowane potrzeby były podstawą do sporządzenia IPET; ▪ prawidłowo zorganizowano nauczanie indywidualne oraz zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji podejmowanych działań w odniesieniu do uczniów objętych kształceniem specjalnym, w tym dokonywano oceny efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz realizacji wsparcia zaplanowanego w IPET. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ statut i program profilaktyczno-wychowawczy nie zawierał wymaganych zapisów; ▪ nieprawidłowe opracowanie IPET; ▪ plany zajęć indywidualnych i ścieżki opracowano niezgodnie z zasadami higieny kształcenia ucznia; ▪ nie organizowano zajęć rozwijających umiejętności ucznia się; ▪ nie objęto uczniów zajęciami logopedycznymi; ▪ nie oceniano efektywności zindywidualizowanej ścieżki; ▪ zaplanowanie zajęć rewalidacyjnych w wymiarze niższym niż wymagany przepisami. ▪ nieprawidłowo dokumentowano realizację ścieżki; ▪ nie realizowania nowych, dostępnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
<p>Samorządowa Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Emilii Peck w Suchedniowie, ul. Szarych Szeregów 6, 26-130 Suchedniów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe oraz sytuację rodzinną uczniów; ▪ zindywidualizowanymi formami kształcenia objęto uczniów Szkoły posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego; ▪ dokonywano wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego; ▪ nauczyciele wspomagający uczniów objętych badaniem, prowadzący zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne i integracji sensorycznej posiadali wymagane kwalifikacje; ▪ w szkole osiągnęto pozytywne wyniki nauczania w przypadku uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką kształcenia oraz większości uczniów z niepełnosprawnościami. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nie zaktualizowano w Szkole wewnętrznych regulacji i procedur; ▪ w większości poddanych analizie WOPFU nie zawarto wszystkich wymaganych zagadnień; ▪ nie zapewniono zespoleń przy sporządzaniu WOPFU; ▪ nieprawidłowe opracowywanie IPET; ▪ nie dokonywano modyfikacji IPET; ▪ część zajęć rewalidacyjnych była jednak prowadzona przez osoby, które nie miały odpowiednich kwalifikacji; ▪ dokumentacja związana z indywidualizacją procesu kształcenia nie zawsze była prowadzona rzetelnie; ▪ zanotowano przypadek przekroczenia dopuszczalnej liczebności grup, w których prowadzono zajęcia dydaktyczno-wychowawcze; ▪ nie zapewniono realizacji zajęć rozwijających umiejętności ucznia się.

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		nieprawidłowe
Nazwa jednostki kontrolowanej	prawidłowe	
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 3 im. Plk. Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” w Busku-Zdroju, ul. Profesora Józefa Wacława Grotta 3, 28-100 Busko-Zdrój	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nie zapewniono zespółości w sporządzaniu IPET, WOPFU.
Kuratorium Oświaty w Opolu, ul. Piastowska 14, 45-081 Opole	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powołano koordynatorów ds. edukacji włączającej i specjalnych potrzeb edukacyjnych i zapewniono im odpowiednie szkolenia; ▪ prowadzono działania informacyjne dotyczące nowych rozwiązań; ▪ prawidłowo monitorowano zmiany dotyczące indywidualizacji procesu nauczania; ▪ arkusze organizacyjne szkół zostały zaopiniowane terminowo i zgodnie z obowiązującą w Kuratorium procedurą. ▪ Kurator podejmował działania wspierające uczniów zdolnych; ▪ wpływające skargi związane z pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz kwestiami indywidualizacji kształcenia były prawidłowo i terminowo rozpatrywane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprzez brak aktualizacji zamieszczanych na stronie internetowej Kuratorium linków lub przekierowań do stron internetowych MEN nie zapewniono pełnego dostępu zainteresowanym do materiałów informacyjnych dotyczących tematyki związanej z pomocą psychologiczno-pedagogiczną, w tym indywidualizacją procesu kształcenia; ▪ opinie do niektórych arkuszy organizacji szkół lub aneksów do tych arkuszy wydano z naruszeniem przepisów rozporządzenia w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli; ▪ w trakcie opiniowania niektórych arkuszy organizacji szkół dopuszczono do naruszenia procedur wewnętrznych obowiązujących w kuratorium.
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2 im. Józefa Wybickiego w Głucholazach, ul. I. Kraszewskiego 30, 48-340 Głucholązy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dostosowano większość wewnętrznych dokumentów do nowych przepisów; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów oraz sytuację społeczną; ▪ organizowano dla nich formy indywidualnego kształcenia adekwatne do rozpoznanych zdolności i trudności w nauczaniu; ▪ współpracowano z rodzicami uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo opracowano WOPFU; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia oraz przeprowadzono rozpoznawanie potrzeb zespołów uczniowskich w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej; ▪ prowadzono dokumentację dotyczącą kształcenia specjalnego, nauczania indywidualnego i zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, potwierdzającą pozytywne efekty prowadzonej indywidualizacji kształcenia uczniów; ▪ realizowano zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, rozwijanie zdolności uczenia oraz zajęcia logopedyczne. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nie zapewniono prawidłowego ustalenia programu profilaktyczno-wychowawczego; ▪ z opóźnieniem podjęto działania informujące o zmianach w przepisach dotyczących indywidualizacji; ▪ nierzetelnie opracowano część WOPFU; ▪ przypadki prowadzenia zajęć z uczniami objętymi kształceniem specjalnym lub indywidualnym nauczaniem przez specjalistów nieposiadających odpowiedniego przygotowania; ▪ nierzetelnie prowadzono dokumentację indywidualizacji kształcenia; ▪ nieprawidłowo sporządzono sprawozdanie z nadzoru pedagogicznego.

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		nieprawidłowe
Nazwa jednostki kontrolowanej	prawidłowe	
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 3 im. Władysława Sikorskiego w Dziesięzowicach, ul. Nowa 3, 47-330 Dziesięzowice	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	
Publiczna Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego w Komprachcicach, ul. Szkolna 18, 46-070 Komprachcice	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nie zapewniono w pełni prawidłowego dokumentowania prac zespołów, które opracowały IPET.
Szkoła Podstawowa nr 1 im. Janusza Korczaka w Niemodlinie, 49-100 Niemodlin, ul. Reymonta 9	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ dla większości uczniów zaplanowano adekwatne formy wsparcia; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nie zapewniono prawidłowego ustalenia programu profilaktyczno-wychowawczego; ▪ nie w pełnym zakresie realizowano formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej wskazane w orzeczeniach (korekcyjno-kompensacyjnych, dydaktyczno-wyrównawczych, logopedycznych oraz zajęć z psychologiem); ▪ nie przeprowadzono wszystkich wskazanych zajęć rewalidacyjnych.

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		nieprawidłowe
Nazwa jednostki kontrolowanej	prawidłowe	
Kuratorium Oświaty w Poznaniu ul. Kościuszki 93, 61-716 Poznań	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powołano koordynatorów ds. edukacji włączającej i specjalnych potrzeb edukacyjnych i zapewniono im odpowiednie szkolenia; ▪ prowadzono działania informacyjne dotyczące nowych rozwiązań; ▪ prawidłowo monitorowano zmiany dotyczące indywidualizacji procesu nauczania; ▪ arkusze organizacyjne szkół zostały zaopiniowane terminowo i zgodnie z obowiązującą w Kuratorium procedurą. ▪ Kurator podejmował działania wspierające uczniów zdolnych; ▪ wpływające skargi związane z pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz kwestiami indywidualizacji kształcenia były prawidłowo i terminowo rozpatrywane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nie zrealizowano pełnego zakresu zajęć w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej; ▪ nieprawidłowy nadzór dyrektora szkoły.
Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Tulcach, ul. Poznańska 1, 63-004 Tulce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ dla większości uczniów zaplanowano adekwatne formy wsparcia; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nieprawidłowo zmodyfikowano statut szkoły; ▪ nierzetelnie sporządzano IPET; ▪ niezaplanowanie form wsparcia, zgodnych z zaleceniami; ▪ niewłaściwie organizowano pomoc psychologiczno-pedagogiczną; ▪ zajęcia prowadziły osoby bez wymaganych kwalifikacji; ▪ niewłaściwe dokumentowanie wsparcia w ramach indywidualizacji procesu kształcenia.
Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Święciechowie, ul. Szkolna 15, 64-115 Święciechowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET, i innych programów; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nieprawidłowo zmodyfikowano statut szkoły; ▪ nierzetelnie sporządzano IPET; ▪ niezaplanowanie form wsparcia, zgodnych z zaleceniami; ▪ niewłaściwie organizowano pomoc psychologiczno-pedagogiczną; ▪ zajęcia prowadziły osoby bez wymaganych kwalifikacji; ▪ niewłaściwe dokumentowanie wsparcia w ramach indywidualizacji procesu kształcenia.
Szkoła Podstawowa im. Kawalerów Orderu Uśmiechu w Kobylnicy ul. Poznańska 50, 62-006 Kobylnica	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nieprawidłowa organizacja zajęć rewalidacyjnych; ▪ niesporządzanie WOPFU.

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		
Nazwa jednostki kontrolowanej	nieprawidłowe	
	prawidłowe	
Szkoła Podstawowa nr 3 z Oddziałami Dwujęzycznymi w Zespole Szkół w Luboniu, ul. Armii Poznań 27, 62-030 Luboń	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów.
Kuratorium Oświaty w Lublinie, ul. 3 maja 6, 20-950 Lublin	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powołano koordynatorów ds. edukacji włączającej i specjalnych potrzeb edukacyjnych i zapewniono im odpowiednie szkolenia; ▪ prowadzono działania informacyjne dotyczące nowych rozwiązań; ▪ prawidłowo monitorowano zmiany dotyczące indywidualizacji procesu nauczania; ▪ arkusze organizacyjne szkół zostały zaopiniowane terminowo i zgodnie z obowiązującą w Kuratorium procedurą; ▪ Kurator podejmował działania wspierające uczniów zdolnych; ▪ wpływające skargi związane z pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz kwestiami indywidualizacji kształcenia były prawidłowo i terminowo rozpatrywane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nieprawidłowo opracowano i prowadzono dokumentację związaną z indywidualizacją kształcenia; ▪ nie dostosowano do obowiązujących przepisów wzorów dokumentów wynikających ze zmienionej procedury organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej; ▪ nierzetelnie opracowano IPET; ▪ wydano jedną decyzję w sprawie zwolnienia ucznia z zajęć wychowania fizycznego, w której wskazano nieprawidłowy okres zwolnienia; ▪ nie wykazano w dziennikach przeprowadzenia zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
Szkoła Podstawowa im. A. Mickiewicza w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Józefowie nad Wisłą, ul. Opolska 10a, 24-340 Józefów Nad Wisłą	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wdrożono procedury dostosowane do nowych uregulowań oraz informowano o nich rodziców uczniów; ▪ zdiagnozowane potrzeby uczniów, posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, były podstawą do sporządzenia IPET; ▪ prawidłowo zorganizowano nauczanie indywidualne, zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia oraz indywidualny program kształcenia z matematyki; ▪ prowadzono rozpoznanie potrzeb i możliwości uczniów w oddziałach klasowych w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej; ▪ realizowano formy wsparcia w postaci m.in. zajęć rozwijających uzdolnienia, dydaktyczno-wyrównawczych oraz zajęć specjalistycznych; ▪ podjęto działania organizacyjne umożliwiające realizację dwóch nowo wprowadzonych form, tj. zajęć rozwijających umiejętności uczenia się i rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, nie prowadzono ich jednak w sposób systematyczny i zindywidualizowany. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nieprawidłowo opracowano i prowadzono dokumentację związaną z indywidualizacją kształcenia; ▪ nie dostosowano do obowiązujących przepisów wzorów dokumentów wynikających ze zmienionej procedury organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej; ▪ nierzetelnie opracowano IPET; ▪ wydano jedną decyzję w sprawie zwolnienia ucznia z zajęć wychowania fizycznego, w której wskazano nieprawidłowy okres zwolnienia; ▪ nie wykazano w dziennikach przeprowadzenia zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Stany mające wpływ na wydaną ocenę:		
Nazwa jednostki kontrolowanej	prawidłowe	nieprawidłowe
Szkoła Podstawowa nr 46 im. Króla Jana III Sobieskiego, ul. Biedronki 13, 20-543 Lublin	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ opóźnienie w opracowaniu IPET.
Szkoła Podstawowa Nr 10 z Oddziałami Integracyjnymi im. W. Łukasńskiego, ul. Peowiaków 30A, 22-400 Zamość	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany wdrażano systemowo, regularnie i adekwatnie do potrzeb; ▪ prawidłowo rozpoznawano możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe uczniów; ▪ prawidłowo sporządzano IPET; ▪ zaplanowano adekwatne formy wsparcia dla uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano zindywidualizowaną ścieżkę; ▪ skutecznie monitorowano indywidualizację kształcenia; ▪ dokonywano okresowej ewaluacji IPET; ▪ prawidłowo dokumentowano realizację zaplanowanych działań; ▪ dyrektor prawidłowo podejmował, wymagane przepisami oświatowymi, działania związane z indywidualizacją procesu kształcenia uczniów. 	
Szkoła Podstawowa im. M. Rataja w Zespole Szkół w Karczmiskach, ul. Szkolna 2, 24-310 Karczmiska Pierwsze	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wdrożono procedury dostosowane do nowych uregulowań oraz informowano o nich rodziców uczniów; ▪ zdiagnozowane potrzeby były podstawą do sporządzenia indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych i zaplanowania form wsparcia uczniów objętych kształceniem specjalnym; ▪ prawidłowo zorganizowano indywidualny tok nauki; ▪ prowadzono rzetelne rozpoznanie potrzeb i możliwości uczniów w oddziałach klasowych w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej; ▪ prawidłowo dokumentowano i monitorowano realizację zaplanowanych działań w odniesieniu do uczniów objętych indywidualizacją procesu nauczania, a także dokonywano ich ewaluacji. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nierzetelne sporządzanie IPET; ▪ nieprzekazania rodzicom uczniów kopii WOPFU i IPET; ▪ błędne dane przekazano do SIO.

6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno- -ekonomicznych

Indywidualizacja kształcenia – przepisy ogólne

Obowiązek indywidualizacji w procesie nauczania i wychowania wynika z art. 1 pkt 5 ustawy *Prawo oświatowe*, zgodnie z którym system oświaty zapewnia dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej. Jak stanowi art. 1 pkt 7 i 8 tej ustawy, system oświaty ma zapewniać także:

- opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;
- opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie.

Zgodnie z art. 1 pkt 20 ww. ustawy, system oświaty zapewniać ma także warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego.

Zróżnicowane możliwości dostosowania organizacji kształcenia oraz formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w zależności od potrzeb ucznia, wskazane są w ustawie *Prawo oświatowe* oraz w rozporządzeniach Ministra Edukacji Narodowej, m.in. w sprawie:

- kształcenia specjalnego,
- pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- indywidualnego nauczania,
- indywidualnego programu lub toku nauki.

Potrzebę indywidualizacji kształcenia regulują także inne przepisy. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* ujmując indywidualizację nauczania jako podstawową zasadę pracy z uczniem i sposób organizacji nauczania. Przykładowo, w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (załącznik nr 2 do *rozporządzenia*) wskazano, że szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Jeśli nauczyciel pozwoli uczniowi na osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości, wówczas ma on szansę na rozwój ogólny i edukacyjny. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej

strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Z kolei zgodnie z § 2 *rozporządzenia w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*, wymagania edukacyjne dostosowuje się do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia:

- 1) posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – na podstawie tego orzeczenia oraz ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym,
- 2) posiadającego orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania – na podstawie tego orzeczenia;
- 3) posiadającego opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, wskazującą na potrzebę takiego dostosowania – na podstawie tej opinii;
- 4) nieposiadającego orzeczenia lub opinii wymienionych w pkt 1–3, który jest objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole – na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia dokonanego przez nauczycieli i specjalistów;
- 5) posiadającego opinię lekarza o ograniczonych możliwościach wykonywania przez ucznia określonych ćwiczeń fizycznych na zajęciach wychowania fizycznego – na podstawie tej opinii.

Zgodnie z art. 127 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe*, kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież niepełnosprawne, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym, wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Kształcenie to może być prowadzone m.in. w formie nauki w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych lub integracyjnych czy z oddziałami integracyjnymi. Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się odpowiednio program wychowania przedszkolnego i program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET), uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego (art. 127 ust. 3 ww. ustawy). Orzeczenia te wydają zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym w poradniach specjalistycznych. Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego określa zalecane formy kształcenia specjalnego, z uwzględnieniem rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia niepełnosprawności intelektualnej (art. 127 ust. 10 ustawy).

Zgodnie z § 5 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego* przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, inne formy wychowania przedszkolnego, szkoły, oddziały i ośrodki, o których mowa w § 2 ust. 1, zapewniają m.in.:

Indywidualizacja
w kształceniu
specjalnym

ZAŁĄCZNIKI

- realizację zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego;
- warunki do nauki, sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów;
- zajęcia specjalistyczne;
- inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów, w szczególności zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne;
- integrację uczniów ze środowiskiem rówieśniczym, w tym z uczniami pełnosprawnymi.

IPET określa m.in. (§ 6 ust. 1 ww. *rozporządzenia*):

- 1) zakres i sposób dostosowania odpowiednio programu wychowania przedszkolnego oraz wymagań edukacyjnych, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w szczególności przez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z uczniem;
- 2) zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem;
- 3) formy i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane;
- 4) działania wspierające rodziców ucznia oraz – w zależności od potrzeb – zakres współdziałania m.in. z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi;
- 5) zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego dla uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej;
- 6) zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia;
- 7) w przypadku uczniów niepełnosprawnych – w zależności od potrzeb – rodzaj i sposób dostosowania warunków organizacji kształcenia do rodzaju niepełnosprawności ucznia, w tym w zakresie wykorzystywania technologii wspomagających to kształcenie;
- 8) w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznych ocen – wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne, które są realizowane indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do pięciu uczniów.

Wielospecjalistyczne oceny mają uwzględniać w szczególności:

- 1) indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne, mocne strony, predyspozycje, zainteresowania i uzdolnienia ucznia;
- 2) w zależności od potrzeb, zakres i charakter wsparcia ze strony nauczycieli, specjalistów lub pomocy nauczyciela;

ZAŁĄCZNIKI

- 3) przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu ucznia, w tym bariery i ograniczenia utrudniające funkcjonowanie i uczestnictwo ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym oraz efekty działań podejmowanych w celu ich przezwyciężenia (§ 6 ust. 10).

IPET opracowuje zespół, który tworzą nauczyciele i specjaliści, prowadzący zajęcia z uczniem (§ 6 ust. 3 *rozporządzenia*). Zespół opracowuje IPET po dokonaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, uwzględniając diagnozę i wnioski sformułowane na jej podstawie oraz zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, we współpracy, w zależności od potrzeb, z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną (§ 6 ust. 4).

Program opracowuje się na okres, na jaki zostało wydane orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, nie dłuższy jednak niż etap edukacyjny. Program opracowuje się w terminie:

- 1) do dnia 30 września roku szkolnego, w którym uczeń rozpoczyna od początku roku szkolnego realizowanie wychowania przedszkolnego albo kształcenie odpowiednio w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, o których mowa w § 2 ust. 1, albo
- 2) 30 dni od dnia złożenia w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, o których mowa w § 2 ust. 1, orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego (§ 6 ust. 5 *rozporządzenia*).

Zgodnie z § 6 ust. 9 *rozporządzenia*, zespół, co najmniej dwa razy w roku szkolnym, dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, uwzględniając ocenę efektywności programu w zakresie, o którym mowa w ust. 1, oraz, w miarę potrzeb, dokonuje modyfikacji programu. Okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia i modyfikacji programu dokonuje się, w zależności od potrzeb, we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, a także – za zgodą rodziców ucznia – z innymi podmiotami.

Zgodnie z § 9 *rozporządzenia*, indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne opracowane dla uczniów przed dniem jego wejścia w życie, czyli przed dniem 1 września 2017 r. powinny być dostosowane do wymogów określonych w *rozporządzeniu* w terminie do 30 września 2017 r.

Jak wynika z § 6 ust. 1 pkt 8 *rozporządzenia w sprawie kształcenia specjalnego*, zajęcia edukacyjne, które są realizowane indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do 5 uczniów muszą zostać określone w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym opracowanym dla danego ucznia. W przypadku ucznia realizującego wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne indywidualnie lub w grupie liczącej do 5 uczniów, zgodnie ze wskazaniem zawartym w IPET – wielospecjalistyczna ocena ma uwzględniać także napotymane trudności w zakresie włączenia ucznia w zajęcia realizowane wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym (§ 6 ust. 10 pkt 3).

Zajęcia indywidualne
lub w grupie do 5 osób

Indywidualizacja
kształcenia
w ramach pomocy
psychologiczno-
pedagogicznej

Szczegółowo kwestie wspierania uczniów reguluje *rozporządzenie w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*. Zgodnie z § 2 ust. 1 *rozporządzenia*, pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym.

Potrzeba objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu, szkole i placówce może wynikać w szczególności z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, zaburzeń zachowania lub emocji, specyficznych trudności w uczeniu się¹⁵⁶, ale także ze szczególnych uzdolnień (§ 2 ust. 2 przedmiotowego *rozporządzenia*).

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana w szkole w trakcie bieżącej pracy z uczniem oraz przez zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów, a także w formie m.in.: klas terapeutycznych¹⁵⁷, zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz zajęć:

- rozwijających uzdolnienia¹⁵⁸;
- rozwijających umiejętności uczenia się;
- dydaktyczno-wyrównawczych¹⁵⁹;
- specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych¹⁶⁰, logopedycznych¹⁶¹, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne¹⁶² oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym¹⁶³ (§ 6 ust. 2 *rozporządzenia*).

¹⁵⁶ Chodzi o dysleksję, dysgrafię, dysortografię oraz dyskalkulię. Są to trudności w uczeniu się odnoszące się do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi (art. 4 pkt 33 ustawy *Prawo oświatowe*).

¹⁵⁷ Klasy terapeutyczne organizuje się dla uczniów wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania oraz długotrwałej pomocy specjalistycznej z uwagi na trudności w funkcjonowaniu w szkole lub oddziale wynikające z zaburzeń rozwojowych lub ze stanu zdrowia, posiadających opinię poradni, z której wynika potrzeba objęcia ucznia pomocą w tej formie (§ 13 ust. 1 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

¹⁵⁸ Dla uczniów szczególnie uzdolnionych; liczba uczestników zajęć nie może przekraczać ośmiu (§ 7 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

¹⁵⁹ Dla uczniów mających trudności w nauce, w szczególności w spełnianiu wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 8 (§ 15 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

¹⁶⁰ Dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi, w tym specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 5 (§ 8 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

¹⁶¹ Organizuje się je dla uczniów z deficytami kompetencji i zaburzeniami sprawności językowych. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 4 (§ 9 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

¹⁶² Organizuje się dla uczniów przejawiających trudności w funkcjonowaniu społecznym. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 10, chyba że zwiększenie liczby uczestników jest uzasadnione potrzebami uczniów (§ 10 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

¹⁶³ Dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi mających problemy w funkcjonowaniu w przedszkolu, szkole lub placówce oraz z aktywnym i pełnym uczestnictwem w życiu przedszkola, szkoły lub placówki. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 10 (§ 11 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

Do zadań nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów w szkole należy m.in. rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów, określanie ich mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień, a także podejmowanie działań sprzyjających rozwojowi kompetencji oraz potencjału uczniów w celu podnoszenia efektywności uczenia się i poprawy ich funkcjonowania (§ 20 ust. 1).

Zindywidualizowana ścieżka realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zindywidualizowana ścieżka kształcenia, zwane dalej „zindywidualizowaną ścieżką”, są nowym rozwiązaniem, wprowadzonym od 1 września 2017 r., które ma niejako zastąpić utraconą możliwość kształcenia indywidualnego w szkole. Szczegółowo kwestie dotyczące jej realizowania oraz treść opinii o potrzebie objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia określa § 12 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*. Jak stanowi § 12 ust. 1, zindywidualizowana ścieżka jest organizowana dla uczniów, którzy mogą uczęszczać do przedszkola lub szkoły, ale ze względu na trudności w funkcjonowaniu wynikające w szczególności ze stanu zdrowia nie mogą realizować wszystkich zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym i wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Zgodnie z § 12 ust. 2 zindywidualizowana ścieżka obejmuje wszystkie zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne, które są realizowane wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym oraz indywidualnie z uczniem.

Objęcie ucznia zindywidualizowaną ścieżką wymaga opinii publicznej poradni, z której wynika potrzeba objęcia ucznia pomocą w tej formie (§ 12 ust. 3). Uczeń objęty zindywidualizowaną ścieżką realizuje w danym przedszkolu lub w danej szkole program wychowania przedszkolnego lub programy nauczania, z dostosowaniem metod i form ich realizacji do jego indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, w szczególności potrzeb wynikających ze stanu zdrowia (§ 12 ust. 7). Na wniosek rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia dyrektor przedszkola lub szkoły ustala, z uwzględnieniem opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej tygodniowy wymiar godzin zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie z uczniem, uwzględniając konieczność realizacji przez ucznia odpowiedniej podstawy programowej (§ 12 ust. 8). Zindywidualizowanej ścieżki nie organizuje się dla uczniów objętych kształceniem specjalnym ani dla uczniów objętych indywidualnym obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym albo indywidualnym nauczaniem (§ 12 ust. 10).

Zgodnie z art. 127 ust. 2 ustawy *Prawo oświatowe*, indywidualnym obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem obejmuje się dzieci i młodzież, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, oddziału przedszkolnego w szkole

Zindywidualizowana
ścieżka kształcenia

Indywidualne
obowiązkowe roczne
przygotowanie
przedszkolne dzieci
i indywidualne nauczanie
dzieci i młodzieży

podstawowej lub szkoły. Sposób i tryb organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania określa *rozporządzenie w sprawie indywidualnego nauczania*, obowiązujące od 1 września 2017 r. Istotną zmianą w stosunku do uprzednio obowiązujących w tym zakresie regulacji prawnych jest uchylenie przepisu dającego możliwość realizacji części zajęć na terenie szkoły lub przedszkola, w sytuacjach gdy orzeczenie dopuszczało taką alternatywę (przepis ten stosowany był nadal jedynie wobec uczniów z orzeczeniem wydanym przed 1 września 2017 r. i tylko do czasu wskazanego w orzeczeniu). Natomiast dodany został przepis pozwalający, na wniosek opiekunów ucznia, zawiesić indywidualne nauczanie na okres wskazany w zaświadczeniu lekarskim potwierdzającym poprawę stanu zdrowia – w tym czasie uczeń uczęszcza do szkoły na „normalnych” zasadach.

Zgodnie z § 2 *rozporządzenia*, indywidualne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie organizuje się na czas określony wskazany w orzeczeniu o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczeniu o potrzebie indywidualnego nauczania. Zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego oraz zajęcia indywidualnego nauczania są prowadzone przez nauczyciela lub nauczycieli w indywidualnym i bezpośrednim kontakcie z dzieckiem lub uczniem (§ 4 ust. 4 *rozporządzenia*).

Zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub zajęcia indywidualnego nauczania prowadzi się w miejscu pobytu dziecka lub ucznia, w szczególności w domu rodzinnym, placówkach, o których mowa w art. 2 pkt 7 ustawy *Prawo oświatowe*, u rodziny zastępczej, w rodzinnym domu dziecka, w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej (§ 5 *rozporządzenia*).

W indywidualnym nauczaniu (indywidualnym przygotowaniu przedszkolnym) realizuje się wszystkie obowiązkowe zajęcia edukacyjne wynikające z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły (programy wychowania przedszkolnego uwzględniające podstawę programową wychowania przedszkolnego) dostosowane do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia (dziecka). Dyrektor szkoły, na wniosek nauczyciela prowadzącego zajęcia indywidualnego nauczania, po zasięgnięciu opinii rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia, może zezwolić na odstępianie od realizacji niektórych treści nauczania objętych obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi, stosownie do możliwości psychofizycznych ucznia oraz warunków w miejscu, w którym są organizowane zajęcia indywidualnego nauczania¹⁶⁴ (§ 6 i 7 *rozporządzenia*).

Rozporządzenie w § 8 i 9 określa także tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania (indywidualnego przygotowania przedszkolnego) oraz minimalną liczbę dni, w ciągu których są one realizowane.

¹⁶⁴ Podobnie jest w przypadku zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego – § 6 ust. 2 i 3 *rozporządzenia*.

Etap edukacji	Tygodniowy wymiar godzin zajęć	Minimalna liczba dni
przygotowanie przedszkolne	4–6	2
klasy I–III szkoły podstawowej	6–8	2
klasy IV–VI szkoły podstawowej	8–10	3
klasy VII–VIII szkoły podstawowej	10–12	3
szkoła ponadpodstawowa	12–16	3

Wyżej wskazany maksymalny wymiar godzin może być zwiększony za zgodą organu prowadzącego. W przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia ucznia dyrektor szkoły (przedszkola) może ustalić, na wniosek rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia (dziecka), tygodniowy wymiar godzin zajęć niższy niż minimalny wymiar określony powyżej. W tym przypadku należy uwzględnić konieczność realizacji podstawy programowej przez ucznia (realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego przez dziecko).

Zgodnie z § 10 ust. 1 *rozporządzenia*, w celu zapewnienia pełnego osobowego rozwoju dziecka lub ucznia, integracji ze środowiskiem przedszkolnym lub szkolnym oraz ułatwienia powrotu dziecka lub ucznia do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły, nauczyciele prowadzący odpowiednio zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania obserwują funkcjonowanie dziecka lub ucznia w zakresie możliwości uczestniczenia dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym.

Jak stanowi § 10 ust. 2, dyrektor, uwzględniając aktualny stan zdrowia dziecka lub ucznia oraz wnioski nauczycieli z obserwacji, o której mowa w § 10 ust. 1, w uzgodnieniu z rodzicami dziecka lub ucznia albo z pełnoletnim uczniem, podejmuje działania umożliwiające kontakt dziecka lub ucznia objętego indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem z dziećmi lub uczniami odpowiednio w oddziale przedszkolnym lub szkolnym, a w przypadku innej formy wychowania przedszkolnego – z dziećmi w grupie. Zgodnie z § 10 ust. 3 *rozporządzenia*, w przypadku dzieci i uczniów objętych indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem, których stan zdrowia znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły, dyrektor, w ramach działań, o których mowa w ust. 2, organizuje różne formy uczestniczenia dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym. Dyrektor w szczególności umożliwia dziecku lub uczniowi udział w zajęciach rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, uroczystościach i imprezach przedszkolnych lub szkolnych oraz wybranych zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych.

Stosownie do art. 115 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe*, na wniosek lub za zgodą rodziców albo pełnoletniego ucznia dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i publicznej poradni psychologiczno-

Indywidualny tok
lub program nauczania

-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, może zezwolić uczniowi na indywidualny program lub tok nauki oraz wyznaczyć nauczyciela – opiekuna. Odmowa udzielenia zezwolenia następuje w drodze decyzji administracyjnej.

Pojęcia indywidualnego programu oraz indywidualnego toku nauki zostały zdefiniowane w *rozporządzeniu w sprawie indywidualnego programu lub toku nauki*. Regulacje tam zawarte w większości odpowiadają rozwiązaniom, określonym w *rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki*¹⁶⁵, które aktualnie obowiązują tylko w stosunku do konkretnych szkół, wymienionych w art. 363 ustawy – *Przepisy wprowadzające ustawę Prawo oświatowe*. W stosunku do pozostałych szkół (w tym szkół objętych kontrolą) jedyną większą zmianą jest rezygnacja z przepisu określającego czas, na jaki udziela się zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki (dotychczas udzielane było na czas nie krótszy niż jeden rok szkolny). Po zmianach zezwolenia udziela się na czas określony, bez wskazywania minimalnego okresu jego trwania.

Zgodnie z § 1 *rozporządzenia w sprawie indywidualnego programu lub toku nauki*, uczeń realizujący indywidualny program nauki kształci się w zakresie jednego, kilku lub wszystkich obowiązujących zajęć edukacyjnych przewidzianych w tygodniowym rozkładzie zajęć dla danej klasy, według programu dostosowanego do jego uzdolnień, zainteresowań i możliwości edukacyjnych (indywidualny program nauki umożliwia rozwijanie wiedzy ucznia w określonych obszarach, w których wykazuje on szczególne – wyższe od przeciętnych – predyspozycje do nauki). Z kolei uczeń realizujący indywidualny tok nauki kształci się według systemu innego niż udział w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, w zakresie jednego, kilku lub wszystkich obowiązujących zajęć edukacyjnych przewidzianych w tygodniowym rozkładzie zajęć dla danej klasy (§ 2 ust. 1 *rozporządzenia*). Może on realizować w ciągu jednego roku szkolnego program nauczania z zakresu dwóch klas lub więcej oraz może być klasyfikowany i promowany w czasie całego roku szkolnego, tzn. jest to forma realizacji obowiązku szkolnego lub nauki, której celem jest przede wszystkim umożliwienie uczniom szczególnie uzdolnionym przyspieszonego ukończenia poszczególnych etapów kształcenia (§ 2 ust. 2). Uczeń może realizować indywidualny program lub tok nauki na każdym etapie edukacyjnym i w każdym typie szkoły (§ 3 *rozporządzenia*).

Nauczanie domowe

Uczeń realizujący indywidualny program lub tok nauki może uczęszczać na wybrane zajęcia edukacyjne do danej klasy lub do klasy programowo wyższej, w tej lub innej szkole, na wybrane zajęcia edukacyjne w szkole

¹⁶⁵ Dz. U. z 2002 r. Nr 3, poz. 28. Przedmiotowe *rozporządzenie* zachowuje moc do czasu zakończenia kształcenia odpowiednio w dotychczasowym gimnazjum, trzyletnim liceum ogólnokształcącym, czteroletnim technikum, klasach dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonych w branżowej szkole I stopnia, dotychczasowej szkole policealnej i szkole specjalnej przysposabiającej do pracy, a także w dotychczasowych szkołach artystycznych (art. 363 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – *Przepisy wprowadzające ustawę Prawo oświatowe* – Dz. U. z 2017 r. poz. 60, ze zm.).

wyższego stopnia albo realizować program w całości lub w części we własnym zakresie (§ 9 *rozporządzenia*). Ocenianie, klasyfikowanie i promowanie ucznia realizującego indywidualny program lub tok nauki odbywa się na warunkach i w sposób określony w rozdziale 3a ustawy *o systemie oświaty* (§ 11 *rozporządzenia*).

Sprawy związane z realizacją przez dzieci obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki poza przedszkolem, oddziałem przedszkolnym w szkole podstawowej lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą określa art. 37 ustawy *Prawo oświatowe*. Na wniosek rodziców dyrektor (odpowiednio publicznego lub niepublicznego przedszkola, szkoły podstawowej i szkoły ponadpodstawowej, do której dziecko zostało przyjęte) może zezwolić, w drodze decyzji, na spełnianie przez dziecko odpowiednio obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem, oddziałem przedszkolnym w szkole podstawowej lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą. Decyzja ta może być wydana tylko na wniosek rodziców skierowany bezpośrednio do dyrektora przedszkola lub szkoły, do której dziecko zostało przyjęte.

Przepisy nie określają przesłanek wnioskowania o nauczanie domowe. Do wniosku należy dołączyć:

- a) opinię publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej,
- b) oświadczenie rodziców o zapewnieniu dziecku warunków umożliwiających realizację podstawy programowej obowiązującej na danym etapie edukacyjnym,
- c) zobowiązanie rodziców do przystępowania w każdym roku szkolnym przez dziecko spełniające obowiązek szkolny lub obowiązek nauki do rocznych egzaminów klasyfikacyjnych.

Opinii ani zobowiązania rodziców do przystępowania przez dziecko do egzaminów nie wymaga się w przypadku wydawania zezwolenia dla dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Uczeń spełniający obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza szkołą uzyskuje roczne oceny klasyfikacyjne na podstawie rocznych egzaminów klasyfikacyjnych z zakresu części podstawy programowej obowiązującej na danym etapie edukacyjnym, uzgodnionej na dany rok szkolny z dyrektorem szkoły. Egzaminy klasyfikacyjne są przeprowadzane przez szkołę, której dyrektor zezwolił na spełnianie obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą. Uczniowi takiemu nie ustala się oceny zachowania. Egzamin klasyfikacyjny przeprowadza się zgodnie z art. 44l ustawy *o systemie oświaty* i *rozporządzeniem w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*. Przepisu tego nie stosuje się do dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym. Zgodnie z § 15 ust. 4

ww. *rozporządzenia*, dla ucznia, który realizuje obowiązek szkolny poza szkołą, nie przeprowadza się egzaminów klasyfikacyjnych z obowiązkowych zajęć edukacyjnych: plastyki, muzyki, techniki i wychowania fizycznego oraz z dodatkowych zajęć edukacyjnych.

Uczeń może być także zwolniony z zajęć w takich samych przypadkach i na takich samych zasadach jak uczniowie realizujący obowiązek szkolny w szkole. Dyrektor szkoły może zwolnić ucznia z informatyki na podstawie opinii o braku możliwości uczestniczenia ucznia w tych zajęciach wydanej przez lekarza, na czas określony w tej opinii (§ 4 ust. 2 *rozporządzenia*). Dyrektor szkoły zwalnia ucznia z wadą słuchu, z głęboką dysleksją rozwojową, z afazją, z niepełnosprawnościami sprzężonymi lub z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z nauki drugiego języka obcego nowożytnego do końca danego etapu edukacyjnego na wniosek rodziców oraz na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, z której wynika potrzeba zwolnienia z nauki tego języka obcego nowożytnego (§ 6 ust. 1 *rozporządzenia*).

Roczna i końcowa klasyfikacja ucznia spełniającego obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza szkołą odbywa się zgodnie z przepisami rozdziału 3a ustawy *o systemie oświaty*. Z powyższych regulacji prawnych wynika, że art. 37 ustawy *Prawo oświatowe* nie dotyczy dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, gdyż one spełniają ww. obowiązki w odmiennej formie uczestnicząc w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych (indywidualnych lub zespołowych, zgodnie ze wskazaniami publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej).

Uczeń spełniający obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza szkołą, a także rodzic takiego ucznia, mogą korzystać ze wsparcia szkoły, której dyrektor wydał zezwolenie, m.in. z pomocy dydaktycznych służących realizacji podstawy programowej znajdujących się w zasobach szkoły oraz mają prawo do konsultacji umożliwiających przygotowanie do rocznych egzaminów klasyfikacyjnych (art. 37 ust. 7 ustawy *Prawo oświatowe*).

Przepisy w zakresie edukacji domowej uległy pewnym zmianom z dniem 1 września 2017 r. W szczególności uprzednio obowiązujące regulacje (art. 16 ust. 8–14 ustawy *o systemie oświaty*) pozwalały na realizację nauczania domowego przy szkole nieznajdującej się na terenie województwa, w którym uczeń zamieszkuje oraz załączenie do wniosku o zezwolenie opinii niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. Obowiązujące przepisy (art. 37 ustawy *Prawo oświatowe*) dotyczą decyzji dyrektorów szkół i przedszkoli udzielanych na podstawie wniosków składanych po dniu 31 sierpnia 2017 r.

Orzeczenia i opinie
wydawane
przez poradnie
psychologiczno-
pedagogiczne

Od 15 września 2017 r. obowiązuje *rozporządzenie w sprawie orzeczeń i opinii*, które zastąpiło *rozporządzenie* w tej samej sprawie z 18 września 2008 r. Wprowadzone zmiany dotyczą terminów wydawania orzeczeń o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych oraz opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka (powinny być wydane w terminie nie dłuższym niż 30 dni od dnia złożenia wniosku).

Jak stanowi § 4 ust. 2 obowiązującego *rozporządzenia*, w skład zespołu powołanego przez dyrektora poradni wchodzi:

- 1) dyrektor poradni lub upoważniona przez niego osoba – jako przewodniczący zespołu, który kieruje jego pracą;
- 2) psycholog;
- 3) pedagog;
- 4) lekarz;
- 5) inni specjaliści, w szczególności posiadający kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej, jeżeli ich udział w pracach zespołu jest niezbędny.

Zespoły wydają orzeczenia i opinie na pisemny wniosek rodzica dziecka lub ucznia lub na pisemny wniosek pełnoletniego ucznia (§ 5 ust. 1 *rozporządzenia*). W przypadku uwzględnienia wniosku o wydanie orzeczenia, zespół wydaje:

- 1) orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego,
- 2) orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego,
- 3) orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania,
- 4) orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych¹⁶⁶,
– według wzorów stanowiących załączniki do *rozporządzenia* (§ 12).

Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydaje się dla dzieci i uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, o których mowa w przepisach w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (§ 13 ust. 1 *rozporządzenia*).

Zgodnie z § 13 ust. 2 *rozporządzenia*, w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego zespół określa:

- 1) diagnozę funkcjonowania dziecka lub ucznia, z uwzględnieniem potencjału rozwojowego oraz mocnych stron i uzdolnień dziecka lub ucznia oraz występujących w środowisku nauczania i wychowania barier i ograniczeń utrudniających jego funkcjonowanie;
- 2) okres, w jakim zachodzi potrzeba kształcenia specjalnego;
- 3) zalecane warunki i formy wsparcia umożliwiające realizację indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dziecka lub ucznia, w tym warunki rozwijania jego potencjalnych możliwości i mocnych stron, wzmacniania aktywności i uczestnictwa dziecka lub ucznia w życiu przedszkola, szkoły, ośrodka lub placówki, oraz jeżeli zachodzi potrzeba indywidualnego wsparcia dziecka lub ucznia ze strony dodatkowo zatrudnionej kadry, o której mowa w przepisach w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym – zakres tego wsparcia;
- 4) zalecane cele rozwojowe i terapeutyczne do realizacji podczas zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych, zajęć rewalidacyjnych, socjoterapeutycznych i resocjalizacyjnych oraz w ramach

¹⁶⁶ Dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim.

- pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej dziecku lub uczniowi i, w zależności od potrzeb, jego rodzicom, przez przedszkole, szkołę, ośrodek lub placówkę oraz poradnię, wraz ze wskazaniem zalecanych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a w przypadku dzieci i uczniów niepełnosprawnych – również zalecanych rodzajów zajęć rewalidacyjnych;
- 5) wszystkie możliwe formy kształcenia specjalnego, poczynając od najkorzystniejszej dla dziecka lub ucznia, według zespołu, formy kształcenia specjalnego;
  - 6) potrzebę realizacji wybranych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych indywidualnie z dzieckiem lub uczniem lub w grupie liczącej do 5 dzieci lub uczniów – w przypadku dziecka lub ucznia napotykającego na trudności w funkcjonowaniu wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym;
  - 7) zalecane działania ukierunkowane na poprawę funkcjonowania dziecka lub ucznia i wzmocnienie jego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły, ośrodka lub placówki oraz działania wspierające rodziców dziecka lub ucznia;
  - 8) w zależności od potrzeb dziecka lub ucznia niepełnosprawnego, niezbędny w procesie kształcenia sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne, w tym z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych;
  - 9) zalecane sposoby oceny efektów działań podjętych przez przedszkole, szkołę, ośrodek lub placówkę w celu realizacji zaleceń, o których mowa w pkt 3–8.

Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydaje się na okres wychowania przedszkolnego, roku szkolnego albo etapu edukacyjnego (§ 13 ust. 4 rozporządzenia).

Zgodnie z § 14 ust. 1 *rozporządzenia*, orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego wydaje się dla dzieci, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola.

W orzeczeniu o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego zespół określa (§ 14 ust. 2 *rozporządzenia*):

- 1) ograniczenia w funkcjonowaniu dziecka wynikające z przebiegu choroby lub procesu terapeutycznego;
- 2) okres, w jakim zachodzi potrzeba indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego;
- 3) zalecane, w zależności od potrzeb, warunki i formy wsparcia umożliwiające realizację indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka, w tym warunki rozwijania jego potencjalnych możliwości i mocnych stron;
- 4) zalecane działania sprzyjające integracji dziecka ze środowiskiem przedszkolnym oraz ułatwiające powrót dziecka do przedszkola;
- 5) zalecane, w zależności od potrzeb, cele rozwojowe i terapeutyczne do realizacji podczas zajęć indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz w ramach pomocy psycho-

logiczno-pedagogicznej udzielanej dziecku i, w zależności od potrzeb, jego rodzicom, przez przedszkole oraz poradnię, wraz ze wskazaniem zalecanych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego wydaje się na okres nie krótszy niż 30 dni i nie dłuższy niż jeden rok szkolny (§ 14 ust. 3 *rozporządzenia*).

Zgodnie z § 15 ust. 1 *rozporządzenia*, orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wydaje się dla uczniów, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły.

W orzeczeniu o potrzebie indywidualnego nauczania zespół określa m.in.:

- 1) ograniczenia w funkcjonowaniu ucznia wynikające z przebiegu choroby lub procesu terapeutycznego;
- 2) okres, w jakim zachodzi potrzeba indywidualnego nauczania;
- 3) zalecane warunki i formy wsparcia umożliwiające realizację indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w tym warunki rozwijania jego potencjalnych możliwości i mocnych stron;
- 4) zalecane działania sprzyjające integracji ucznia ze środowiskiem szkolnym oraz ułatwiające powrót ucznia do szkoły;
- 5) zalecane, w zależności od potrzeb, cele rozwojowe i terapeutyczne do realizacji podczas zajęć indywidualnego nauczania oraz w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi i, w zależności od potrzeb, jego rodzicom przez szkołę oraz poradnię, wraz ze wskazaniem zalecanych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 6) w przypadku ucznia szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe – także możliwość dalszego kształcenia w zawodzie, w tym warunki realizacji praktycznej nauki zawodu (§ 15 ust. 2).

Orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania wydaje się na okres nie krótszy niż 30 dni i nie dłuższy niż jeden rok szkolny (§ 15 ust. 3).

Rozporządzenie w sprawie orzeczeń i opinii reguluje wydawanie tylko opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, czyli opinii dotyczących wspomaganie rozwoju dzieci mającego na celu pobudzenie psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole. Pozostałe opinie wydawane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne regulują inne przepisy.

Zgodnie z § 12 ust. 4 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej* do wniosku o wydanie opinii o potrzebie zindywidualizowanej ścieżki kształcenia dołącza się dokumentację określającą:

- 1) trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole;
- 2) w przypadku ucznia obejmowanego zindywidualizowaną ścieżką ze względu na stan zdrowia – także wpływ przebiegu choroby na funkcjonowanie ucznia w przedszkolu lub szkole oraz ograniczenia w zakresie możliwości udziału ucznia w zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym;

- 3) w przypadku ucznia uczęszczającego do przedszkola lub szkoły – także opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole.

Przed wydaniem przedmiotowej opinii publiczna poradnia we współpracy z przedszkolem lub szkołą oraz rodzicami ucznia albo pełnoletnim uczniem przeprowadza analizę funkcjonowania ucznia uwzględniającą efekty udzielanej dotychczas przez przedszkole lub szkołę pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§ 12 ust. 5). Opinia powinna zawierać dane i informacje, o których mowa w przepisach w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, a ponadto wskazywać:

- 1) zakres, w jakim uczeń nie może brać udziału w zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym;
- 2) okres objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką, nie dłuższy jednak niż rok szkolny;
- 3) działania, jakie powinny być podjęte w celu usunięcia barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola lub szkoły (§ 12 ust. 6 *rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*).

Opinia publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej jest obowiązkowym załącznikiem do wniosku o wydanie zezwolenia na spełnianie przez dziecko odpowiednio obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem, oddziałem przedszkolnym w szkole podstawowej lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą – art. 37 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy *Prawo oświatowe*.

Zgodnie z art. 127 ust. 11 ustawy *Prawo oświatowe*, opinie w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb ucznia, u którego stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom, wydają również niepubliczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym niepubliczne specjalistyczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne założone zgodnie z art. 168 oraz zatrudniające pracowników posiadających kwalifikacje określone dla pracowników publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Zadania kuratora oświaty

Zadania i kompetencje kuratora oświaty wskazane są w art. 51 ustawy *Prawo oświatowe*. Kurator oświaty jest terenowym organem administracji rządowej do spraw oświaty. Swoje zadania wykonuje on w imieniu wojewody, tzn. nie ma samodzielnego statusu w strukturach administracji rządowej i podlega wojewodzie jako zwierzchnikowi administracji zespolonej. Kurator oświaty realizuje politykę oświatową państwa, której koordynatorem i realizatorem, zgodnie z art. 43 ustawy, jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania.

Podstawowym zadaniem kuratora oświaty jest sprawowanie nadzoru pedagogicznego. Nadzorowi podlegają wszystkie szkoły i placówki publiczne, z wyjątkiem tych szkół i placówek publicznych, które z mocy

szczególnych przepisów *ustawy* podlegają nadzorowi innych organów, tzn. właściwych ministrów bądź organów podporządkowanych tym ministrom. Zgodnie z art. 55 ust. 1, nadzór pedagogiczny polega na:

- 1) obserwowaniu, analizowaniu i ocenianiu przebiegu procesów kształcenia i wychowania oraz efektów działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek;
- 2) ocenianiu stanu i warunków działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek;
- 3) udzielaniu pomocy szkołom i placówkom, a także nauczycielom w wykonywaniu ich zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych;
- 4) inspirowaniu nauczycieli do poprawy istniejących lub wdrożenia nowych rozwiązań w procesie kształcenia, przy zastosowaniu innowacyjnych działań programowych, organizacyjnych lub metodycznych, których celem jest rozwijanie kompetencji uczniów.

Nadzór wewnętrzny jest wykonywany przez dyrektora szkoły oraz przez innych nauczycieli zajmujących stanowiska kierownicze w szkole lub placówce (art. 60 ust. 7 *ustawy*). Nadzór zewnętrzny wykonują zaś przede wszystkim kuratorzy oświaty bądź właściwi ministrowie. Szczegółowe warunki i tryb sprawowania oraz formy nadzoru pedagogicznego określa *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego*.

Kurator oświaty jest właściwy rzeczowo do wydania decyzji administracyjnych dotyczących m.in.:

- polecenia usunięcia uchybień w pracy szkoły lub placówki, polegających na prowadzeniu działalności z naruszeniem *ustawy* (art. 56 ust. 1 *ustawy Prawo oświatowe*);
- uchylecia w całości lub w części statutu szkoły publicznej sprzecznego z prawem (art. 114).

Zgodnie z art. 51 ust. 1 pkt 4 lit. b *ustawy Prawo oświatowe*, kurator oświaty jest organem wyższego stopnia w stosunku do dyrektorów szkół (zarówno publicznych, jak i niepublicznych) w sprawach:

- 1) odroczenia obowiązku szkolnego lub obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego (art. 36 ust. 4, art. 38 ust. 2);
- 2) zezwolenia, a także odmowy oraz cofnięcia zezwolenia na spełnianie przez dziecko obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem, inną formą wychowania przedszkolnego lub oddziałem szkolnym szkoły podstawowej, a obowiązku szkolnego lub nauki – poza szkołą (art. 37 ust. 1 i 8);
- 3) skreślenia ucznia, który nie podlega obowiązkowi szkolnemu, z listy uczniów szkoły (art. 68 ust. 2);
- 4) udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki oraz wyznaczenia uczniowi nauczyciela opiekuna (art. 115 ust. 1).

Kurator oświaty organizuje olimpiady, konkursy, turnieje, przeglądy oraz inne formy współzawodnictwa i prezentacji osiągnięć uczniów szkół na obszarze województwa (art. 51 ust. 1 pkt 7 *ustawy Prawo oświatowe*).

Kurator oświaty współdziała z organami jednostek samorządu terytorialnego w zakresie kształtowania i rozwoju bazy materialnej szkół i placówek, a także współdziała z właściwymi organami, organizacjami i innymi podmiotami

w sprawach dotyczących warunków rozwoju dzieci i młodzieży, w tym w przeciwdziałaniu zjawiskom patologii społecznej, a także może wspomagać działania tych podmiotów (art. 51 ust. 1 pkt 13 i 14) – chodzi tu o działania społeczno-organizatorskie, takie jak np. organizowanie narad i konferencji, przekazywanie organom prowadzącym szkoły wniosków z przeprowadzonych czynności z zakresu nadzoru pedagogicznego (szczególnie kontroli oraz ewaluacji) w zakresie dotyczącym funkcjonowania szkół.

Z dniem 1 września 2016 r. przywrócono instytucję opiniowania przez kuratora oświaty arkuszy organizacji szkoły lub placówki. Zasady sporządzania, opiniowania i zatwierdzania arkusza organizacji regulują przepisy art. 110 ust. 2 i 3 ustawy *Prawo oświatowe* oraz (do 31 sierpnia 2020 r.) przepisy *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli*. Arkusz organizacji szkoły określa liczbę nauczycieli ogółem, imię, nazwisko, stopień awansu zawodowego i kwalifikacje poszczególnych nauczycieli oraz liczbę godzin prowadzonych przez nich zajęć (§ 17 ust. 2 pkt 1 i 2¹⁶⁷), a dla poszczególnych oddziałów m.in.

- tygodniowy wymiar godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych, w tym godzin zajęć prowadzonych w grupach (§ 17 ust. 2a pkt 3 lit. a¹⁶⁸),
- tygodniowy wymiar godzin zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych (§ 17 ust. 2a pkt 3 lit. c¹⁶⁹),
- wymiar i przeznaczenie godzin, które organ prowadzący szkołę może dodatkowo przyznać w danym roku szkolnym na realizację zajęć edukacyjnych, w szczególności dodatkowych zajęć edukacyjnych, zajęć z języka migowego, lub na zwiększenie liczby godzin wybranych obowiązkowych zajęć edukacyjnych (§ 17 ust. 2a pkt 3 lit. e¹⁷⁰),
- tygodniowy wymiar i przeznaczenie godzin do dyspozycji dyrektora szkoły (§ 17 ust. 2a pkt 3 lit. f¹⁷¹);
- ogólną liczbę godzin pracy finansowanych ze środków przydzielonych przez organ prowadzący szkołę, w tym liczbę godzin zajęć edukacyjnych i opiekuńczych, zajęć rewalidacyjnych, zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz innych zajęć wspomagających proces kształcenia, realizowanych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę i innych nauczycieli (§ 17 ust. 2a pkt 4¹⁷²).

Dyrektor szkoły jest obowiązany przedstawić przygotowany arkusz organowi prowadzącemu do zatwierdzenia nie później niż 21 kwietnia roku szkolnego poprzedzającego rok, na który sporządza się plan. Zgodnie z ustawą *Prawo oświatowe* (art. 110 ust. 3), arkusz organizacji szkoły i przedszkola zatwierdza organ prowadzący, po zasięgnięciu opinii organu sprawującego nadzór pedagogiczny.

¹⁶⁷ Od 10 kwietnia 2018 r.; wcześniej § 17 ust. 2 pkt 5 wskazywał na konieczność ujęcia w arkuszu organizacji szkoły liczby nauczycieli, w tym nauczycieli zajmujących stanowiska kierownicze, wraz z informacją o ich stopniu awansu zawodowego i kwalifikacjach oraz liczbę godzin zajęć prowadzonych przez poszczególnych nauczycieli.

¹⁶⁸ Od 10 kwietnia 2018 r.; wcześniej § 17 ust. 2 pkt 3 lit. a.

¹⁶⁹ Od 10 kwietnia 2018 r.; wcześniej § 17 ust. 2 pkt 3 lit. c.

¹⁷⁰ Od 10 kwietnia 2018 r.; wcześniej § 17 ust. 2 pkt 3 lit. e.

¹⁷¹ Od 10 kwietnia 2018 r.; wcześniej § 17 ust. 2 pkt 3 lit. f.

¹⁷² Od 10 kwietnia 2018 r.; wcześniej § 17 ust. 2 pkt 7.

Przedmiotem opinii kuratora oświaty jest zgodność z prawem (legalność) arkusza¹⁷³. Weryfikacji podlega w szczególności liczba godzin zajęć obowiązkowych oraz innych zajęć wyznaczonych szkołom i placówkom publicznym ramowymi planami nauczania, zachowanie standardów organizacji oddziałów szkolnych, a także to, czy wynikające z arkusza założenia do planowania rozkładu zajęć zapewnią uczniom bezpieczne i higieniczne warunki pracy i nauki szkolnej (art. 110 ust. 4 ustawy *Prawo oświatowe*).

Specjalna organizacja nauki i metod pracy, wymaga odpowiednio wyższych nakładów finansowych (wyposażenie w odpowiedni sprzęt specjalistyczny dla uczniów niepełnosprawnych, organizacja zajęć rewalidacyjnych i innych terapeutycznych oraz zatrudnienie odpowiednio wykwalifikowanej kadry) w odniesieniu do tzw. standardu finansowego A, przeznaczonego na finansowanie kształcenia każdego ucznia¹⁷⁴. W związku z tym, w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej na dany rok, stosowano zwiększone wagi wskaźnika naliczania środków dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego. Wysokość wskaźnika stosowanego do naliczania tych środków zależała od rodzaju niepełnosprawności¹⁷⁵. Źródłem finansowania nowych form indywidualizacji w kształceniu uczniów z niepełnosprawnościami (realizacja na terenie szkoły wybranych zajęć edukacyjnych indywidualnie lub w grupie liczącej do pięciu uczniów) są środki zagwarantowane w subwencji oświatowej w ramach odpowiednich wag.

Finansowanie
indywidualizacji
kształcenia

Prowadzenie indywidualnego nauczania na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 127 ust. 10 ustawy *Prawo oświatowe* było finansowane w ramach subwencji oświatowej¹⁷⁶. Środki były także przekazywane na finansowanie nauczania domowego¹⁷⁷.

W 2017 r. i 2018 r. środki na pomoc psychologiczno-pedagogiczną były uwzględniane w kwocie subwencji naliczanej w ramach standardu finansowego A. Na 2019 r. przy podziale części oświatowej subwencji ogólnej wyodrębniono środki na realizację tych działań. Wprowadzono dwie wagi (P46 i P47) zróżnicowane ze względu na typ szkół, odpowiednio 0,025 dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów (średnio ok. 140 zł na ucznia) i 0,012 dla uczniów szkół ponadpodstawowych (ok. 67 zł na ucznia)¹⁷⁸.

¹⁷³ Pilich Mateusz, komentarz do art. 51 ustawy *Prawo oświatowe* [w:] Pilich Mateusz (red.), Olszewski Artur, *Prawo oświatowe oraz przepisy wprowadzające. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska 2018.

¹⁷⁴ W 2019 r. podstawą do wyliczenia tego standardu była kwota 5568,57 zł, w 2020 r. 5985,52 zł.

¹⁷⁵ P = 1,4 dla uczniów lub słuchaczy z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym; P= 2,9 dla uczniów lub słuchaczy niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją; P6 = 3,6 dla uczniów lub słuchaczy niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym; P7 = 9,5 dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim objętych zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi organizowanymi w szkołach uczniów lub słuchaczy z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera.

¹⁷⁶ P=1, wagą tą nie obejmowano uczniów posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.

¹⁷⁷ Przeliczone według wskaźnika P=0,25.

¹⁷⁸ Załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 grudnia 2018 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2019 (Dz. U. poz. 2446).

W podziale subwencji na 2020 r. utrzymano finansowanie tej pomocy¹⁷⁹. Zróżnicowanie wag wynikało z różnego odsetka dzieci korzystających z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w danym typie szkoły.

Problematyka indywidualizacji nauczania była przedmiotem wielu interpelacji poselskich skierowanych do Ministra Edukacji Narodowej, np. w sprawach: odstąpienia MEN od procedowania projektu rozporządzenia w sprawie nauczania indywidualnego (interpelacja nr 12207 z 28 kwietnia 2017 r.), zmian dotyczących indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (interpelacja nr 12599 z 16 maja 2017 r.), nauczania indywidualnego (interpelacje nr 12290 z 4 maja 2017 r. nr 12455 z 11 maja 2017 r.; nr 20815 z 13 marca 2018 r. i nr 23660 z 3 lipca 2018 r.), pozbawienia możliwości organizowania indywidualnego nauczania dla dzieci i młodzieży na terenie szkoły (interpelacja nr 17971 z 5 grudnia 2017 r.), indywidualnego nauczania dzieci niepełnosprawnych (interpelacja nr 32094 z 17 czerwca 2019 r.), nauczania indywidualnego w szkole uczniów z autyzmem i zespołem Aspergera (interpelacja nr 15395 z 9 września 2017 r.), rozporządzenia dotyczącego nauczania indywidualnego uczniów (interpelacje nr 15405 z 11 września 2017 r. i nr 18193 z 14 grudnia 2017 r.), braku możliwości realizowania indywidualnego programu lub toku nauki przez zdolnych uczniów klas ósmych w roku szkolnym 2018/2019 (interpelacja nr 29252 z 1 lutego 2019 r.), szkolnych konkursów przedmiotowych (interpelacja nr 26987 z 20 listopada 2018 r.), dotowania nauczania domowego (interpelacja nr 7870 z 17 listopada 2016 r.), nauczania domowego (interpelacja nr 7655 z 10 listopada 2016 r.).

W obszarze związanym z indywidualnym podejściem do problemu kształcenia i wychowania dzieci posłowie kierowali także zapytania do Ministra Edukacji Narodowej, np. w sprawach: kwestii organizacyjnych nauczania indywidualnego w warunkach domowych (zapytanie nr 7094 z 19 marca 2018 r.), podróży służbowej nauczyciela na nauczanie indywidualne (zapytanie nr 4381 z 8 września 2017 r.), realizacji zindywidualizowanej ścieżki nauczania organizowanej na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (zapytanie nr 7955 z 18 września 2018 r.), środków na zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (zapytanie nr 8763 z 29 marca 2019 r.).

Rzecznik Praw Obywatelskich dwukrotnie zwracał się do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zmian dotyczących organizacji indywidualnego nauczania oraz informacji na temat działań, jakie podjęto, by należycie przygotować dyrektorów, nauczycieli, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych do wdrożenia nowych regulacji, zwłaszcza dotyczących organizacji indywidualnego nauczania¹⁸⁰. Rzecznik zwracał uwagę na problemy dzieci z niepełnosprawnościami i ich rodziców, które

¹⁷⁹ Załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 grudnia 2019 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2020 (Dz. U. poz. 2446).

¹⁸⁰ Pisma nr XI.7036.12.2017.AKB z 11 lipca 2018 r. i XI.7036.12.2017.AKB z 10 sierpnia 2018 r.

dotychczas korzystały z nauczania na terenie szkoły, wskazując, że to, w jaki sposób MEN zmienił sposób organizacji nauczania indywidualnego dla dzieci z niepełnosprawnościami, może być dodatkowym problemem i dla nich, i dla ich rodzin. Wynikało to ze skarg rodziców kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich oraz z petycji i apeli organizacji pozarządowych. Zmiana ta, zdaniem Rzecznika, może spowodować dalszą izolację dzieci z niepełnosprawnościami, a co za tym idzie istnieje ryzyko spotęgowania zjawiska wykluczenia społecznego tej grupy osób. Rzecznik podkreślał, że usunięcie z systemu edukacji możliwości indywidualnego kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami w ramach infrastruktury szkoły czy przedszkola może powodować również poważne konsekwencje dla życia społecznego i zawodowego ich rodziców. Udzielane wyjaśnienia¹⁸¹ doprowadziły do aprobaty przez RPO wprowadzanych zmian, przy jednoczesnym wskazaniu szeregu problemów związanych z wdrażaniem nowych rozwiązań (m.in. niewystarczającą akcją informacyjną dla rodziców oraz dyrektorów szkół).

Rzecznik Praw Dziecka także wskazał, że przeniesienie do domu rodzinnego kształcenia wszystkich dzieci objętych indywidualnym nauczaniem może nie zapewnić im możliwości kontaktu z rówieśnikami¹⁸². Zdaniem Rzecznika Praw dziecka *najsukuteczniejszą formą integracji jest wspólne przebywanie – w myśl zasady – razem wzrastamy, lepiej rozumiemy się w przyszłości jako dorośli*. W odpowiedzi Minister Edukacji Narodowej zapewniła, że trwają prace nad udoskonaleniem realizacji edukacji włączającej oraz stworzeniem spójnej koncepcji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym organizacji indywidualnego nauczania¹⁸³.

Zmiany przepisów oświatowych, w tym dotyczące indywidualnego nauczania wzbudziły wiele kontrowersji także wśród rodziców dzieci. Doniesienia prasowe mogą świadczyć o tym, że nie zadbano o właściwe przygotowanie środowiska szkolnego i rodziców/opiekunów dzieci do tej stosowania nowych przepisów i zmiana ta nie została zaakceptowana przez dużą część rodziców dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnym¹⁸⁴.

¹⁸¹ Pisma MEN nr DWKI-WSPE.4034.37.2018.AP z 18 lipca 2018 r. i DWKI-WSPE.4034.45.2018.AP z 11 września 2018 r.

¹⁸² Pismo nr ZEW 422.11.217.JF z 28 kwietnia 2018 r.

¹⁸³ Pismo nr DWKI-WSPE.4034.1.2017.KT z 10 maja 2017 r.

¹⁸⁴ *Getto domowe zamiast szkoły. MEN wyklucza chore dzieci* (Dziennik Gazeta Prawna z 26 kwietnia 2017 r.), *Zakaz indywidualnych zajęć w szkołach: Rodzice protestują, MEN nie zmienia zdania* (Dziennik Gazeta Prawna z 4 maja 2017 r.), *Zalewska nie zmienia zdania w sprawie nauczania indywidualnego. A ulubiona szkoła MEN ostro krytykuje resort* (Dziennik Gazeta Prawna z 15 maja 2017 r.), *Kontrowersyjne nauczanie indywidualne według RPO* (Dziennik Gazeta Prawna z 18 lipca 2018), *Resort łagodzi stanowisko: Będzie możliwość indywidualnego nauczania w szkole* (Dziennik Gazeta Prawna z 17 maja 2017), *Chaos w nauczaniu indywidualnym. Uczniom potrzebującym specjalnej opieki będzie trudniej uczyć się w szkole* (Gazeta Wyborcza z 6 września 2017 r.), *Anna Zalewska zrujnowała edukację integracyjną w Polsce. Rodzice złożyli skargę do Parlamentu Europejskiego* (Gazeta Wyborcza z 15 marca 2019 r.), *Żeby niepełnosprawne dzieci mogły wrócić do szkół: zebrano 100 tys. podpisów* (Gazeta Wyborcza z 10 października 2018 r.), *Mniej wniosków o nauczanie indywidualne w Kielcach. Bo lekcje mogą być tylko w domu* (Gazeta Wyborcza Kielce z 14 listopada 2017 r.).

6.3. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności

1. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2019 r. poz. 1148, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2019 r. poz. 1481, ze zm.).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356, ze zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz. U. poz. 649, ze zm.).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. Nr 173, poz. 1072); uchylone z dniem 15 września 2017 r.
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1113, ze zm.).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. poz. 1658, ze zm.).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. poz. 1743).
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1578, ze zm.)
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz. U. poz. 1569).
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. poz. 1616).
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 1591, ze zm.).

6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Minister Edukacji Narodowej
6. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
7. Rzecznik Praw Obywatelskich
8. Rzecznik Praw Dziecka
9. Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu RP
10. Komisja do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu RP
11. Komisja Nauki, Edukacji i Sportu Senatu RP

6.5. Stanowisko Ministra do informacji o wynikach kontroli

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ

Warszawa, 10 czerwca 2020 r.

BK-WKI.0916.5.2019.FS

Pan Marian Banaś
Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Szanowny Panie Prezesie,

na podstawie art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2019 r. poz. 489) przedstawiam stanowisko do Informacji o wynikach kontroli pn. *Indywidualizacja kształcenia po wprowadzeniu zmian w przepisach oświatowych.*

Kształcenie i wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest jednym z priorytetów działania Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Kontynuowane są działania na rzecz wdrażania w polskich szkołach edukacji włączającej, której jednym z podstawowych założeń jest zapewnianie wszystkim uczniom wsparcia w rozwoju dostosowanego do potrzeb, jak i wysokiej jakości kształcenia.

W celu realizacji powyższych założeń Minister Edukacji Narodowej powołał w 2017 roku Zespół ds. opracowania modelu kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (dalej Zespół). Efektem zakończonych w 2019 roku prac Zespołu było opracowanie dokumentu pt. „Model Edukacji dla Wszystkich”, w którym przedstawiono kompleksową propozycję zmian w zakresie organizacji kształcenia, oceny potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz udzielania na jej podstawie wsparcia na rzecz dzieci i rodzin, również w zakresie współpracy międzysektorowej (np. w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju czy wchodzenia na rynek pracy).

Równolegle, w roku 2018, MEN rozpoczęło współpracę z Europejską Agencją ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej w ramach Programu Wspierania Reform Strukturalnych Komisji

Europejskiej. Realizowane w ramach tej współpracy przedsięwzięcie zostało podzielone na dwa etapy.

Pierwszy z nich zakończył się w czerwcu 2019 roku opracowaniem szesnastu rekomendacji dla systemu oświaty w celu wdrożenia w codziennej praktyce przedszkoli i szkół założeń edukacji włączającej, rozumianej jako edukacja o wysokiej jakości dla wszystkich uczniów, zarówno tych, których potrzeby edukacyjne zostały określone jako „specjalne”, jak i ich rówieśników nieposiadających takiego rozpoznania.

We wrześniu 2019 roku rozpoczął się drugi etap projektu, którego celem jest przygotowanie założeń zmian legislacyjnych, które uwzględnią rekomendacje opracowane w pierwszym etapie. Zarówno w opracowaniu rekomendacji, jak i obszarów projektowanych zmian legislacyjnych uwzględniono głos różnych interesariuszy systemu oświaty – dyrektorów, nauczycieli, specjalistów pracujących w różnych jednostkach systemu oświaty, rodziców, uczniów, organów prowadzących. W konsultacje włączono również przedstawicieli administracji samorządowej i rządowej, a także przedstawicieli z uczelni wyższych.

Dostosowanie metod nauki i organizacji pracy szkoły, to jeden z filarów edukacji włączającej. Wnioski przekazane przez NIK są zasadne, niemniej jednak docelowe wdrożenie edukacji o wysokiej jakości dla wszystkich uczniów zakłada więcej niż wprowadzanie indywidualnych dostosowań.

W przygotowanych rozwiązaniach mówi się raczej o personalizacji wsparcia niż o jego indywidualizacji. Podejście oparte na personalizacji procesu nauczania - uczenia się, uwzględnia głos dziecka i ukierunkowane jest na wzmocnienie jego uczestnictwa i zaangażowanie w proces uczenia się i pokonywania trudności, podczas, gdy indywidualizacja bywa często mylnie utożsamiana z koniecznością przygotowywania odrębnych materiałów, zadań czy wyłączenia dziecka z grupy, aby je skutecznie uczyć. Konieczna jest zmiana perspektywy w podejściu do różnych potrzeb edukacyjnych uczniów – z koncentrowania się na dysfunkcjach dziecka, na podejście oparte na uniwersalnym projektowaniu, które dąży do tworzenia warunków rozwoju i uczenia się dla wszystkich uczniów, a indywidualne dostosowania stosuje się jedynie w wyjątkowych przypadkach. Projektowanie uniwersalne z założenia uwzględnia różnice w stylach uczenia się i usuwa potencjalne bariery w zakresie sposobu przekazywania wiedzy, rozwijania umiejętności, pracy na lekcji, która aktywizuje wszystkich uczniów oraz sposobie prezentowania wiedzy

i umiejętności przez uczniów o różnych potrzebach i możliwościach psychofizycznych¹.

Kontynuowane są też działania związane z kontrolowaniem i monitorowaniem działalności przedszkoli, szkół i placówek w zakresie indywidualizacji kształcenia i udzielanego dzieciom i młodzieży wsparcia.

W roku szkolnym 2019/2020 zaplanowano przeprowadzenie przez kuratorów oświaty kontroli i monitorowania w niżej przedstawionych zakresach:

1. kontrole:

- a) w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych - Zgodność z przepisami prawa organizowania zajęć w grupie do pięciu uczniów lub w formie indywidualnej oraz udzielania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formie zindywidualizowanej ścieżki kształcenia;
- b) w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych - Zgodność z przepisami prawa wydawania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego w zakresie dotyczącym organizacji zajęć w grupie do pięciu uczniów lub w formie indywidualnej oraz opinii w sprawie objęcia ucznia pomocą psychologiczno - pedagogiczną w formie zindywidualizowanej ścieżki kształcenia;

2. monitorowanie:

- a) w szkołach podstawowych ogólnodostępnych i integracyjnych - Przechodzenie uczniów ze szkół ogólnodostępnych do szkół specjalnych;
- b) w przedszkolach, szkołach i placówkach, o których mowa w art. 2 pkt 7 ustawy – Prawo oświatowe - Wspieranie potencjału rozwojowego uczniów i stwarzanie warunków do ich aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym;

Odnosząc się do wniosku NIK dotyczącego rozważenia wprowadzenia zmian w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży² w zakresie dopuszczenia możliwości czasowego organizowania indywidualnego nauczania na terenie szkoły w szczególnie uzasadnionych przypadkach należy

¹ Projektowanie uniwersalne w edukacji zostało zaprezentowane m.in. w publikacji pn. Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole" (2019) pod red. naukową prof. I. Chrzanowskiej i prof. G. Szumskiego, s.208-2018 (Cichocka-Seiget K., Mostowski P., Rułkowski P. „Uniwersalne projektowanie zajęć jako droga do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb uczniów”).

² Dz.U. z 2017 r. poz. 1616

wskazać, że przepisy uwzględniają już elastyczne rozwiązania w tym zakresie. W zależności od stanu zdrowia dziecka lub ucznia dyrektor przedszkola lub szkoły:

- w uzgodnieniu z rodzicami dziecka lub ucznia, podejmuje działania umożliwiające kontakt dziecka lub ucznia objętego indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem z dziećmi lub uczniami odpowiednio w oddziale przedszkolnym lub szkolnym,
- organizuje różne formy uczestniczenia dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym, w szczególności umożliwi dziecku lub uczniowi udział w zajęciach rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, uroczystościach i imprezach przedszkolnych lub szkolnych oraz wybranych zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych³.

Ponadto, ww. przepisy uwzględniają możliwość zawieszenia organizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania w okresie poprawy stanu zdrowia dziecka lub ucznia⁴.

Natomiast, w celu zwiększenia dostępności do pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży, po raz pierwszy w podziale subwencji oświatowej od roku 2019 wprowadzone zostały dwie wagi⁵ na realizację działań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach. Wagi obejmują wszystkich uczniów z kategorii dzieci i młodzieży realizujących obowiązek szkolny lub nauki, odpowiednio – w szkołach podstawowych, dotychczasowych gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych lub ponadpodstawowych, ogólnodostępnych lub integracyjnych. Środki te mogą zostać wydatkowane m.in. na organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach określonych w przepisach, np. na organizację zindywidualizowanej ścieżki kształcenia lub zatrudnienie nauczycieli specjalistów.

³ § 10 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży.

⁴ § 11 ww. rozporządzenia

⁵ określone w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 grudnia 2019 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2020 (Dz.U. z 2019 r. poz. 2446):

P49 = 0,025 dla uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży, ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia oraz dotychczasowych gimnazjów dla dzieci i młodzieży (waga nie obejmuje uczniów szkół specjalnych), P50 = 0,012 dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży oraz szkół ponadpodstawowych dla dzieci i młodzieży (waga nie obejmuje uczniów szkół specjalnych oraz szkół policealnych).

W celu podnoszenia jakości edukacji włączającej oraz indywidualizacji kształcenia i wsparcia dzieci i młodzieży dotychczas podjęto następujące działania:

1. Praca nad przygotowaniem propozycji kompleksowych rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych - opracowanie przez Zespół rekomendacji dotyczących założeń i obszarów zmian w dokumencie pn. *Model Edukacji dla Wszystkich* oraz współpraca z Europejską Agencją ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej w ramach Programu Wspierania Reform Strukturalnych – dwa projekty, których zakończenie planowane jest na połowę maja 2021 roku.
2. Współpraca z Ministerstwem Zdrowia na rzecz opracowania przepisów regulujących funkcjonowanie międzyresortowej placówki o roboczej nazwie Centrum Dziecka i Rodziny, która miałaby świadczyć na poziomie lokalnym kompleksowe wsparcie na rzecz dzieci i ich rodzin.
3. Regionalne konsultacje propozycji dotyczących wstępnych obszarów założeń zmian legislacyjnych – trzy spotkania regionalne: w Krakowie, Katowicach i Lublinie w lutym 2020 roku. Planowane są jeszcze trzy spotkania.
4. Współpraca z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej w zakresie realizacji projektu „Przestrzeń Dostępnej Szkoły” (w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, dalej PO WER), w którym 200 szkół ma przejść audyt dostępności (w tym edukacyjnej) i uzyskać wsparcie w zakresie jej poprawy. Na bazie doświadczeń tych 200 szkół mają powstać wytyczne dla innych szkół w systemie jak poprawiać szeroko rozumianą dostępność.
5. Realizacja konkursu pod nazwą „Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” (dalej ASPE), w ramach którego 640 osób ma zostać przygotowanych do pracy jako asystenci uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Asystenci będą pracować w szkołach przez co najmniej 10 miesięcy. Na bazie doświadczeń konkursu mają zostać opracowane rozwiązania, które wprowadzą ASPE do systemu oświaty.
6. Realizacja projektów ukierunkowanych na wykorzystanie zasobów kadrowych i materialnych szkół i ośrodków specjalnych i dookreślenie ich nowej roli w systemie wspomagania pracy przedszkoli i szkół. Projekty służą opracowaniu modelu funkcjonowania centrów zasobów wspierających przedszkola i szkoły ogólnodostępne w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Projekt obejmuje pilotażowe wdrożenie (w ramach PO WER)

- 14 Specjalistycznych Centrów Wspierania Edukacji Włączającej. W projekcie podjęto współpracę z szeregiem podmiotów krajowych, a także uwzględniono perspektywę międzynarodową (m.in. podjęto współpracę z Europejską Agencją ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, w ramach projektu pod nazwą „Changing Role of Specialist Provisions”).
7. Planowane jest przeprowadzenie konkursu na przygotowanie materiałów edukacyjnych łatwych do czytania i zrozumienia (tzw. easy to read).
  8. We współpracy z Uniwersytetem Śląskim prowadzone jest badanie praktyk włączających w polskich szkołach.
  9. Planowana jest realizacja (w ramach PO WER) szkoleń dla kadr systemu oświaty (ok. 28 tys. osób) w zakresie rozwoju kompetencji związanych z edukacją włączającą.
  10. Pilotażowo wdrożone mają zostać rozwiązania standardu współpracy poradni psychologiczno-pedagogicznych ze szkołami/przedszkolami w zakresie prowadzenia diagnozy funkcjonalnej.
  11. Opracowanych zostanie 8 kompletów poradników metodycznych z zakresu edukacji włączającej. Przygotowana także zostanie polska wersja poradnika dla dyrektorów i nauczycieli pt. „Key Actions for Raising Achievement: Guidance for Teachers and Leaders” pod redakcją V. Donnelly i A. Kefallinou oraz narzędzia do autorefleksji praktyki włączającej.
  12. Trwają prace nad standardami w zakresie prowadzenia wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci oraz wspierania rodzin. We wrześniu 2020 roku planowana jest organizacja ogólnopolskiej, międzyresortowej konferencji poświęconej tym standardom. Działania wspierające wdrażanie tych standardów na poziomie lokalnym planowane są w ramach perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027.
  13. Opracowywane są (w PO WER) narzędzia diagnostyczne dla poradni psychologiczno-pedagogicznych. Po ich opracowaniu przeprowadzone zostaną szkolenia dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych z ich wykorzystania (dla niemal 1500 pracowników poradni).
  14. Przeprowadzono badanie stanu edukacji włączającej w szkołach i placówkach systemu oświaty. Obecnie trwa przygotowanie raportu z badania, które docelowo ma być prowadzone cyklicznie.

15. Trwają prace związane z organizacją w listopadzie br. konferencji poświęconej przygotowaniu kadr do edukacji włączającej. Konferencja zorganizowana zostanie we współpracy z Instytutem Badań Edukacyjnych. W konferencji planuje się udział zarówno przedstawicieli systemu oświaty, jak i resortu nauki i szkolnictwa wyższego oraz uczelni. Zaplanowano również udział gości zagranicznych - przedstawicieli Komisji Europejskiej oraz Europejskiej Agencji ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej.

Z poważaniem,

Dariusz Piontkowski
Minister Edukacji Narodowej
/ – podpisany cyfrowo/